శ్రీ సద్గురవే నమః

శుద్ధనిర్గుణతత్వ కందార్థానేక సదృష్టాంత ప్రకాశిక

మెరుకలక్షణంబను,

(నాల్గవసంచిక.)

ఇది

శ్రీమద్భాగవత కృష్ణదేశిక ప్రభువరులచే,

రచియింపంబడి,

గుండా భూమయ్య గుప్త కార్యదర్శి గారిచె,

గుండా భూమన్న, యీశ్వరయ్య శ్రీహరిహర ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపించి

ప్రకటింపంబడియె. సికింద్రాబాద్ (దక్కన్.)

శ్రీ మద్గురవే నమః

వేద వేదాంతాతీత ద్వైతా ద్వైతరహిత పరమ తత్వమనందగు.

శక్తిద్వయ నిరాసకంబైన

శుద్ధనిర్గుణతత్వకందార్థానేకసద్దృష్టాంతప్రకాశిక.

మొదకలక్షణాంబను

(నాల్గవ సంచిక)

ఇది

శ్రీగోలకొండయనంబరగు దక్కన్ హైద్రాబాద రాజధానియందు

పెద్దమహారాజగంజు నివాసులైన,

శ్రీమద్భాగవతకృష్ణదేశిక ప్రభువరులచే,

రచియింపంబడి

సహాయకార్యదర్శుల ప్రోత్సాహముచే

రాజవర్గమువారలయొక్కయు, పోషకులయొక్కయు, అభిమానుల

యొక్కయు, చందాదారులయొక్కయు, ద్రవ్య సహాయముచే

గారావర్జుల రామకృష్ణసచ్చిదానంద సద్గురుస్వామివారి ప్రియశిష్యుండగు

గుండా భూమయ్య గుప్తకార్యదర్శిగారిచే

గుండా భూమన్న యీశ్వరయ్య

శ్రీహాహార ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపించి ప్రచురింపఁబడియె.

శికింద్రాబాద్ దక్కన్.

క్రోధననామ సం॥ పుష్య శు॥ ౧౫ మంగళవారము

ది॥ ౨౯ డిశంబరు ౧౯౨౫ సం॥

మొదటికూర్పు ౧౦౦౦ ప్రతులు.

ఇది తమ మిత్రులకు జూపుడు'

ప్రకటన.

సద్గురుపుత్రులారా?   సత్పురుషులారా?

యీనాల్గవసంచిక నేటికి సంపూర్తియై వెలువడినది. తిరిగి ఐదవ సంచిక ప్రారంభమై సకాలమునకు వెల్లడించ ప్రయత్నించుచున్నారము గాన, రాజవర్గము వారలు, పోషకులు, అభిమానులు, చందాదారులు, త్వరలో చేరుటకు ప్రార్థితులు.

ఇట్లు। బుధజనవిధేయుడు,
గుండాభూమయ్యగుప్త కార్యదర్శి.

యిందువలన సకలజనులకు తెలియజేయడమేమనగా —

ఈగ్రంధము నః॥రా॥రా॥శ్రీ నైజాం గవర్నమెంటువారి శాసనమునుబట్టి రిజిష్టరు చేయబడియున్నది గనుక,

గీ॥ అదిగావున నితరులుయీ।
సదమలగ్రంధంబు నచ్చుసల్పగదగదా।
విధిమీరి యచ్చునిడిన।
వ్వదుతగునష్టంబటంచు భావింపుడికన్ ॥

ఈగ్రంథమును వలయువారు యీక్రింది విలాసమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

ఇట్లు

గుండాసంగయ్యగారి యీశ్వరయ్య కిరాణాం దుకాణాం.
మోండా బజారు శికిందాబాద్ దక్కన్.

సీ॥ శ్రీమన్మహాధాత్రి శ్రేష్ఠమై విలసిల్లు । వరముత్తిలగ్రామ వాసమైన
మెలిమి మందిప్పల కులసోముడగు నాగ । నాశమాంబకు మనోల్లాసమొదవ
హనుమంతరావు యంచవనీజనన మొంది । సకలవిద్యల నెల్ల సంగ్రహించి
పరమును పేక్షించి వర వేంకటేశ్వర । గురుజేరి పరిపూర్ణ గుహ్యమెరిగి
ధీర భూమానంద దీక్ష బొందిసుభక్త । మండలికి నిలచల మార్గమరయ
గరపి లేని మెరుక కలయని విడిపించు । హనుమయార్య సహజయచల గురుడు॥

శ్లో॥ ... భూమానంద ప్రకాశకం ।
[illegible] హనుమంతాఖ్యం గురుం భజే॥

శ్లో॥ శ్రీయమ నియమాద్యష్టాంగం । యోగానంద ప్రదాయకం ।
సంవిన్మయ హృదాకారం । రాజయోగీశ్వరం భజే॥

శ్రీభూమానంద మందిప్పల హనుమంత రాజయోగి.

(*) అర్ధకందార్ధము. (*)

శ్రీకరమగు మందిప్పల * ప్రకటహనుమంతయోగి * పరిపూర్ణమునన్ *
చేకొని మెరుకను యెరిగియు * సాకల్యముగాను భ్రాంతి * చక్కగ విడచీ *
సంప్రదాయ సన్మార్గానడచీ * నిక్కముగా కందార్ధ నిర్ణయార్ధముగాను *
మక్కువతో శిష్యమండలికి బోధించి * ముక్కునను శ్రీ వేంకటేశ్వరఘనప్రభా
వము నెరిగి యొప్పెను * దిక్కనిశివరామదీక్షిత దివ్యపీఠాద్యక్షుడై భ్రమ *
చక్కగా విడచీ * సంప్రదాయ సన్మార్గనడచీ॥ * *

విషయసూచిక.

శ్రీ గురుభ్యో నమః

శ్రీమద్భాగవత కృష్ణదేశిక విరచిత శక్తిద్వయనిరాసకంబైన

శుద్ధనిర్గుణతత్త్వ కందార్థానేకసదృష్టాంత ప్రకాశిక

—(*) మెరుకలక్షణం (*)—

* కందార్థము. *

(రగ) * మెరుకే దేహేంద్రియములు * మెరుకే వర్ణాశ్రమములు * మెరుకే శృతులుర్ * మెరుకేనీవునునేనును * మెరుకేసతిసోదరాదు * లెరుగుముపతా నేదీర్ఘేద నిదుగోనీయిచ్ఛా * హరిహరబ్రహ్మాది సురనరగిరిసరి * త్తరుమృగముఖ చరాచరములుమెరుకాని * మెరుగుముపతా * నేదీర్ఘేద * నిదుగోనీయిచ్ఛా॥

—(*) దత్తయోగీంద్రశతకము. (*)—

* స్థూలదేహలక్షణము *

సీ॥ మహితాస్థిరోమముల్ మాంసంబునాడీన । ఖాశిభూభూతాంశలైదునమరు।
రమణమేదోమూత్రరక్తశుక్లామేధ్య । మవిజలభూతాంశలైదునరయ ।
సక్షుత్తృష్ణాలస్యసంగమనిద్రలు । హవ్యభుగ్భూతాంశలైదునరయ ।
పురుషునికినిక్రోధభ్రమణోర్ధ్వతిర్యగూర్ధ్వస్థితుల్ మరుదంశతద్భవములు।
గీ॥ మరియు భయమోహక్రోధకామములు లోభ।మభ్రభూతాంశలైదుదేహమున వెలయు।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* లింగదేహనిర్ణయము. *

సీ॥ శ్రోత్రంబుత్వక్చక్షునేత్రంబుజిహ్వయు । ఘ్రాణంబుతోహృషీకములునైదు
వాక్పాణిపాదగుహ్యపాయువులునైదు । కర్మేంద్రియంబులుకణకనివియు ।

ప్రాణముదానమపానసమానాది । వ్యానముల్ ప్రాణంబులైదునరయ ।
వరమనోబుద్ధులునడి రెంటితోగూడి । సరిసప్తదశకత్వసంఖ్యయయ్యె ।
గీ॥ సూక్ష్మదేహంబులింగాంగసూచితంబు । స్వప్నమిందుకుతైజసస్వామివీవు
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

దత్త 3

* మహాకారణదేహము. *

సీ॥ వరుసనసద్యోజాతవామదేవాఘోర । తత్పురుషఈశానతతులుభూత ।
సుప్రకరమునివృత్తిప్రతిష్టావిద్య । శాంతిశాంత్యాతీతసమితివిషయు।
మేయింద్రియములుపంచాక్షరీయిచ్ఛా । క్రియాజ్ఞానమాదిపరాశక్తులగు ప్రాణ
ములును ।
బ్రహ్మచ్యుతులురుద్రులీశ్వరప్రముఖులు
గీ॥ గలిగియిరువదియైసంజ్ఞలబెరగి । లలిమహాకారణాంగంబువెలుగుచుండు।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

దత్త 4

* అష్టతనువులు *

సీ॥ పాంచభౌతికమనభాసిల్లుస్థూలంబు । సూక్ష్మంబులింగాంగసూచితంబు।
బీజంబురెంటికిపేర్మికారణదేహ । మటతుర్యమానిర్మలాంగమనగ ।
ఆనందదేహంబునామీఁదవెలుగొందు । చిన్మయాంగములోనచెల్వమగుచు ।
అనువందచిద్రూపమనుదేహములరారు । శుద్ధలింగాంగంబుసారిదివెలయు ।
గీ॥ యిట్టితన్వష్టకపుసంజ్ఞలెరిగిబుధుఁడు । భావమునజూచునానందభరితుఁడగుచు ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* వేమనశతకము. (చతుర్విధ దేహములు) *

౪॥ గీ॥ స్థూలంబుకనుగుడ్డు సూక్ష్మంబుకనుపాప । కనుపాపలోనిది కారణంబు।
కారణంబుతుదను కడుబ్రహ్మమైయుండు । విశ్వదాభిరామవినర వేమా॥

దత్త 5

* దేహచతుష్టయము *

సీ॥ జాగ్రతవిశ్వదశములు రాజసముక్రియాయుక్తభోగమేనధికతనువు।

కలతైజసుండిచ్ఛగుణతామసముప । ర్యుక్తభోగముసూక్ష్మమొప్పుచుండు ।
సుషుప్తిసాత్వికముప్రాజ్ఞుడజ్ఞానమునుహృదా । నందభోగముకారణంబునయ్యె ।
శుద్ధసత్త్వముశిరస్సునుప్రత్యగాత్మతు । ర్యముభోగమానందరహితమలరు ।
గీ॥ లలినుహాకారణముసాల్గులక్షణముల । నొప్పుదేహచతుష్టయంబుప్పతిలుచు ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* అష్టపురసాజ్ఞ *

సీ॥ జ్ఞానేంద్రియములైదుసమకూడియొకపురి । కర్మేంద్రియములైదుగలశియొకటి ।
కర్మసంచయమెల్లపేర్మితోనొకపురి । గుణమైనషడ్వర్గకూటమొకటి।
పంచభూతంబులుభావింపనొకపురి । దశవిధప్రాణసంతతియునొకటి ।
అంతరింద్రియవర్గమునువొందనొకపురి।యరయవిషయములొక్కపురియనదగు।
గీ॥ నిట్టియష్టపురంబులునెరిగివీటి । పరిహారముజేశిమిముగాంచుపరమయోగి ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* పంచీకరణము *

సీ॥ జ్ఞాతృత్వమునుసమానశ్రోత్రశబ్దవా । చ్యములైదుపుష్కరాంశములుతలప।
రహిమనోవ్యానచర్మస్పర్శప్రాణులు । నైదునుమరుదంశలైతనర్చు ।
నరయబుద్ధ్యుదాననేత్రరూపాంఘ్రులు । నైదుతేజోంశలైయటచెలంగు ।
చెలగిచిత్తాపానజిహ్వారసోపస్థ । లైదునుసలిలాంశలనగబరగు ।
గీ॥ గానహంకృతిప్రాణనాసికగంధగుదము ।లైదుభూమ్యంశలైయొప్పునఘచరిత ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార ।సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* పంచవింశతితత్త్వవృత్తులు *

సీ॥ రూఢిశబ్దస్పర్శరూపరసామోద । తతులివిపంచభూతములగల్గు ।
వినుటయంటుటకనుంగొనుటరుచిజ్ఞాన ।మెరుగమూర్కొనుటజ్ఞానేంద్రియములు
పలుకుటయిచ్చుటపైనమేగుటసుఖం । బెరుగుటవిడుకర్మేంద్రియములు ।
బలితజీర్ణించుటభంక్షిచుటవయువ । వ్యాప్తిసుస్థిరముప్రాణేంద్రియములు ।

గీ॥ నేననుటనిశ్చయించుటనిల్చియిష్ట । గనుటతలచుటయువినాల్గుకరణములును ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్య॥

* పంచశక్తిస్వరూపము. *

సీ॥ కనుపట్టువాగాదికర్మేంద్రియక్రియల్ । అరయక్రియాశక్తియనగబరగు ।
శబ్దాదివిషయపంచకమునగలక్రియల్ । పేర్మినిచ్ఛాశక్తిపేరునడరు ।
జ్ఞానేంద్రియంబులనూనినసత్క్రియల్ । జ్ఞానశక్తియనంగసరవిదనరు ।
ప్రాణపంచకమునపరిణమించినక్రియల్ । ఆదిశక్తియనంగనలరుచుండు ।
గీ॥ ఘనమనోచిత్తబుద్ధ్యహంకారక్రియల । జనుపరాశక్తియనపంచశక్తులివియు ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్య॥

* తాపత్రయలక్షణము *

సీ॥ శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణనేత్రచర్మంబులు । పాణిపాదగుహ్యపాయు[illegible]లును ।
అలమనోబుద్ధిచిత్తాహంకృతులును । నధ్యాత్మలునధిభూతమునగవిను[illegible] ।
వినుటయంటుటగనుంగొనుటనానుటయూనుకొనుటపల్కుటమిచ్ఛటనుగమించు
టనుసుఖించుటవిసర్జనముగావించుట । తలపునిశ్చలచింతదగనహమూలు ।
గీ॥ దిక్సమీరార్కవరుణాశ్వదేవశిఖియు । పేంద్రమృత్యుప్రజాపతిచంద్రవిష్ణు ।
కమలభవరుద్రులధిదైవతములునరయ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్య॥

* సాంఖ్యము *

సీ॥ కర్మేంద్రియంబులుగానుశబ్దస్పర్శ । రూపరసామోదరుచులుగాను ।
జ్ఞానేంద్రియంబులవరుసలేమియుగాను । ప్రాణాదిదశవాయుపంక్తిగాను ।
అలమనోబుద్ధిచిత్తాహంకృతులుగాను । పురుషుడైనట్టిజీవుడనుగాను ।
క్షేత్రజ్ఞుడనుగానుచింతించనిన్నియు । యెరిగెటియెరుకనేనరశిచూడ ।
గీ॥ ననుచునాత్మానుభవమొందుమనదియెసాంఖ్య । యోగమనిచెప్పుచురు శివయోగివరులు
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్య॥

* అష్టాత్మలు *

సీ॥ పరికింపజీవాత్మప్రథమాహ్వయంబగు । నటమీదనంతరాత్మనగజెల్లు ।
ఆమీదపరమాత్మయైవెలుంగుచునుండు । నదిదాటనిర్మలాత్మనగవెలయు ।
సారిదినాలోజూడశుద్ధాత్మయైయొప్పు । జ్ఞానాత్మయాలోననాలవెలయు ।

మహిమతో నాలోన మహాదాత్మయలరారు । భూతాత్మసకలానుభూతిదనరు ।
ఘనత వెలుగొందు యష్టాత్మకంబులిట్లు ।
చిరశుభాకార మోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్త యోగీంద్రవర్యా॥

* దశ నాడులు. * దత్త-13

సీ॥ అలరుయిడాపింగళాహ్వాయములు రెండు । నాసికాద్వారముల్ నాడియుగము।
చెలగిపూషాపయస్విను లు రెండునుగూడ । ఈక్షణద్వయనాడు లెంచిచూడ।
అరయంగ గాంధారిహస్తిజిహ్వాలనంగ । కర్ణద్వయద్వారగతులు దెలియు।
ఆలంబువక్త్రంబు నటశంఖిణీనాడి । గుహ్యంబుగుదనాడి కుహువనంగ ।
గీ॥ బ్రహ్మనాడిసుషుమ్నయై పరగుచుండు । యిట్టిదశనాడిభేదము లెరుగుబుధుడు ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* అష్టప్రకృతులు*షోడశవికారాలు *. దత్త-14

సీ॥ జ్ఞానేంద్రియాము లైదుకర్మేంద్రియము లైదు।వివరింప ప్రాణవాయువులునైదు।
చిత్తంబుతో గూడ చెలువొందపదహారు । రమణషోడశవికారములనంగ ।
బరగుపృథివ్యాదిపంచభూతంబులు । హృదయంబుబుద్ధ్యహంకృతులుగూడి।
యొనిమిదిక్రమముతో యేపార అష్ట । ప్రకృతులనబరగువిశ్రుతముగాను ।
గీ॥ యిన్నిటికినివె కారణం బెంచి చూడ । పరమమయ్యెంన్నయానందపరుడవగుచు ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార। సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

* పంచవింశతి తత్వనిర్ణయము * దత్త-15

సీ॥ పాణివాక్పదగుహ్యపాయువుల్ కర్మేంద్రి । యములుపృథివ్యాంశలరశిచూడ ।
రూఢిశబ్దస్పర్శరూపరసామోద । తన్మాత్రలునుజలతద్భవములు।
శ్రోత్రజిహ్వఘ్రాణనేత్రచర్మంబులు । జ్ఞానేంద్రియములగ్నిసంభవములు ।
ప్రాణమపానముదానసమానముల్ । వ్యానంబు ప్రాణముల్ వాయుజములు ।
గీ॥ మానసముబుద్ధ్యహంకృతిజ్ఞానచిత్త । ములునుకరణంబులాకాశమునజనించె।

చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

పత్ర-16

* భూ త సృ ష్టి *

సీ॥ ఆదినవ్యక్తంబునందుమహత్తత్వ । మునయించె దాని నుంచుదితమమ్యె ।
నాయహంకారంబునదిగుణత్రయమున । మూడువిధంబులై మొనసియుండు ।
సాత్వికాహంకారసరణిమనంబును । జ్ఞానేంద్రియంబులు సంభవించె ।
తైజసాహంకారతత్వంబునను ప్రాణ । ములునుకర్మేంద్రియంబులుజనించె ।
గీ॥ తామసాహంకృతికిశబ్దతతులతోడ । భూతములునయ్యెపిండముల్ పొలుపుమిగిలి ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

పత్ర-17

* *శ రీ ర ని ర్ణ య ము.*

సీ॥ అంగంబుతోంబదారంగుళంబులమట్టు । గలుగుప్రాదేశాష్టకంబు చాల ।
యెముకలు డెబ్బదియెనిమిదిగుండెలు । మరినూటతొమ్మిదిమర్మములును ।
తొంబదిరెండుసంధులు ముప్పిమట్రింశ । కంబులు హూంసనుల్లలిగియుండు ।
శతమూత్రకముకఫజలజిహ్వాముప్పావు । హృదయంబుపిత్తంబు మెదడుగూడ ।
గీ॥ అరయనొక్కొక్క సంధిత్రయంబుగూడ । అమరతతిసమకోట్లరోమావళియును
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

పత్ర-18

* ఆ స క్తి భ్రాం తి *

సీ॥ తలిదండ్రులాలుబిడ్డలునన్నదమ్ములు । బాంధవుల్ దగులుగాపసుచయంబు ।
ధనధాన్యములువస్త్రతతులుభూషణములు।రత్నముల్ కోశముల్ రాజ్యములును
క్షేత్రగృహారామశిమశ్రీగిరిదుర్గ । వనతటాకగ్రామవైభవములు ।
చతురంగబలములుసౌధముల్ కోటలు। గణుతికెక్కు గృహోపకరణములును ।
గీ॥ యున్నియునునిత్యములుగావుయెంచిచూడ । భక్తిముక్తిగొల్వమోక్ష సంప్రాప్తదగును ।
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార । సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్యా॥

(భద్రాద్రి రామ శతకము.)

* నర ప్రమాణము *

సీ॥ నరునకుతొంభైయాఱంగుళాలెనిమిది । జానలపొడవునాల్గానలెడ్పు ।
యిట్లుమున్నైమూడుకోట్లరోమంబులు । వెలయడెబ్బదిరెండు వేలనాళ్లు ।
యెముకలరువైయూరుయమఱితొంబైరెండు । కీళ్లుమున్నైమూడుమూళ్ల పేగు ।
శేరుగుండెలునర్ధశేరునురుధిరంబు । మఱుగునాలుగుశేర్లుమాంసముండు ।
గీ॥ సోలపైత్యంబుశ్లేష్మమసోలెడుండు । నీప్రకారంబుదేహంబులెన్నిచూడ ।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౮ * ౯౬ అంగుళములు నరప్రమాణము, ౮ జానలు పొడవు, ౪ జానలు వెడల్పు 33 కోట్లరోమములు, ౭౨ వేల నరములు ౬౬ యెముకలు ౯౨ కీళ్లు 33మూళ్ల పెద్ద పేగు, ౧ శేరు గుండె, ½ శేరు నెత్తురు, ౧ మఱువు ౪ శేరులు మాంసము, ౧సోలెడు పైత్యము అరసోలెడు శ్లేష్మము, విచారింపగా సకలదేహము లీప్రకారముగా నుండును.

* శరీరత్రయ లక్షణము *

సీ॥ జ్ఞానేంద్రియంబులుకర్మేంద్రియములంత । రింద్రియంబులువిషయేంద్రియములు ।
ప్రాణాదులునుగూడిపరగనిర్వైయైదు । తత్వంబులనుస్థూలతనువునయ్యె ।
బాహ్యేంద్రియంబులుపదిప్రాణములునైదు । ధీమనంబులుసూక్ష్మదేహమయ్యె
యీశరీరద్వయహేతుకానాద్యవి । ద్యావృతమైకారణాంగమయ్యె ।
గీ॥ మూడుదేహంబులకునాదిమూలమైన । తురునకతురునకువిలక్షణుడవీవె ।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహదాస సంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౧౯ * జ్ఞానేంద్రియములు ౫, కర్మేంద్రియములు ౫ అంతరేంద్రియములు ౫, విషయేంద్రియములు ౫, ప్రాణేంద్రియములు ౫, యీ ౨౫ తత్వములుగూడి స్థూ

లశరీరమాయెను.

జ్ఞానేంద్రియములు ౫, కర్మేంద్రియములు ౫, ప్రాణేంద్రియములు ౫, మనో బుద్ధులు ౨ యీ ౧౭ తత్వములుగూడి సూక్ష్మ శరీరమాయెను.

ఈరెండుశరీరములకు మూలమై, అనాద్యవిద్యా వృతమై, కారణశరీరమాయెను; ఈమూడుశరీరములకు విలక్షణమైనది ఆత్మయని యెరుగవలెను.

చతుర్దశేంద్రియ విషయములు.

సీ॥ శబ్దంబుచెవులకుస్పర్శచర్మంబున । కక్షికిరూపుజిహ్వకురసంబు ।
ముక్కుకుగంధంబువాక్కుకువచనంబు । కరముకుదానంబుచరణములకు ।
గమనంబుగుదముకుగలిగివిసర్జన । గుహ్యముకానందగుణముగల్గు ।
మనసుచలించునుమతినిశ్చయించును । చిత్తంబుచింతించుమొత్తముగను ।
గీ॥ మరియుహంకారమున నభిమానపడును । నివ్వి యెరిగిన తెలివిది యెరుగవలయు ।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వదాస సంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౨౦ * చెవులకు శబ్దము, చర్మమునకు స్పర్శ, నేత్రమునకు రూపము, జిహ్వకు రసము, ముక్కుకు గంధము, వాక్కుకు వచనము, కరమునకు దానము, పాదమునకు గమనము, గుహ్యమునకు ఆనందము, గుదమునకు విసర్జన, మనస్సుకు కల్పన, బుద్ధికి నిశ్చయము, చిత్తమునకు చింతన, అహంకారమునకు అభిమానము, యివ్విటిని యెరిగినదే యెరుకసుమా.

* చతుర్దశేంద్రియాధి దేవతలు *

సీ॥ శ్రవణంబులకునుదిక్చర్మంబునకు వాయు । చక్షువులకుజగచ్చక్షువరుణు ।
డునుజిహ్వకునుఘ్రాణమునకశ్వినీసురల్ । వాగింద్రియమునకువహ్నిహస్త ।
ములకుయింద్రుడుపాదములకునుపేంద్రుండు।గుదముకుమృత్యువుగుహ్యమునకు।
చతురాననుడుమానసమునకుచంద్రుండు । బుద్ధికిపరమేష్టిశుద్ధచిత్త ।
గీ॥ మునకుజీవుండుహంకారమునకుశివుడు । తెలియవలెనీచతుర్దశదేవతలను ।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౨౧ * చెవులకు దిక్కులు, చర్మమునకు వాయువు, నేత్రమునకుసూర్యుడు, జిహ్వకు వరుణుడు. ముక్కునకు అశ్వినులు, వాక్కునకు అగ్ని, పాణికి ఇంద్రుడు, పాదములకు ఉపేంద్రుడు, గుహ్యమునకు బ్రహ్మ, గుదమునకు మృత్యువు, మనస్సునకు చంద్రుడు, బుద్ధికి బృహస్పతి. చిత్తమునకు జీవుండు, అహంకారమునకు శివుడు.

* పంచీకరణలక్షణము. *

సీ॥ ఆకాశపంచకమంతరింద్రియములు । ప్రాణాదులునువాయుపంచకంబు ।
జ్ఞానేంద్రియములువైశ్వానరపంచక । మప్పుపంచకమును శబ్దాదులైదు ।
కర్మేంద్రియములైదుకనుభూమిపంచకం । బిట్టులిరువదైదింద్రియములు ।
యివియాత్మగాదనియిన్నింటినెరిగెడు । యెరుకయేపరమాత్మయనియెరింగి ।
గీ॥ సాంఖ్యయోగంబుసాధించిసజ్జనుండు । ముక్తిజెందునుమీపాదభక్తితోను ।
భవ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరశింహ్వదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౧౨ * ఆకాశపంచకము, జ్ఞానము, మనసు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము. ఇవి అంతరేంద్రియములు. వాయుపంచకము, సమానము, వ్యానము, ఉదానము, ప్రాణము అపానము. ఇవి ప్రాణేంద్రియములు. అగ్నిపంచకము శ్రోత్రము త్వక్కు చక్షు జిహ్వ ఘ్రాణము ఇవి జ్ఞానేంద్రియములు. ఇ జలపంచకము శబ్దము స్పర్శ రూపము రసము గంధము ఇవి విషయేంద్రియములు పృథివి పంచకము వాక్కు పాణి పాదము గుదము గుహ్యము ఇవి కర్మేంద్రియములు. యిన్నిటినిమెరిగిన యెరుకయే పరమాత్మయని తెలిసికొనుటయే సాంఖ్యము.

* పిండాండమందు పంచభూతములు. *

సీ॥ జ్ఞానసమానముల్ వీనులుశబ్దంబు । వాగ్వ్యోమయంశముల్ వరుసనారామ ।
మనసువ్యానముచర్మమునుస్పర్శకరములు । వాయుయంశంబులువరుసనారామ ।
తూఘిబుద్ధియుదానరూపాక్షిపాదముల్ । వహ్నియంశంబులువరుసనారామ ।

చిత్తంబుప్రాణంబుజిహ్వాశిశ్నరసంబు । వారియంశంబులువరుసనాయె ।
గీ॥ గంధహంకారములపానఘ్రాణగుదము । లాయెభూయంశలిట్లునీమాయవలన ।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరశింహ్వదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౧౩ * జ్ఞానము సమానము శ్రోత్రము శబ్దము వాక్కు గీ ఆకాశాంశములు. మనస్సు వ్యానము త్వక్కు స్పర్శ పాణి గీ వాయువంశములు. బుద్ధి ఉదానము చక్షు రూపము పాదము గీఅగ్నిఅంశములు. చిత్తము ప్రాణము జిహ్వ రసము శిశ్న ము గీ జలాంశములు. అహంకారము, అపానము, ఘ్రాణము, గంధము, గుదము గీ పృ థివిఅంశములు.

* పంచభూతాంశగుణాలు. *

సీ॥ నరములస్థులుచర్మ నఖరోమ మాంసముల్ ।భూగుణంబులు స్వేదమూత్రశ్లేష్మ
ములుశుక్లశోణితంబులుజలగుణములు । క్షుత్పిపాసాలస్యసుప్తిసంగ ।
ములువహ్నిగుణములుచలనధావనకంప । నాకుంచనప్రసర ణాదికములు ।
పవనాదిగుణములుభయకామమోహముల్ । క్రోధలజ్జలునభోగుణములిట్టి ।
గీ॥ పంచభూతాంశగుణముల బారదోలి । నీస్వరూపంబుగనువాడునిర్మలుండు ।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వదాస సంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౧౪ * ఎముకలు చర్మము గోళ్లు వెంట్రుకలు మాంసము. గీ భూగుణములు చెమట మూత్రము రక్తము శుక్లము శోణితము గీ జలగుణములు. ఆకలి దప్పి ఆల స్యము నిద్ర సంగము గీ అగ్నిగుణములు. పరుగుట తిరుగుట ముడుచుట చాచుట దాటుట గీ వాయుగుణములు. కామము క్రోధము లోభము మోహము భయము గీ అగ్నిగుణములు

* దశనాడుల నిర్ణయము. *

సీ॥ గాంధారిహస్తినిఘననాళములురెండు । నేత్రద్వయంబులనిలచియుండు ।

సమరిపూషాలంబనాళంబులును రెండు। కర్ణద్వయంబునగలిగియుండు।
వరజిహ్వనాడియువక్త్రంబునందుండు। నాభినిశంఖినీనాళముండు।
కుహూలశినీవాలిగూడిరత్నాహ్వయు। గుదగుహ్యములయందుకుదిరియుండు।
గీ॥ కంఠమందుపయస్విని గలిగియుండు। క్షుధయుతృష్ణయు నెరిగింపుచుండు నెప్పుడు।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు। రామనరశింహ్వదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భా వా ర్థ ము *

౨౯ * గాంధారి, హస్తినులు నేత్రములందుండును. పూషా అలంబ శ్రోత్రములం దుండును. జిహ్వ వక్త్రమందుండును. శంఖిని నాభియం[illegible] కుహు, శినీవాలి, రత్నాహ్వయ, గుద గుహ్యములందుండును. పయస్విని కంఠమందుం[illegible] క్షుధ తృష్ణల నెరిగించును

* సు షు మ్న నా డీ ల క్ష ణ ము. *

సీ॥ యిడయుపింగళయునుకుడియెడమలనుండు। నడుమసూక్ష్మసుషుమ్ననాడియుండు
యానాడిరంధ్రమధ్యమునందుసూర్యసో। మాగ్నివిద్యాక్షరమాయయాత్మ।
సప్తసముద్రముల్ సప్తపర్వతములు। చతురువేదంబులు శాస్త్రములును।
పంచభూతములు సప్తద్వీపములులోక। ములుగుణంబులుమంత్రములునుకళలు
గీ॥ బిందునాదముదిగ్వాయుబీజమాది। సకలదృశ్యపదార్థముల్ సమతనుండు।
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు। రామనరశింహ్వదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భా వా ర్థ ము *

౩౦ * కుడిముక్కు ఇడ, ఎడమముక్కు పింగళ, ఈ రెంటికి నడుమ సుషుమ్ననాడి యుండును. దాని అగ్రరంధ్రమందు, సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని, విద్యా, అక్షరము మాయ, ఆత్మ సప్తసముద్రములు, సప్తపర్వతములు, చతుర్వేదములు శాస్త్రములు పంచభూతములు, సప్తద్వీపములు, లోకములు, గుణములు, మంత్రములు, కళలు, బిందువు నాదము, దిక్కులు, వాయువులు, బీజములు, ఈ మొదలైన, సకల దృశ్య పదార్థము లుగూడి యుండును.

—(*) శ్రీ శివరామదీక్షితీయ మనుబృహద్వాసిష్ఠం (*)—

* అచలబోధసిద్ధాంతం *

చలలక్షణము.

వాయువు వంటిది.

మూలంలేని యీగు తెఱిగే శరీరం మనురామాత్ర ప్రమాణం। యిదే ప్రకృతి పురుషులు గొప్ప కొంచం యిదే।యిదే మూలమాయ। వున్నంత సేపూ బట్టబయలులోనే విహరిస్తుంది। బట్టబయలునువిడిచి వుండేటందుకు దీనికి వేరే స్థలంలేదు। యిదినిరుపాధికంగాయుండదు। బట్టబయలువలన పుట్టదు। శరీరం వలనపుట్టింది।దీనివలన శరీరంపుట్టింది।యిది బట్టబయలులో వున్నంత సేపూ దీనికి అనేక సామర్థ్యాలు కలిగివుండును। నీళ్లల్లో మొసలివలె।యిదే సమస్తమైన త్రిపుటులూ। యీ అహంస్ఫురణే। నేననే మూలమాయ। యిదేసమస్తమైన ద్వంద్వాలు। యిదేధ్వనిరూపం।యిదే అర్ధమాత్ర। యిదే కృష్ణపింగళ రూపం। యిదేపిండబ్రహ్మాండస్వరూపిణి। దీనిపేరేమెరుకా। దీనికే మెరుకా మనుపులు గలవు। దీన్ని రమ్మనేవారు లేరు।వుండమనేవారులేరు।పొమ్మనేవారులేరు।యిది సముద్రములోచాపవున్నట్టు వున్నది।తనకుదానువస్తుంది।తనకుదానువుంచుంది సకలవ్యవహారాలుచేస్తుంది।తనకుదానేయేమీలేకపోతుంది।నిత్యంఅనేకమార్లు వస్తుంది వెంటనే యేమీలేదు।తనమూలం తానే యెరుగదు। సకలభ్రమలకు మూలం యిదే।యిదికలలోవచ్చిన శరీరంవంటిది।యిదే మహాకారణ శరీరమనదగినది।తనతోకూడాసమస్తానికీ నామ రూప కుల గోత్రాదులను యేర్పాట్లుచేసింది యిదే। వేదశాస్త్రాది విద్యలనుకల్పించిందియిదే।దీనిది అవాంతరవారతనము।యిది సమస్తభాషారూపిణి। యిది రానమునుపు నిశ్శబ్దమే। యిదే ప్రత్యక్చైతన్యం। యిదేపరమచైతన్యం। యిదేఉభయ ఐక్యం। యిదే"తత్వమసిరూపం"। యిదే"బ్రహ్మాహమస్మి"। యిదే" ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ"। యిదే" అయమాత్మాబ్రహ్మ" యిదేబట్టబయలునుబైటపెట్టింది। దీనినుంచేఆకాశాది పంచభూతాలు పుట్టినవి పంచకారణస్వరూపం। తానువాక్కే అయివుండి తనలోతానే అనేకముగా భ్రమిస్తుంది। తనతోటిజీవేశ్వరులు। తాను లేకుంటే జీవేశ్వరులు లేరు। యిదేస్మ

! దీనికే స్మరణ । దీనికే విస్మరణ । నిబద్ధిపుస్తకం యిదే చేశింది । అబద్ధాల పుస్తకం యిదే చేశింది। గురుశిష్యబోధా స్వరూపంయిదే । నిశ్చయాలుచేశేది యిదే। నిశ్చయానికిదారికేది యిదే । దీనికిప్రమాణాప్రమాణాలు రెండుకద్దు। దీనికి వుంటే వుండేది లేకుంటే యేమీలేదు । యిటువంటి రెండుతిప్పలుకద్దు । ఆసుకోయ్యవలె తిరుగుచుంది । క్షణమైనా వూరికెవుండదు । యేదైనా వొక వ్యవహారం చేస్తూనే వుంచుంది । యేకంయిదే ।అనేకంయిదే । సూక్ష్మమాయ అహంస్ఫురణ । స్థూలమాయ మనోబుధ్యహంకార పంచ భూతాలు । స్థూల సూక్ష్మమాయలు రెండూయిదే। విక్షేపశక్తి సూక్ష్మ దేహం । ఆవరణ శక్తి స్థూలదేహం । నేనుఅనేవిక్షేపమే ఆవరణానికిమూలం । అనేక ఆవరణాలు కల్పిస్తుంది । యీవిక్షేపావరణ శక్తులు రెండూ నేననే యిదే । అజడం విక్షేపశక్తి జడం ఆవరణశక్తి జడాజడాలురెండూయిదే। క్షేత్రం ఆవరణశక్తి క్షేత్రజ్ఞుడు విక్షేపశక్తి । విక్షేపంపోతే ఆవరణంపాయ । ఆవరణంతోటి విక్షేపం పోదు । క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞులు రెండూయిదే । జ్ఞానాజ్ఞానాలే క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు । దీనిరాకడే ప్రపంచోత్పత్తి। దీనిపోకడే ప్రపంచ ప్రళయం । సుషుప్తిని మరణాన్ని యెరుగనిదియిదే । యిదేనడమంత్రపుది । పుట్టనిచావని అచలానకూ తనకూ సంబంధంలేనిదే సంబంధంవున్నది అనేది యిదే। యిదే సకల అబద్ధాలు అడేది యిదే చలం । యీ చంచలస్వభావంగలది యేమిచెప్పినాచెలించిపొయ్యేవే । యిది చెప్పినమాటలు దీనితోటేపోఛావి। యిది చెప్పేమాట దీనివంటివారే నమ్మచారు । యిదే మధ్యవచ్చి మధ్య పొయ్యేది । దేహమును విడిస్తె దేహికి వుండేస్థలంలేదు । దేహిలేకుంటేదేహమును యెరిగేవారు లేరు । వచ్చేటప్పుడు దేహిలేని దేహంరాలేదు । రాంగనే దేహి దేహాలువొక్కటే । యీ రెంటిని వేరనకూడదు । యిదే సకలవినోదాలుచేసి యేమీలేకపొయ్యేది। దీనికి అచలానికి యేమాత్రం సంబంధంలేదు । తానుమూలంలేనిది । అన్నిటికితానేమూలంఅయింది । పుట్టిచచ్చేదియిదే । రాకడా పోకడలు గలదియిదే । దీనికి అచలంవున్నది యెరుకలేదు । అచలంవున్నది యెప్పుడు తెలిస్తే అప్పుడే తానువుండదు । చలమేస్థిరమనినమ్మకునేదియిదే । శరీరంఅబద్ధం నేనునిబద్ధి అనేదియిదే। నేనూ శరీరం వొక్కటే అనేదియిదే। నేను వేరే యీశ్వరుడు వేరే అనేది యిదే। వివేకా

వివేకాలను నిబంధన చేశేది యిదే! యిది నిబద్ధి అది అబద్ధం అనేదియిదే। నేను నేనే అనేది యిదే। నీవూనేనే అనేది యిదే। దేవుడునేనే అనేదియిదే। కన్నులయందువున్న పాప రూపమైన యెరుక యిదే। తనకు కారణంవున్నది అని భాష్యాలు చేశింది యిదే। యీ భ్రాంతి సార్వకాలం వుండేదికాదు। అయితే పోకనేపోవు। దీనివంటి శిష్టులేదు। దీనివంటి భ్రష్టులేదు। దీనికి నేదైనావొక రోగం। దరిద్రం। సంపత్తి। వున్నప్పుడు వొక్కతీరుగా వుండదు।కుణేకు యేమీలేదు।సకలమాయలు చేశింది యిదే।దీనిరాకడా పోకడా యెవ్వరూ యెరుగరూ। తానువున్నంతశేపే యెరుక అయినా మరుపు అయినా। తాను లేకుంటే యేమీలేదు। దీని రావుటమే స్వప్నం। గురునిచాత యిది యేమీలేదని తెలిశి దృష్టమై దృష్టంతోగూడా యిదిలేకపోవుటమే మేల్కు।యిది లేనప్పుడు సుషుప్తి అని మందిఅన్నారు।మరణమని మందిఅన్నారు। దీనికి తనకుతానువచ్చేదికద్దు తల్లికడుపులోవుండి వెళ్లివచ్చేదికద్దు। యిదియిన్నాళ్లువుంచుందనే మర్యాదా లేనిది। సకలక్రియలకూ మూలంయిదే। అధిష్ఠానంలేనిది యిదే। దీనికి మూలంవున్నదని చెప్పంగనే వాడు పుట్టనేపుట్టే। పుట్టినవాడు చావనేచస్తాడు। దీని బ్రతుకు కేవలభ్రాంతిమాత్రమె। యిదిపోయినవెనక దీనివ్యవహారం వున్నదని లేదని యెవ్వరుఅన। యేమీలేదని యెవ్వరుఅన। యీగుతెఱిగే శరీరమనే చంచలంచాత।శరీరంయేమీలేదని। స్మారకంవచ్చినా। సార్వకాలం అచేతమే। శరీరంవలన పుట్టినవేలన్ని। తనమతం తనకే సమ్మతంగాని యేమతం నమ్మనిది యిదే। షణ్మతాలనూ కల్పించిందియిదే। భూమండలమందు శరీరం లేనివారు వున్నారంటే నమ్మనిది యిదే। సకలనిశ్చయాలు దీనికే। సకలసంశయాలు దీనికే। తాను వచ్చేటప్పుడు। యేనుగలు। గుర్రాలు। లొటిపిటలు। కుక్కలు।గాడ్దులు। పందులు। పిల్లులు। యెలుకలు। పెద్దపులులు। సింహాలు।అనేకమంది గుర్రాలత్తోమేవాండ్లు। ఆడివాండ్లు। బూడిదెగాండ్లు। నామదార్లు। అద్దకపు బట్టవలె నిలువునిండా ముద్రలు పొడుచుకున్నవాండ్లు। బోడవాండ్లు। ఫక్కీర్లు। గొడ్డలివలె పెట్టుకున్నవాండ్లు। పెద్దపెద్ద పట్టెనామాల వాండ్లు। ఆవులు। బఱ్ఱె। గొఱ్ఱె। మేకలు। నూలలు। మాద్గులు। మొదలైనవాండ్లు అనేకులు।తన వలెనే మూలంలేక యెక్కడినుంచోవచ్చి సకలమైన వ్యవహారాలు చేస్తూ

పెండ్లాము పిల్లలు మనములు గలవారివలె । వున్నట్టు తోచబడేవిదీనికే। అయోని సంభవులు యోనిసంభవులుయిదే। తలకాయ అనే మొదలు। కాళ్లుఅనే కొనా గలది యిదే। శూన్యమై పొయ్యేదియిదే। శూన్యమంటే యేమీ లేదు। జ్ఞానా జ్ఞానాలు యిదే। యిది శరీరంలేనిదానిలోనే వుండేది। నిలువ నీడలేనిదియిదే। సకల ప్రయత్నాలు చేశేదియిదే! తల్లీ తాడీ లేనిదియిదే। వుండేది లేకపొ య్యేది యిదే! తనకు మొదలు లేదని యెరిగేదియిదే। కొనకు వుండేటందుకు యేమీ లేదని యెరిగేదియిదే। యిదివచ్చినప్పుడు నీవుయెక్కడనుంచి వచ్చినావు యెక్కడికి పొచావు అని అడిగేదిక్కు లేనిది యిదే। వచ్చినప్పటినుంచి సుఖమై నా దుఃఖమైనా అనుభవించి పొయ్యేదియిదే। భ్రాంతినివర్తి కావలెనని కోరేది యిదే। భ్రాంతినివర్తి కావలశింది దీనికే। అధిక నీచాలుయిదే। యిచ్ఛారూపం యిదే। యేనుగ అధికం। యెలుక నీచం। సింహ్వం యెక్కువ। యేనుగ తక్కువ। పిల్లి యెక్కువ। యెలుక తక్కువ। కనక। మూలంలేని యీగు తెరిగే శరీరాలే। అందులో కుక్కకు బ్రహ్మజ్ఞాని అనేవాడికే। కోడికి కాలజ్ఞాని అనేవాడికే। చీమకు దివ్యజ్ఞాని అనేవాడికే। యిట్లా గుతెరి గినది వొక్కటీ నిలువదు। మెరుపువలె వున్నాననిపించి వెంటనే యేమీ లేకపొయ్యేది యిదే। దురహంకార। నిరహంకార। శుద్ధాహంరములు యిదే। యిది బదులులేనిది। దీనివల్లనే సచ్చిదానందం పుట్టింది। యిది సచ్చిదానందం వల్లనే పుట్టింది। సచ్చిదానందమే అనాత్మ। సచ్చితానందమే ఆత్మ। సచ్చిదా నందమేపరబ్రహ్మ। పుట్టినశరీరమల్లా సచ్చిదానందమే। గురుసూచనగానివారికి గురుసూచన గానివారేమూలం। గురుమూలంగావిచారించినవారికి సార్వకాలం అచలమే। కండ్లుమూశినాయెరుకే।కండ్లు తెరిచినాయెరుకే।యీయెరుక లేకుంటే యేమీ లేదు।యెరుకవున్న చోటనేకర్మాలు। యిదివున్నదన్నా పాపమే। లేదన్నా పాపమే। నిర్ణయమనే పాపం। లేకుండా మెదలవలె। నిర్ణయమేపాపం। పరి పూర్ణమనేఅదిన్ని,యిదిన్ని,అని రెండు లేవు।వున్నదివొక్క పరిపూర్ణమే।యీ గుతెరిగే శరీరంయేమీ లేదని నిర్ణయంకాక తన్నుకుంచాడు। యిదియేమీ లేదని రెప్పపాటంతైనా మరువక వుండవలె। వుండకపోయితే। యిది యెంత దొడ్డ ప్రజ్ఞావంతుణ్ణైనా మోసపెడుచుంది। వున్నపరిపూర్ణానికి యిది విరోధి

గనక దీన్ని కూకుడు వేళ్లతో తీశి వెయ్యవలె । యిది యేమీ లేదని సకల క్రియలూ చేశినా అది క్రియాశూన్యం కాదు। యిది లేక పోవుటం గురుమూలంగా తెలిస్తే ప్రసంగాలు నిలిచే। యిదే యిరువై అయిదో తత్త్వం । తక్కినయిరువై నాలుగు తత్త్వాలు యిదే । జ్ఞానరూపం యిదే । కర్మరూపం యిదే । జ్ఞానకర్మరూపమైన శరీరం యిదే । ఆవగింజకూ పర్వతానికి యెంత యెచ్చుతగ్గో। దీనికి అచలానికీ అంత యెచ్చుతగ్గూ । యిది అనిర్వచనియ్యమయింది। అనిర్వచనియ్యమంటె యేమీ లేనిది। దీనికి వున్న సామర్థ్యం దానికి లేదు । యిది యేమీ లేదని దీనికే తెలిస్తే వాదశూన్యం అవుచుంది । యిదే సమస్తమైన వస్తువయం । వస్తువుల యందు వుండే యిది వస్తువులతో పోచుంది । యిది పరిపూర్ణానికి అన్యం కాదు పరిపూర్ణం కాదు। యేమీ లేదు । యిది తప్పవిడిచి అంతా పరిపూర్ణమే । యిదే చిదగ్ని।గనక। యెన్నటికీ నమ్మరాదు।మహానంమ్మించి చూస్తూ వుండంగా యేమీ లేక పొయ్యేది । యిది కలవంటిది। పరిపూర్ణంకోసం యత్నం చేశేది యిదే । యిది చేశే యత్నమే దానికి విఘ్నం । యీ ప్రయత్నం చేశే దాన్ని తీసి వేయుట మే ప్రయత్నం । యీ ప్రయత్నం చేశేవారికి యిచ్ఛ వుండదు । దీన్ని నిల్పేవారికంటే నిలుపుకునేవారికంటే వేరే భ్రాంతికులు లేరూ। యిదే అనేకకోటి బ్రహ్మాండాలు వున్నవని భ్రాంతి పెడుచుంది । తనకు మూలం లేదని యెవ్వరితో చెప్పదు।అందరూ తానే అయి వున్నది । దీనికంటే కౌతుకం లేదు । దీనివల్లనే కర్మాలు పుడుచావి। ఇది సుషుప్తి మరణాలను యెరుగనిది। శరీరమే యెరుక । యెరుకే శరీరం । యీ రెంటిని వేరనేదే వెర్రి। దీనిచాత పుట్టనిచావని దాన్ని । వుండచూచి। దీన్ని । యేమీ లేదని నిశ్చయించుంటేచాలు । యే సాధన వద్దు । యే సాధన చేశినా యిది విడువదు । యరుక అనే నిప్పు కాలుస్తూ వుంచుంది । యెరుకకంటే వేరే నిప్పు లేదు । చిదగ్ని దేహాల సార్వకాలం । చింత్త నిప్పువలె కాలుస్తుంది । సకల శరీరాలూ యెరుకతో కూడానే వచ్చినవి। యెరుకతో కూడా యేమీ లేదు । శరీరంలో కొంత నిబద్ధి కొంత అబద్ధం అనేది అన్యాయం। యీ శరీరం వొక్కటే కాని దీనిలో పలవున్న పేర్లు అనేకాలు । జ్ఞానమని । అజ్ఞానమని। యింద్రియాలని । విషయాలని । గుణాలని । అంతఃకరణ అని ।మనస్సని । బుద్ధి అని । చిత్తమని । అహంకారమని । వేదాలని। శాస్త్రాలని యెన్ని అనివాత్రితా । దీనియందు స్వగత భేదాలు అనంతాలు।తీసి వేశిన

కొద్ది మొటుస్తావి। యిదేవికారస్వరూపం। చెవులువొకతీరుగా వున్నవి। నోటినిండా
బొక్కలు। చుట్టువెంట్రుకలు। లోపట నాలుక। నోరుమాట్లాడుచున్నది। కడుపు
లో వికారాలకు లెఖ్ఖలేదు। తలలో వికారాలుఅనేకం। వికారంలేనిది వొక్క
టైనాలేదు। కాళ్లలో వున్నతిప్పలు చెప్పశఖ్యంకాదు। యిది లేకుంటే యేదివుం
టుందో అదే అచలం। కావలెనని యిచ్ఛవద్దు। కాకపోతినని దుఃఖంవద్దు।
అయితినని అబద్ధాలు ఆడవద్దు। సార్వకాలం గురువాక్యం మరువక వుంటే
చాలు। యీగుర్తెరిగే చైతన్యముగా జగత్తుగా వేరులేదు। శరీరంవలన గుర్తె
రిగే చైతన్యం పుట్టింది। గుర్తెరిగే చైతన్యంవలన శరీరంపుట్టింది। యీశరీరాలు
యీలాగు పుట్టినవంటే। ఆడదానిమీద మొగవాడుయెక్కితే అన్నిపుట్టుచావి।
దేహం లేవనేది దేహమే। యేమీలేదనేది దేహమే। ఉన్నదిఅనేది దేహమే।
యీదేహం లేకుంటేవ్యవహారానకు మూలంయేమని నిర్ణయించాయ। యీ
శరీరం యెవరివలన పుట్టిందో ఆనిర్ణయం మొదలు కల్తలేకుండా విచారించవలె
యీశరీరం లేకుంటే యేమీతోచదు। త్రివిధహంకారం యిదే। చతుర్వింశతి
తత్త్వాలుదేహం। యిరువైఅయిదో తత్త్వమే దేహి। యీదేహిదేహాలే ఈశ్వర
జగత్తులు। లేనిక్షేత్రజ్ఞస్వరూపమే వున్నది వుంచుంది। లేనిదిలేదు అంచుంది।
యీశరీరం లేదు గనక వున్నదానికి వ్యవహారమే లేదు। "అయంజీవాత్ప్యోపాధి
విలయేసతి కేవలోభవతి"। యీక్షేత్రం లేకుంటే క్షేత్రజ్ఞుడు లేనేలేడు। పుట్టుకా
భ్రాంతి సమానమే। గుర్తెరిగేది శరీరంతోటే పోతుంది। గుర్తెరుగుటం వొక్క
టేకాని రెండుగుర్తెరుగుటాలు లేవు। యీగుర్తెరిగే క్షేత్రజ్ఞస్వరూపమనే ఆత్మే
బ్రహ్మఅని వేదంపలికింది। యెక్కడ సర్వంతోచిందో అక్కడనే సర్వం లేకపో
వలెను। యీగుర్తెరిగే క్షేత్రజ్ఞస్వరూపమనే పరాప్రకృతే అధిష్ఠానం। యీ
గుర్తెరిగే చిత్ప్రకృతి సాక్షిణి। యీసాక్షిణి యిన్ని చిత్రవిచిత్రాలు కల్పి
స్తుంది। యీగుర్తెరిగే సాక్షిణికి మూలం యేమీలేదు। యిది మొగడువిడిచిన
ఆడదిగాదు మొగుణ్ణివిడిచిన ఆడదిగాదు। దేహంవున్నంతశేపే జ్ఞానంవుంటుంది
దేహంలేకుంటేజ్ఞానం లేదు। రోగవికారాలుపోతే రోగంపోయినట్టే। మొరకవికా
రాలు పోతే మొరకపోవును। కలలో శరీరాలవంటివే యీశరీరాలు। యీశరీ

Page changed

నికి మూలం యేమీ లేదు। అన్నివొక్కయేడుపే। సమష్టి దేహత్రయావస్థాత్ర
యాభిమాని త్రయం ఈశ్వరుడు అజ్ఞానం। మహాకారణ శరీరతుర్యావస్థలకు
అభిమాని పరమచైతన్యం। యిదేజ్ఞానం। యిదే కారణం। యిదిఅంతా మాయ।
అహంస్ఫురణే మాయ। యిదే పీత కర్జూర శ్యామ తటిల్లతలు। వ్యష్టి దేహత్రయా
వస్థాత్రయాభిమాని త్రయం। జీవుడు అజ్ఞానం। మహాకారణ శరీరతుర్యావస్థలకు
అభిమాని। ప్రత్యక్చైతన్యం। యిదిఅంతా కార్యం। అవిద్య। అహంస్ఫురణే అవిద్య
యివ్వే రక్త శ్వేత కృష్ణ నీలాలూ। పూర్ణచైతన్యం స్ఫటిక వర్ణం। ఉత్తమ
పురుషుడు। శబ్దాతీతం। ఆకాశాతీతం। జీవుడే క్షరుడు ఈశ్వరుడే అక్షరుడు।
యీయిద్దరూ లేనిదే ఉత్తమపురుషుడు। యిది అంతాగూడ మూలం లేని యీ
గుర్తెరిగే శరీరం। దీనికి సకల వేతృత్వాలు కద్దు। బ్రహ్మవేతృత్వం దీనిదే। యీ
వేతృత్వమనే శుద్ధ తెలివికి పని యేమిఅంటే। బ్రహ్మను వుండజూచి తాను లేక
పోవుటమే పని। దీనికి మూలం లేదు। యిదివచ్చినప్పటినుంచే సకల ప్రసంగాలు।
యిది సమస్త భాషారూపిణి। బ్రహ్మవేత్త బ్రహ్మకాదు। బ్రహ్మకు బ్రహ్మవేతృత్వం
లేదు। యీ వేతృత్వమునే బ్రహ్మమని వాదించేవారి వాదమును తీశివేశేది
శివరామదీక్షితులవారి బోధ। బ్రహ్మవేతృత్వమే బ్రహ్మజ్ఞానం। దీనికి బ్రహ్మవే
తృత్వం ప్రపంచ వేతృత్వం కూడా కద్దు। యిదే మూలమాయ। యిదే ప్రథమస్ఫు
రణ। ఆకాశమందు వాయువు పుట్టినట్టు సుషుప్తికి మెళుకువచ్చినట్టు నేను మేనులు
నెరుగని బ్రహ్మమందు లేని నేను మేనును బుట్టి బ్రహ్మను గని నేనూ మేనులు లేచి
పోవుటమే యీబోధ విన్నందుకు ఫలం। యట్లావున్న ప్రపంచం అట్లావుండగా
వెతికినా క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు లేక పోవుటమే యీవిచారానకు ఫలం। యీ క్షేత్రక్షే
త్రజ్ఞులలో యేమాత్రం ఆశపడ్డా అదేవిషం। క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు లేనిదే వృత్త బట్టబ
యలనదగినది। మూలం లేని యీ గుర్తెరిగే శరీరానికి ఊర్ణనాభికి ఉపమానం
చెప్పివున్నది కృష్ణ తత్వోదయమందు। యీ అచలబోధ। సాందీప। శ్రీకృష్ణ।
శ్రీధరస్వామికి। జ్ఞానేశ్వరులకున్ను। శివరామదీక్షితులవారికే యెరుక। శ్రీధర
స్వామి। సాందీప। శ్రీకృష్ణ। శ్రీశుక। శంకరాచార్య। వ్యాస। రామానుజాచార్యుల

గారిమద్వాచార్యగారి।భావార్థము యొక్క।వారివంటివారు వారే।వారిప్రభావం।
శివరామదీక్షితులవారికే యొక్క।యీబోధ యెవ్వరు తెలుసుకున్నారో వారికి
యీనలుగురి ప్రభావం తెలుస్తుంది।జాగ్రత।స్వప్న।సుషుప్తి తుర్యాలు లేనిది।కంటి
లోపాపఅనే గుర్తేరిగే ఆత్మ లేనిది। * * * * *

యీబోధ దత్తాత్రేయులవారి బోధవంటిదీ

ఇతి శ్రీమద్గురు శివరామదీక్షిత ప్రభావే వేదాంత విచారణే

(*) చలలక్షణ ప్రకరణం — సంపూర్ణము. (*)

కాశీ ఖండము.

* సదాచార సంపత్తిలక్షణము. *

గీ॥ అనఘునాకుసదాచారమానతిమ్ము। ధరణిసురుడుసదాచారపరతగాని।
యాత్మసంశుద్ధినడయలేదాత్మశుద్ధి। గానిసిద్ధింపనేరదుగాశికసతీ॥

వ॥ అనినం గుమారస్వామి యతనిం జూచి మన్వత్రి భృగు భరద్వాజ యాజ్ఞవల్క్యశాతాంగీరసాయ మాపస్తంబ సంవర్త కాత్యాయన బృహస్పతి శాతాతప శంఖలిఖిత పదాదుల మార్గంబుల సదాచారంబు ప్రసంగానుప్రసంగంబున వివరించవచ్చిన నపారంబైయుండు గావునం గుంభసంభవ స్ఫుటదిఙ్మాత్రంబు వివరించెద సావధానమతివై యాకర్ణింపుము.

గీ॥ చతురాశ్రమ్యమునం జతుష్కంధమయ్యె। మొదలిస్కంధత్రయము ధర్మమూల
వహింపుము।

వ్రగిమస్కంధమెల్లవింధ్యాద్రిదమన। జ్ఞానసంపద్విభూతికి దానకరంబు॥

శా॥ వారాత్రింగనురెప్ప వేయక మహాయాదోగ్యంబునందీరతా।
దారంధర్యము పూనిమానవుడకుర్వ దాత్పర్యవృత్తిం సదా।
చారం బెట్లొనరింపవచ్చుగలశీసంజాత కాశీశ్వరుం।
గౌరీవల్లభు సంస్మరించి బ్రతుకుంగాక తదప్రచ్యుతిన్॥

గీ॥ ద్విజుడు వేఁబోక మేల్కాంచి దినదినమును । బ్రత్యయపరిహార పరంత జేసినం స్మరిం
పంగదగు సౌష్ఠవమున మాగదాస్వదముక్తి । మంటపంబు వస్తుగుండలంబు॥

వ॥ బ్రాహ్మీముహూర్తంబున మేలుకాంచి కృతాచమనుండై వివిక్తదేశంబున భస్మోద్ధూళనంబును భసితత్రిపుండ్ర ధారణంబొనర్చి రుద్రాక్షమాలికల ధరించి తద్ధ్యాసనాసీనుండై హేరంబ నంబికాసహాయుం ద్ర్యంబకుం లక్ష్మీసహితుం బుండరీకాక్షుం భారతీసహితుం బరమేష్ఠిం యింద్ర శిఖి యమ నైఋతి వరుణ వాయు కుబేర ఈశానుల వసిష్ఠాదిమునుల గంగాది పుణ్యవాహినులం బ్రయాగాది పుణ్యతీర్థంబుల శ్రీశైలాది పుణ్యపర్వతంబుల దుగ్ధోదధ్యాది సముద్రంబుల మానసాది సరోవరంబుల జ్ఞానవాప్యాది దీర్ఘికల నందనాది వనంబుల బుష్కరాదిద్వీపంబుల నార్యావర్తాది విజనంబుల కౌస్తుభాది మణుల నరుంధత్యాదిపతివ్రతల రంభాద్యప్సరసల నైమిశాదిపుణ్యారణ్యంబుల వారణాస్యాది పట్టణంబుల విశ్వేశ్వరాది లింగంబుల పాంచజన్యాదిశంఖంబుల సుదర్శనాది దివ్యాయుధంబుల వేదాదివిద్యల బద్మాది పురాణంబుల విజ్ఞానేశ్వరాది స్మృతులం గాయత్ర్యాది మంత్రంబుల సనకాది యోగీంద్రుల నోంకారాది బీజాక్షరంబుల వ్రీహ్యాది ధాన్యంబుల నారదాది వైష్ణవుల ప్రహ్లాదాది భాగవతుల మాణిభద్రాది ప్రమథుల బద్మాదినిధుల దధీచ్యాది వదాన్యుల హరిశ్చంద్రాది భూపతుల జననీ జనకుల బితరులను మనువులను గురులను సంస్మరించి యీయిందరు నాకు నాయురారోగ్యైశ్వర్యంబులుం బ్రసాదింతురుగాక యనుచు బ్రార్థించి ప్రణమిల్లి నిత్యనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానంబుల నిష్ఠాపరుండై ద్విజుండొనర్చునది.

సీ॥ వెడలి యూరికి నూరు విండ్లదవ్వున దైత్య । దెస బహిష్కార్యంబు దీర్ప వలయు॥
నన్నూరు విండ్ల మానమగు దూరంబున । బయలికేగుట పాడి పట్టణమున ।
దలము సింగిడి దృణంబుల గప్పినధరిత్రి । విణ్మూత్రజలములు విడువవలయు ।
జెవి బ్రహ్మసూత్రంబు దవిలింపనర్హంబు । పీట ప్రస్రావోత్సర్గవేదియందు।
గీ॥ దివసముఖసంధ్యలందు దఙ్ముఖుడు యామి । నులయందు శమన దిశాననుండు।
నగుచు మౌనవ్రతంబున నవనిసురుడు । మలవిమోచనగావించు గలశజన్మ॥

గీ॥ ద్విజుడు వేకువ మేల్కాంచి దినదినమ్ము । ప్రత్యయాపరిహార పరంత జేసినం స్మరింపంగదగు సౌష్ఠవమున మాగదాస్వాదముక్తి । మంటపంబు వస్తుగుండలంబు॥

వ॥ బ్రాహ్మీముహూర్తంబున మేలుకాంచి కృతాచమనుండై పవిత్రదేశంబున భస్మోద్ధూళనంబును భసితత్రిపుండ్ర ధారణంబొనర్చి రుద్రాక్షమాలికల ధరించి పద్మాసనాసీనుండై పరంబు నంబికాసహాయుం ద్ర్యంబకుం లక్ష్మీసహితుం బుండరీకాక్షుం భారతీసహితుం బరమేష్ఠిం యింద్ర శిఖి యమ నైఋతి వరుణ వాయు కుబేర ఈశానుల వసిష్ఠాదిమునుల గంగాది పుణ్యవాహినులం బ్రయాగాది పుణ్యతీర్థంబుల శ్రీశైలాది పుణ్యపర్వతంబుల దుగ్ధోదధ్యాది సముద్రంబుల మానసాది సరోవరంబుల జ్ఞానవాప్యాది దీర్ఘికల నందనాది వనంబుల పుష్కరాదిద్వీపంబుల నార్యావర్తాది విజనంబుల కౌస్తుభాది మణుల నరుంధత్యాదిపతివ్రతల రంభాద్యప్సరసల నైమిశాదిపుణ్యారణ్యంబుల వారణాస్యాది పట్టణంబుల విశ్వేశ్వరాది లింగంబుల పాంచజన్యాదిశంఖంబుల సుదర్శనాది దివ్యాయుధంబుల వేదాదివిద్యల బద్మాది పురాణంబుల విజ్ఞానేశ్వరాది స్మృతులం గాయత్ర్యాది మంత్రంబుల సనకాది యోగీంద్రుల నోంకారాది బీజాక్షరంబుల వ్రీహ్యాది ధాన్యంబుల నారదాది వైష్ణవుల ప్రహ్లాదాది భాగవతుల మాణిభద్రాది ప్రమథుల బద్మాదినిధుల దధీచ్యాది వదాన్యుల హరిశ్చంద్రాది భూపతుల జననీ జనకుల బితరులను మనువులను గురులను సంస్మరించి యీయిందరు నాకు నాయురారోగ్యైశ్వర్యంబులుం బ్రసాదింతురుగాక యనుచు బ్రార్థించి ప్రణమిల్లి నిత్యనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానంబుల నిష్ఠాపరుండై ద్విజుండొనర్చునది.

సీ॥ వెడలియూరికినూరు విండ్లదవ్వున నైఋత్య । దెసబహిర్భాగ్యంబుదీర్ప వలయు॥
నన్నూరువిండ్లమానమగుదూరంబున । బయలికేగుట పాడిపట్టణమున ।
దలముసింగిడిద్వృణంబులగప్పినధరిత్రి । విణ్మూత్రజలములు విడువవలయు ।
జెవిబ్రహ్మసూత్రంబుదవిలింపనహర్నంబు । పీటప్రసవోత్సర్గవేదియందు।

గీ॥ దివసముఖసంధ్యలందు దఙ్ముఖుడయ్యామి । నులయందు శమన దిశాసనుండు।
నగుచుమౌనవ్రతంబున నవనిసురుడు । మలవిమోచనగావించు గలశజన్మ॥

సీ॥ నిలుచుండికాంగాదు జలమధ్యమునగాదు । గాదుమున్నిడు నేలగాదుమంచు ।
గాదుగోసన్నిధి కాదగ్ని కెదురింట । గాదగ్రజన్ముల కట్టెదురను ।
గాదుసస్యంబులో గాదురథ్యాభూమి । గాదుగంగాద్యేదురు గాలిగాదు ।
గాటగాగాదునక్షత్ర గ్రహంబుల । గనుగొంచుమలవిమోచనమొనర్ప ।
గీ॥ శిశనమొకచాతగదియించి చెదలుశీమ । లేకశర్కరగాకవల్మీకజంబు ।
నెలుకకలువునగాని మన్నిదుగబట్టి । యరుగునదిశౌచమొనరింప నవనిసురుడా॥
గీ॥ ముసుగుగదియంగ దిగిచి నెమ్మొగమువాంచి । యంగుళియుగ్మమున ముక్కునది
మిఘట్టి।
మలవిమోక్షణమొనరించిత్రోలగునప్పుడు । గడుగదగుగాన మేధ్రంబుగలశజన్మా॥
సీ॥ అయిదువారముల పానాభ్యంతరంబుల । నొకమారుశిశినమస్తకమునందు ।
బదిమారులపసవ్య పాణిపల్లవమున । నిరుగేలులందును నేడుమారు ।
పాంఘ్రిద్వయమునందొకమారుమరలి । గ్రమ్మరహస్తవనరుహములు ।
నంతరాంతరములయందు నిశ్శబ్దంబు । గాబృగృత్యంబు సంశోధనంబు ।
గీ॥ గలుగునట్లుగ నామలకప్రమాణ । మృదులమృత్పిండఖండంబు మేదిమేది ।
గంధలేపక్షయావధిగానొనర్ప । వలయుశౌచంబుదిక్కుకలశజన్మా॥

వ॥ యిది గృహస్థశౌచంబు దీనికి ద్విగుణంబునుం జతుర్గుణంబును బ్రహ్మచారి వానప్రస్థ యతులకు నియతంబైయుండు.

గీ॥ పగటిశౌచంబులోనసాబాలురేయు । రాత్రిశౌచంబులోన నర్ధమురగాతీ
జారచోరాదిదుష్ట కాంతారమార్గ।మునదదర్ధంబుశౌచంబుమునివరేణ్య॥
కం॥ పురుషులశౌచములోనం * దరుణులకర్ధంబుశౌచ * తంత్రంబుమునీ
శ్వరనిష్కారణమింతికి * బురుషునకుందగును * శౌచముంజరుపంగ॥
గీ॥ ధరణిధరమంతపొడవు మృద్రాశియైన । నంబునిధియంతజలమైన ననఘచరిత ।
బాహ్యశౌచంబుబోలదు బాహ్యశౌచ । మనిరిశౌచక్రియావేదులైన మునులు॥
గీ॥ అగ్నిహోత్రాదులకునుజాంద్రాయణాన్న।పిండమునకును శౌచమృత్పిండమునకు।

గలశపిండవయుశరీరకాయయంత । మానసముని చెప్పుదురుగర్గవిధులు॥

వ॥ అనుష్ణంబులు నఫేనంబులు నబుద్బుదంబులు నక్షారంబులు నకలుషంబులు నదుర్గంధ రసంబులునైన యుదకంబులు నగక నిలుచుండక మాటలాడక వెలిసూడక వంగక తినుండక వేగిరపడక యజ్ఞోపవీతంబు విడువక ప్రసారితపాదుండుగాక బహుజానుండుగాక చప్పుడుగాకుండ ముమ్మారు బ్రహ్మతీర్థంబున హృదయపర్యంతంబు డిగ్గశుద్ధి బుద్ధ్యక్షణంబుపాశించునది యనంతరంబ యంగుష్ఠమూలదేశంబుననిలచి దక్షిణవామపాదములయందు నినుపారు గండస్థలంబును నిరియించిన యోష్ఠాధరంబులు ముమ్మారును స్పృశియించి యనంతరంబ కుడిచేతంబుకిలించిన యుదకంబు వామహస్త సంపుటంబుననినిచి దక్షిణవాముపాదంబులయందును మూర్ధ్నంబునందును ప్రోక్షించునది మరియు మాటిమాటికి వామహస్తోదకంబున స్పృశియించుచు నంగుళిత్రయంబున నాస్యంబునుం దక్షిణాంగుష్ఠంబుల నాసికారంధ్రంబులు నంగుష్ఠానామికాగ్రంబులం జక్షుశ్శ్రోత్రంబులుం గనిష్ఠాంగుష్ఠయోగంబున నాభిరంధ్రంబును హస్తతలంబున హృదయంబును నంగుళ్యగ్రంబుల మస్తకోభయ స్కంధంబులు ముట్టువది గొందరనుష్ఠానపరులు యీచతుర్వింశత్యాచమన క్రియలయందు కేశవాది చతుర్వింశతి నామంబులుచ్చరింతురదిగ్రమంబున నంభఃప్రాశన త్రయంబునం గేశవ నారాయణ మాధవ నామంబులం గపోలమార్జన ద్వయంబున గోవింద విష్ణు నామంబులును నుత్తరాధరోష్ఠమార్జనత్రయంబున మధుసూదన త్రివిక్రమ వామన నామంబులు వామహస్తోదక ధారణంబున శ్రీధర నామంబును దక్షిణవామపాదోదక ప్రోక్షణంబున హృషీకేశ పద్మనాభ నామంబులు శిరఃప్రోక్షణంబున దామోదర నామంబును నంగుళిత్రయాస్య సంస్పర్శనంబున సంకర్షణ నామంబులునుం దక్షిణాంగుష్ఠ నాసారంధ్రద్వయ సంస్పర్శనంబున వాసుదేవ ప్రద్యుమ్న నామంబులును ననామికాంగు చక్షుశ్శ్రోత్ర స్పర్శ చతుష్టయంబున ననిరుద్ధ పురుషోత్తమాధోక్షజ నారసింహ నామంబులు నుచ్చరింతురిది యాచమనప్రకారంబు.

గీ॥ శుద్ధుడగుహృద్గతమున భూసురుడునీళ్లు । గలశమునుభూమిపతిదాలుగముల వైశ్యు
డాస్యగములనుశూద్రుండునాంటదియును । నాచమనవేళయందువింధ్యాద్రిదమన॥

గీ॥ ముక్తకేశుండు సంభృతమూత్రగళుడు। గాక సంక్షాళితాంఘ్రియై యాస్యమునుండు
విమలజలములనాచాంతి విధియొనర్పఁ। నహ్నముగువింధ్యశైలదప్పాణపహారి॥

ఉ॥ తుమ్మినయప్పుడుంబురము ద్రోవజరించినయప్పుడు వారిపా।
నమ్మొనరించునప్పుడశనంబుభుజించిన యప్పుడునవ్వ్యప।
స్త్రమ్ముధరించునప్పుడు దురితంబులుచూచినయప్పుడుబుణ్యకా।
ర్యమ్ములయప్పుడు హేయములనంటినయప్పుడు వాయవందగుఁ॥

సీ॥ చిటికెనవేలియంతటి పరిమాణంబు। బడివేళ్లనిడుపునుంబడనుగల్గి।
త్రోల్లిత్రొరలేక త్రోమంగననువైన। తరుకాష్ఠమునదంత ధావనంబు।
వదనసంశుద్ధికై వలయు గావింపంగ। ప్రతిపద్దినంబునుబర్వతిథియు।
షష్ఠియునవమియు సవిత్రువాసరమును। బరిహార్యములుగాష్ఠ భక్షణమున॥

గీ॥ కహ్నదివసంబులేకయనహ్నవేళ్ల। బండ్లదోమంగవలసినం బదియురెండు।
సలిలగండూషములుశేయసంవిశుద్ధి। గలుగువక్త్రంబునకు బ్రహ్మకర్మనిరత॥

గీ॥ దంతధావనపూర్వంబు దానమాడి। ప్రాతరారంభవేళల బ్రాహ్మణుండు।
సంధ్యవార్చంగవలయు నిచ్ఛలునుపస్థ। నర్ఘ్యమీవగునర్కోదయంబునపుడు॥

సీ॥ సౌభాగ్యమేధాప్రసాదసంపన్నహా। త్సాహోదయంబులజన్మభూమి।
నవరంధ్రములయందు స్రవియించుకోలకు। శుచిగానిమేనికి శుద్ధకరము।
తేజంబుగల్పించదీర్ఘాయువొసగింప। జాలువాసరముఖ స్నానమనఘ।
యరుణోదయమునమూర్ధాభిషేకమొనర్చి।తగుజేయమరిమంత్రతంత్రవిధులు

గీ॥ స్నానమునకంగకములుమృత్సంచయంబు।నక్షతంబులుదిలలుదర్భాంకురములు
గోమయంబునుభావమానీముఖంబు।లైనరుబ్బమంత్రములను వింధ్యాదిదమన॥

వ॥ విశుద్ధంబైనమృత్పిండంబు శుచిప్రదేశంబునంబెట్టి యుదఙ్ముఖుండును బద్ధశి
ఖుండునునై యద్దేవతాకరంబులైన మంత్రంబులుచ్చరింపుచు సలిలావ
గాహనంబుసేసి.

కం॥ నేమంబొప్పగబ్రాహ్మణ * యామంబొనరించునదిజ * లాంతరమునలో
పాముల్ద్రాధిపప్రాణా * యామంబుశ్రుతిప్రసూత * యజపంబనఘా॥

గీ॥ మొదలితుద యోంకృతులతోడ సమూర్ధ్నమగుచు। వ్యాహృతుల మూడు
నాల్గిటిసధిగమించి।
మంత్రిరాజంబుగాయత్రిమహిమనొప్పు। గడపుసల్లంగకృతులనుగన్నతల్లీ॥

వ॥ గాయత్రీత్రిపాదజపంబు ప్రాణాయామంబుగాయత్రీ దశవారజపంబు దపంబు జలాంతరంబునం గాయత్రి త్రివారజపంబొండె ప్రణవత్రివారజపంబొండె విష్ణు సంస్మరణంబొండె జేయునది స్నానాంతరంబ కార్ణ్యా పితృప్రీతికరంబు వస్త్రనిష్పీడనంబొనర్చునది యిదిస్నానవిధానంబు.

కం॥ ధౌతపరిధానపరుడై * ప్రాతస్సంధ్యనుభజించి * బ్రాహ్మణుడగుశా
స్త్రోతకరాంగుళియైత్రప * ద్యోతనునకునర్ఘ్యమిచ్చు * నుదయింపంగన్॥

వ॥ అనంతరంబ గాయత్రీజపంబాచరించునది.

గీ॥ పగలునిలుచుండి జపియించునిగమమాత। మాపుగూర్చుండిజపియించుమహి
తభక్తి।
బ్రాహ్మణుడు సంధ్యవార్చనిబ్రాహ్మణుడు। కీసదర్కవశూద్రుండు కేవలంబు॥

వ॥ యీప్రకారంబునమధ్యాహ్నకాలంబునబ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల నింద్రాది దిక్పాలకుల మరీచ్యాది మహర్షుల మన్వాదిమునుల సలిలతర్పణంబులం తృప్తిం బొందించునది చందనాగరు కర్పూర గంధోన్మిశ్రితంబులగు జలంబులు తర్పణార్హంబులు దైవంబారుషంబు బ్రాహ్మ్యంబు పైత్ర్యంబనుతీర్థంబుల దేవాది పితృతర్పణంబు లాచరించునది.

సీ॥ ఛందంబుత్రిష్టుప్చంద్రికాఛవిఛాయ। యభిరామమభినవ యౌవ్వనంబు।
రుద్రుండుదైవత భద్రమాకారంబు। గస్యపుండుమహర్షి గన్నునోసల।
నాపాదమస్తకంబఖిలాంగకంబులు। నధ్వర్యుశాఖాంకుతాత్మకంబు।
లాంబోత్తువాహనం బవతంసకుసుమంబు। దరుణనిర్మలసుధా ధామరేఖ।

గీ॥ తరణిబింబంబు గగనసౌధంబుమీద। బళిడికుంభంబు చందంబు బరిఢవింప।
గానవచ్చినమధ్యాహ్నకాలసంధ్య। యందునచితిరికఖిల విద్యానిధాన॥

గీ॥ పచనపావకు ప్రజ్వలింపంగజేసి। వైశ్వదేవంబొనర్పంగవలయునిష్ట।

జనకకోద్రవమాష నిష్పావకములు। హైలలవణంబులును గావుతద్విధులకు॥

గీ॥ యజ్ఞకార్యంబొనర్చి యనంతరంబ। శాంతకారంబు సిద్ధజేయంగవలయు।
హంతకార మొనర్పబ్రహ్మదులైన। త్రిదశముఖ్యులుతృప్తిబొందుదురుసూవె॥

గీ॥ హంతకారంబనంగ బదారుగుళ్లు। గలశసంభవ నాల్గుపుష్కలమనంగ।
గ్రాసమాత్రంబుభిక్ష యుక్తియ్యమండ్రు। మానిబృందారకతదన్న దానఫలము॥

కం॥ బలిహరణముసేయందగు * గలశసుతా వైశ్వదేవ * కర్మాంతమునన్
నిలయుబహిర్భాగంబున * జలధారాసంయుతముగ * శ్రద్ధాపరతన్॥

సీ॥ కైసేసయంబు వైకైబ్యాంబు నొందక। యుచితపిరేకసంఘ్రులు యుర్వివూపి।
యొండెనిబ్రాఙ్ముఖం బొండెనుదఙ్ముఖం। బగుచుగూర్చుండి నాస్యాభిధార।
మభ్యర్ణముగ విశుద్ధాన్నమాపోశన। పూర్వంబుగా బ్రాణములునపాన।
ములువ్యానాదియగుధాతువులునైదిటికిదృప్తి। యావహిల్లంగ స్వాహాంతములుగ।
గీ॥ బంచవాయునామంబులు బరమనిష్ఠ। వేల్చువిప్రుండుదర్భలు వేళ్లబూని।
యశనకంబదాహుతులు జఠరాగ్నియందు। గుణమునగుణంబు నెన్నక గుడుచు
నప్పుడు॥

గీ॥ కడుపులోగాలికొక పాలుయడమువిడచి। యన్నపానియ్యములతృప్తినావహిల్లి
యవనినిజరుడను పానమాచరించు। దక్రమైనను శీతలోదకమునైన॥

గీ॥ ధరణినిజరుడమృతాభిధానశబ్ద। పూర్వమంత్రంబుసముచితంబుగపఠించి।
సగముబ్రాశించియుదకంబుసగముభూమి।విడువవలయునుహస్తంబుగడిగికొనక॥

వ॥ అప్రక్షాళితదక్షిణహస్తాంగుష్ఠమూల నిష్ఠ్యూతంబైన యాసలిలంబుపుణ్యానిల
యంబైన కారవంబునం రౌరవంబునంబద్మార్బుదనివాసులైన పితరులకు దృప్తి నావ
హించు జేతులకువార్చి యాచమనంబుజేసి శుచియై కర్ణరిసలిలంబు వలి కాలిపెన
వ్రేలిమీద ధారయెత్తునది యద్ధార యయ్యంగుళంబునాశ్రయించిన యంగుష్ఠమాత్రుం
డగు పురుషుంబరితోషింపంజేయు ననంతరంబ బొట్ట నెమరికొనుచుం బ్రాణాపాన

ఇది శక్తిద్వయనిరాసకంబైన శుద్ధనిర్గుణతత్త్వ కందార్థానేక సద్దృష్టాంతప్రకాశిక.

సమానోదాన వ్యానంబుల సంతుష్టినొంది నాకునానందంబు సొంపుగాతయని యా శీర్వదించు కొనునది తాంబూల చర్వణంబులం బుణ్యకథా శ్రవణంబులం బ్రొద్దు పుచ్చునది.

గీ॥ వర్ణములలోన బ్రాహ్మణవర్ణ మెక్కు । డాశ్రమంబులలోన గార్హ స్థ్యమధిక
మనఘలక్షణవతియైన యాలుసూవె । తగినయవలంబనంబు తద్ధర్మమునకు॥

వ॥ పాదతలంబు రేఖలంగుష్ఠాంగుళి నఖంబులు మీఁగాళ్లు గుల్ఫంబులుం జెక్కులు బిక్కలు జంఘలు రోమంబులు జానువు లూరులు కటినితంబంబు భగంబు జఘనంబు వస్తినాభి కుక్షిపార్శ్వంబులు మధ్యంబువళులు రోమావళి హృదయంబు వక్షోజద యంబు చూచకంబులు జత్రుస్కంధకక్ష మణిబంధద్వయంబుల మీఁజేతు లరచేతులు క్రొశాటిక జత్రుకోటి కరంబు చుబుకంబు హనువులుం గపోలంబులు వక్త్రంబు త్తరో ష్ఠాధరోష్ఠంబులు జిహ్వా తాలువు హసితంబు నాసిక దుమ్ము గన్నులు వక్షంబు భ్రూ కర్ణ లలాటశిరోరుహంబులును సరువైయారంగంబులు లక్షణాన్వితంబులు గావలయు నట్టిలక్షణవతియైనభార్య గృహలక్ష్మియట్టి గృహిణీకతంబునంగదా గృహస్థుం డిహపర సౌఖ్యంబులకు భాజనంబగునని చెప్పి కుమారస్వామికి కుంభసంభవుండిట్లనియె.

తప్తవైరాగ్యం.

శ్లో॥ పరాత్పరగురుంవందే । చైతన్యామృతవిగ్రహం ।
యస్యావలోకనేనైవ । గతాసంసారవాసనా॥ ॥౧॥

శ్లో॥ దుఃఖమూలోపిసంసార । స్తత్రసౌఖ్యంనవిద్యతే ।
వాసనాసంస్మృతేర్మూలం । తస్యత్యాగోవిధీయతాం॥ ॥౨॥

శ్లో॥ అంతరేవృత్తిరుత్పన్నా । సంసారస్యప్రవర్తకా ।
తస్యనిర్మూలనంకార్యం । ప్రకర్షేణముముక్షుణా॥3॥

శ్లో॥ వాసనాముఖ్యరూపస్య । త్సంసారార్ణవకారణం ।
తస్యానిరోధః కర్తవ్యో । నాన్యథాపతనంస్మృతం ॥౪॥

శ్లో॥ వాసనైవ సంసారో । నాన్యత్సంసారకారణం ।
తస్యసంత్యజనంఆదౌ । కథితంసిద్ధయోగిభిః॥ ॥౫॥

* వా స నా త్యా గం *

ప్రథమం వాసనాత్యాగః కథంకర్తవ్యస్తత్రాహ సర్వం మిథ్యేతిపశ్యతి తస్య శనైః శనైస్త్యాగః కార్యః

* గృ హ త్యా గం *

ఆదౌగృహత్యాగో స్మృతః గృహే నానాఉపద్రవాః సంతి గృహసంబంధి మాసియాన్యుపకరణానిసంతి తానిసర్వాణి త్యాజ్యాని.

* రా జ్య త్యా జ్యం *

రాజ్యమపిత్యాజ్యం రాజ్యసంబంధి పుణ్యపాపాదికంకర్మ ముక్తి ప్రబంధకం తత్సంబంధి గజ అశ్వ గావః నానాపశవాః సంతి తస్యమనోవృత్తిః ఆకర్షణీయస్య నానావస్త్రాణి నానాలంకరణానిసంతి తానిసర్వాణిత్యక్త్వా వృత్తిరాత్మని కార్యా ఇదంసర్వం దుఃఖజనకంభవతి ఏతస్యప్రాప్తిసమయె మహత్సుఖం జాయతె ఏతస్యాపాయసమయె మహద్దుఃఖం చోత్పద్యతె ఇదంసుఖదుఃఖాత్మకంతాజ్యం.

* వి ష య త్యా గం *

స్రక్చందనాదికం నానావిషయ భోగానపి త్యక్త్వా అత్యంతికంసుఖే తిష్ఠేత్ విషయసుఖంతు క్షణికం.

* సు హృ ద స్త్యా గం *

దేహసంబంధి సుహృదః నానా కార్యోద్యతా కపటరూపాస్తేషాం సంగస్త్య

జ్యః తేషాంసంగేషు కుబుద్ధిరుత్పద్యతే.

* పుత్రాది త్యాజ్యాః *

పుత్రాదయోఽపి సర్వేత్యాజ్యాః తేఽపి లోభ మోహాది జనకాః.

* స్త్రీ సంగ త్యాజ్యః *

స్త్రీసంగః సర్వాత్మనా త్యాజ్యః స్త్రీణామవలోకనం నకర్తవ్యం నసంభాషణం నస్పర్శనం తాసు అత్యంత అమంగళా స్త్రీదుర్జనా మిథ్యాభాషిణీ దుష్టహృదయా దుష్టమోహకారిణీ అంతరే నరకవాసనా ఆత్మామంగళరూపిణీ మోహకామస్వరూపా ముక్తిమార్గప్రతిబంధినీ చర్మకుండే భగే ఘోరే దుర్గంధే రౌరవాన్వితే పతంతీహ జగత్సర్వం సదేవాసుర మానుషం ఏతాదృశీకుత్సితా స్త్రీ త్యాజ్యా యస్యాః సంగాదజ్ఞానోత్పత్తిర్జాయతే సంగాత్సంజాయతే కామమితి భగవద్వాక్యం ఇదంసర్వం అనాత్మభూతం త్యక్త్వా ఆత్మధ్యానోకర్తవ్యః.

* దేహ త్యాగం *

దేహస్యాపి త్యాగోవిధేయః దేహోఽయంతు అసత్ మహాలోభి పాపభాక్.

* అస్తి తే *

అస్తి తే జాయతే వర్ధతే విపరిణమతే అపక్షీయతే వినశ్యతీతి షడ్భావవికారాఃసంతి అస్తినామవిద్యమానోఽస్తి నానాకార్యరతః సుఖదుఃఖాద్యనుభూయమానః పాపపుణ్యమాచరన్ అవిద్యాత్మకఃసన్ ఆస్తే దేహలోభేన యుంయం విషయాన్ భుంక్తే సవిషయః విష్టారూపోజాయతే దేహస్య కాలవ్యాఘ్రవర్ధతే తేదేహః క్షుధా తృష్ణావాన్ పీడతి దేహఃసంకల్ప వికల్పతృష్ణాసముద్రః దేహోనరకస్యాగారం దేహో దుర్గంధి రోగాయతనం దేహః సందేహాకార మూర్తిః దేహోక్రిమిణాంపచనం దేహః కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మత్సర దంభానాం అద్రిః ఏతాదృశో అత్యంతమమంగళోఽస్తి.

* జాయతే. *

జాయతేనామ ఉత్పన్నోభవతి రజస్వలాసమయే స్త్రీపురుష సంయోగే శుక్ల శోణిత సంయోగే దేహస్యకారణంజాయతే తస్యాండంభవతి క్రమేణ అవయవతా తత్ అత్యంతఅశుద్ధం అమంగళం అగ్రాహ్యమస్తి తస్యకార్యం అమంగళత్వాద్దేహస్త్యాజ్యః అన్యదపి అమంగళత్వం కథ్యతే గర్భవిష్టాయాం పచంతి మూత్రశ్లేష్మాద్యమంగళే పచంతి శ్వాసోశ్వాసేన శుష్కోభవతి జఠరాగ్నినాదగ్ధోభవతి కటు ఆమ్లతిక్తక్షార రసేన క్లేశీభవతి జంతుభిఃపీడాక్రియతె ఏవంపీడితస్సన్ విచారం కరోతి మమవిషయవాసనయాగర్భే ఏతాదృశీ పీడాభవతి తర్హి అతఃపరంవిషయవాసనాత్యక్త్వా అమృతవాసనాత్యక్త్వా కరోమిఇతి విచారవాన్ మహీంపతతి మహీంపతనానంతరం గర్భపీడావిస్మరణం ఇతిజాయతె ఏతదభిప్రాయః.

* వర్ధతే. *

వర్ధమానామయః ఉత్పన్నో బాలకస్య తస్యఆయురారోగ్యఐశ్వర్యంవిచార్యతె పరంతుబాలకః కస్యకుతః ఆగతః కుత్రగచ్ఛతి అస్యగతింకోవాభవిష్యతి ఇతివిచారః కేనాపినక్రియతె అథవాబాలసమయేపి కుశ్చలత్వం ఉత్పన్నసమయే సూతకస్పర్శం సూతకసమయే స్నానసంధ్యా దేవతార్చన హోమ బ్రాహ్మణ సంతర్పణాదికం సర్వకర్మనష్టంభవతి మృతేపి తథైవ సంబంధీనామమంగళత్వం బాల్యఅవస్థాయా స్వయమపి అమంగళం అత్యంత అమంగళయోనిః తస్యాఃసకాశాదుద్భవః అథాచబాల్యావస్థాయాంతమః తమఃకిం కిమపిజ్ఞానంనాస్తి స్వయంస్వస్యైవవిష్టాభక్షణం కరోతి ప్రత్యక్షంవిష్టాయాంపచంతి యత్కించిత్ శరీరవ్యథాదికం వక్తుంనశక్యతె సర్వదారోదనంకరోతి ఏతాదృశీ బాల్యావస్థాపి త్యాజ్యాఅతః పరంవర్ధతె త్యత్రాహ వర్ధతేనామ వృద్ధింప్రాప్నోతి కుమారావస్థా తత్రకించిత్ తామిస్రంభవతి అప్రాప్తతః పదార్థజ్ఞానం నప్రవర్ధతె విశేషోనాస్తి యథాయథాదేహావృద్ధిం ప్రాప్నోతి తథాతథా అవిద్యావ

ర్ధతే బాలానాంసంగే నానాక్రీడాకరోతి ఆత్మబుద్ధిర్నాస్త్యేవ.

* వి ప రి ణ మ తే. *

విపరిణమతేతస్యార్థః కుమారావస్థాయాః పరిణామఃతారుణ్యంతత్రాపి అమంగళత్వం తత్రఅంధతామిస్రం అంధతామిస్రంనామకిం పదార్థజ్ఞానంవర్తతె వివేకంలేశోపినాస్తి తారుణ్యావస్థాయాం మహద్గర్వంతిష్ఠతి స్వయంసుందరస్వరూపః పుష్టబలవాన్ ఇతికృత్వాగణనానాస్తి వాయుఆహారేణ ఉన్మత్తవిషయవాన్ తారుణ్యసమయె స్త్రీయాధీనః విషయలోభః స్త్రీసంగేనైవ సర్వకాలం నయతి స్త్రీసంగేన మాతాపిత్రృ ద్వేషంకరోతి బంధూనాంత్యాగః సుహృన్మైత్రస్నేహకలహం కరోతి తాన్ ప్రతివక్తుం నసమర్థః తస్యద్వారేశ్వానవత్తిష్ఠతి తస్యాఃప్రీత్యర్థంనానాలంకారాన్ నానావస్త్రాణి నానాఆభరణాని దదాతి అన్యేషాం కిమపినా నస్నానం నదానం నదేవతార్చనం శుద్ధకర్మ కిమపినాస్తి ఏతాదృశంతారుణ్యం అమంగళం తదపిత్యాజ్యం.

* అ ప క్షీ య్య తే. *

అపక్షీయ్యతె తస్యార్థః పుత్రమోహః మోహోనామ సంసారికంసర్వం ఇంద్రియాణాం క్షీణతాజాయతె తద్వార్ధక్యం సర్వాజ్ఞానంతిష్ఠతి ముక్తిజ్ఞానం నాస్తి వార్ధక్యే నానాఅధివ్యాధిగ్రస్తశరీరంతిష్ఠతి కేశానాంశ్వేతత్వం దంతానాంభంగః శరీరస్యకటాక్షభగః నేత్రేఅంధతా శ్రోత్రయోర్బధిరత్వం కంపాదీనాంవికలశరీరం భవతి తత్రజ్ఞానస్య లేశోపినాస్తి దేహేఅత్యంత ఆస్తిక్యంబుద్ధిస్వరూపా తత్రఅత్యంత అమంగళత్వం తత్ర అత్యంత పాపబుద్ధిః తాళశ్లేష్మ అశుచిభక్షణే అత్యంతరతిః బుద్ధిభ్రంశోజాయతె అత్యంత లోలుపతా అత్యంత మమతా ఇదంమమగృహం ఇదంమమక్షేత్రం ఇమె మమపుత్రాః ఇమెమమ ఆప్తాః ఇదంమమధనం ఇతిసంకల్పాత్మకఃతిష్ఠతి ఏతస్య సర్వస్యనాశేసతి రోదనంకరోతి పునఃద్రవ్యోపార్జనం కరోతి పరంతు ముక్తివిషయ బుద్ధినాస్త్యేవ ఏతాదృశవార్ధక్యమపిత్యాజ్యం.

* వి న శ్య తి *

వినశ్యతేనామమరణం మృతస్యాహం పునర్జాతో జాతస్యాహం పునర్మృతః

నానాయోనిసహస్రాణి । యోషితానిచయాని వై । ఆహారవివిధాభుక్తా । పీతానానావిధాస్తనాః । మాతరోవివిధాదృష్టా । పితరఃసుహృదస్తథా । అవాఙ్ముఖ పీడ్యమానో । జంతుశ్చైవసమన్వితః । సాంఖ్యయోగం సమభ్యసేత్ ॥ పురుషంవా పంచవాక్యాశ్రుతిః "పునరపిజననం పునరపిమరణం" ఇతి॥ శంకరాచార్యవాక్యం స్మృతిః॥ తస్మాత్ నానా యోనిషు నానా ఆకారరూపై నానా భోగాన్ భుక్తేపరంతుఆత్మవిషయ బుద్ధినాస్త్యైవ అతో ఆమరణాంతం స్థూలదేహః కుత్సితః తత్ర అనాత్మత్వాద్భావా త్యాజ్యం॥

* స్థూ ల దే హ ము *

స్థూలదేహపాతానంతరం పుణ్యపాపైర్యత్ర భోగః పంచజ్ఞానేంద్రియాణిపంచ కర్మేంద్రియాణి పంచవాయవః మనోబుద్ధిశ్చేతి సప్తదశ కళాత్మకం॥

* లిం గ దే హ ము *

లింగశరీరం తదపి అమంగళం కథమింద్రియాణి జడాని నవీనానాని ఆత్మానం నజానంతి పరాధీనత్వాత్ త్యాజ్యాని॥

* మ న స్సు *

మనోపి అమంగళం సంకల్ప వికల్పాత్మకం మనః నానావాసనాయోగేన నానా భోగాన్భుక్తే కదాపి పూర్ణతానాస్తి విషయేషుక్షణక్షణే విలక్షణంవిషయభోగేప్రతీక్షణం నవీనంనవీన భవతి పరంతు భోగో ఝర్ఝరతానాస్తి శరీరేక్షీణేసతి మనసి క్షీణతానాస్తి ఏతాదృశం అమంగళం కథం తత్రప్రవర్తకో మనః త్యాజ్యా॥

* బు ద్ధి *

బుద్ధిరపి అమంగళం బుద్ధిర్మనః ప్రవర్తయతి మన ఇంద్రియాన్ప్రాప్య భోగం భుంక్తే తస్మాన్మనోమూల బుద్ధిః సాపిఆత్మానం నజానాతి అతో అనాత్మభూతా తథా చ భగవద్వాక్యా "ఇంద్రియాణిపరాణ్యాహు రింద్రియేభ్యః పరంమనః మనసస్తుపరాబుద్ధిర్యోబుద్ధేఃపరతస్తుసః॥" అతఏవఅనాత్మరతాసా బుద్ధిస్త్యాజ్య

* కారణ దేహము. *

అథః లింగశరీరం అనాత్మభూతం సుషుప్తౌ ఉపరమాత్ సుషుప్త్యవస్థాయాం లింగశరీరం లీనంభవతి కారణశరీరమపి తయాంమరుత్వాత్ అజ్ఞానబాహుళ్యాత్యాజ్యం॥

* మహా కారణ దేహః *

అథః దేహాంతరవర్తి దేహత్రయాద్విలక్షణః ఆత్మానుసంధానం యోగ్యమహాకారణదేహః స్తత్రానుసంధానంకర్తవ్యం కథం అనేకజన్మజన్మాంతరోపార్జిత భగవదారాధనేన పుణ్యోపార్జనద్వారా దురితక్షయాత్ చిత్తశుద్ధయామహాపురుషదర్శనం జాయతే తత్పాదసేవనాత్ శమాదిసాధన సంపన్నతా ప్రాప్య జ్ఞానోత్పత్తిర్లభ్యతే॥

* శమః దమః ఉపరతి తితిక్షా శ్రద్ధా సమాధానం ముముక్షుత్వం విచారం. *

శమ దమ ఉపరతి తితిక్షా శ్రద్ధా సమాధాన ముముక్షుత్వం చేతి అతఃసర్వవాసనాత్యాగః శమః బాహ్యవృత్తి నిగ్రహో దమః విషయేభ్యః పరావృత్తి రుపరతిః సర్వదుఃఖానాం సహనంతితిక్షా గురువేదాంతవాక్యయోర్భక్తిః శ్రద్ధా చిత్తైకాగ్రతా సమాధానం మే సంసారబంధముక్తిః కథం స్యాత్ ఇదానాద్యదలితదృఢబుద్ధి ర్ముముక్షుత్వం ఇతి సాధనసంపన్నేన విచారః కర్తవ్యం కీదృశి తివిచారః "యథా కోహం కథమయం జాతం కోవాకర్తాస్యవిద్యాతే"॥

(*) ఇతి తప్తవైరాగ్య తరంగస్సమాప్తః (*)

* కందార్థము. *

(౮౬) * యెరుకే విద్యావిద్యలు * యెరుకే ప్రణవంబు * నాదమెరుకే కళయున్ * యెరుకే బింబము చిన్మ * త్రైపుకే ఆనందము విని యెరుగున బద్ధీ * సేనామూలా లెరుకే బద్ధి * యెరుకే నిర్గుణసగుణా లెరుకే యెరుకకు మొత్తె * యెరుకోనదియంత యెరుకా జేశిత్రిసివి * యైరు

గుసద్బుద్ధి * నీనామాటా లెరుకేనిబుద్ధి॥ * * *

* దత్తయోగీంద్ర శతకము. *

(ప్రణవప్రశంస)

దత్త-19

సీ॥ రెండుపదారుప్రెండునుపదియారు ƒ నాలుగక్షరములు నవ్యమగుచు
జతగూడిసత్త్వరజస్తమోగుణముల ƒ మువ్విరిగావిశ్వమూలమగుచు
జోడైనబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులన ƒ మూర్తిత్రయంబులముద్దయగుచు
కినక నకారఉకారమకారముల్ ƒ గలిగిత్రివర్ణ సంకలితమగుచు
గీ॥ వలరుప్రణవంబు త్రివిధ లింగాభిధాన ƒ రహితమైనిత్యమై మహారమ్యమగుచు
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార ƒ సాంద్రరుచిధుర్య దత్తయోగీంద్రవర్య॥

* నాదబిందుకళలు. *

దత్త-20

సీ॥ తిలకింపపాంచభౌతికప్రాకృతధ్వని ƒ వ్రాతంబునాద సంకేతమయ్యె
వెలయదృక్చిత్త బుద్ధుల మూటినొకటిగా ƒ గూర్చుటబిందువై కొమరుమిగులు
క్షేత్రజ్ఞజీవాత్మ చైతన్యమొకటిగా ƒ జేసినకళయని చెప్పబడును
అరయంగనీమూటి నైక్యతబొందింప ƒ నదియెయుష్మనియనియండ్రుబుధులు
గీ॥ లలితమగునాదబిందుకళారహస్య ƒ మెరుగవలయును జ్ఞానమందెంచిచూడ
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార ƒ సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్య॥

* పంచసగుణాలు *

దత్త-21

సీ॥ అవయవవ్యాలోలమైననాహూపసం ƒ గతిదివ్య మంగళాకారమగుచు
దేదీప్యమానమై దివిజ్యోతిర్మయాం ƒ కసూర్తిదీపప్రకాశమగుచు
మహితస్ఫుటాభావమైన సముజ్వల ƒ జ్వాలనశిఖా విలాసంబుగనుట
లలితవిద్యుల్లతాకలితమైనీవార ƒ శూకరేఖాశుభ స్థోకమగుచు
గీ॥ అణువునైసూక్ష్మరుచికాంతమైవెలుంగుయిట్టియెసనుసగుణంబులెరుగుబుధుడు
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార ƒ సాంద్రరుచిధుర్యదత్తయోగీంద్రవర్య॥

*** బ్రహ్మోపనిషత్. ***

(హరిః ఓం) అథాస్యపురుషస్య చత్వారి స్థానానిభవంతి నాభిర్హృదయం కంఠం మూర్ధాచ తత్రచతుష్పాదం బ్రహ్మవిభాతి జాగరితే బ్రహ్మా స్వప్నే విష్ణుః సుషుప్తే రుద్రస్తురీయమక్షరం సఆదిత్యోవిష్ణుశ్చేశ్వరశ్చ స్వయమమనస్కమశ్రోత్రమపాణిపాదం జ్యోతిర్విదితం యత్ర లోకానలోకా వేదా నవేదా దేవానదేవా యజ్ఞానయజ్ఞా మాతానమాతా పితానపితా స్నుషానస్నుషా చాండాలోనచాండాలః పౌల్కసోనపౌల్కసః శ్రమణోనశ్రమణః తాపసోనతాపసః ఏకమేవతత్పరంబ్రహ్మవిభాతినిర్వాణం నతత్రదేవారుషయః పితర ఈశతే ప్రతిబుద్ధః సర్వవిత్సేతి హృదిస్థా దేవతాః సర్వాః హృదిప్రాణప్రతిష్ఠితః హృదిప్రాణశ్చజ్యోతిశ్చ త్రివృత్సూత్రం చతుర్విదుః హృదిచైతన్యేతిష్ఠతి "యజ్ఞోపవీతం పరమంపవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్ ఆయుష్యమగ్ర్యంప్రతిముంచశుభ్రం యజ్ఞోపవీతంబలమస్తుతేజః సశిఖం వపనంకృత్వా బహిఃసూత్రంత్యజేద్బుధః యదక్షరంపరంబ్రహ్మ తత్సూత్రమితిధారయేత్ సూచనాత్సూత్రమిత్యాహుః సూత్రంనామపరంపదం తత్సూత్రం విదితంయేన సవిప్రోవేదపారగః యేనసర్వమిదంప్రోతం సూత్రేమణిగణాయివ తత్సూత్రంధారయేద్యోగీ యోగవిత్తత్వదర్శివాన్ బహిఃసూత్రంత్యజేద్విద్వాన్ యోగముత్తమమాస్థితః బ్రహ్మభావమిదంసూత్రం ధారయేద్యః సచేతనః ధారణాత్తస్యసూత్రస్య నోచ్ఛిష్టోనాశుచిర్భవేత్ సూత్రమంతర్గతంయేషాం జ్ఞానయజ్ఞోపవీతినాం తేవైసూత్రవిదోలోకే తేన యజ్ఞోపవీతినః జ్ఞాన శిఖినోజ్ఞాననిష్ఠా జ్ఞానయజ్ఞోపవీతినః జ్ఞానమేవపరం తేషాం పవిత్రంజ్ఞానముచ్యతే అగ్నేరివ శిఖానాన్యాయస్యజ్ఞానమయీశిఖా సశిఖీత్యుచ్యతే విద్వాన్ నేతరే కేశధారిణః కర్మణ్యధికృతాయేతు వైదికే బ్రాహ్మణాదయః తేభిర్ధార్యమిదంసూత్రం క్రియాంగంతద్ధివైస్మృతం శిఖాజ్ఞానమయీయస్య ఉపవీతంచ తన్మయం బ్రాహ్మణ్యంసకలంతస్య ఇతిబ్రహ్మవిదోవిదుః ఇదంయజ్ఞోపవీతంతు పరమంయత్పరాయణం సవిద్వాన్ యజ్ఞోపవీతిస్యాత్ తంయజ్ఞంతంయజ్వానంవిదుః ఏకోదేవఃసర్వభూతేషుగూఢఃసర్వవ్యాపీసర్వభూతాంతరాత్మా కర్మాధ్యక్షః సర్వభూతాధివాసః సాక్షీచేతా కేవలోనిర్గుణశ్చ ఏకోవశీ సర్వభూతాంతరాత్మా ఏకంరూపం బహుధాయఃకరోతి

త్మానమరణింకృత్వా ప్రణవంచోత్తరారణిం ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసా ద్దేవంపశ్యేన్నిగూఢవత్ తిలేషుతైలందధినీ వసర్పిరాపస్రోతస్సు రణీషుచాగ్నిరేవ మాత్మాత్మనిజాయతే సౌనసత్యేనైనం తదసాయోనుపశ్యతి ఊర్ణనాభిర్యథాతంతూన్ సృజతేసంహ్మరత్యపి జాగ్రత్స్వప్నేతథాజీవో గచ్ఛత్యాగచ్ఛతేపునః నేత్రస్థంజాగరితంవింద్యా త్కంఠేస్వప్నంసమావిశేత్ సుషుప్తంహృదయస్తంతు తురీయ్యంమూర్ధ్నిస్థితం యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్యమనసా సహ ఆనందమేతజ్జీవస్య యజ్జ్ఞాత్వాముచ్యతేబుధః సర్వవ్యాపినమాత్మానం క్షీరేసర్పిరివార్పితం ఆత్మవిద్యాతపోమూలం తద్బ్రహ్మోపనిషత్పదం (తద్బ్రహ్మోపనిషదమితి)

(*) హరిఃఓం తత్సదితి బ్రహ్మోపనిషత్సమాప్తః (*)

(*) మూలస్తంభే. (*)

చౌషష్టి విద్యలు.

అక్షర! లక్షణ! లిఖిత! గణిక! గంధర్వ! నిరుక్త! వ్యాకరణ! అలంకార!తర్కశాస్త్ర! మీమాంస! ఇతిహాస! పురాణ! ఆగమ! జ్యోతిష! అంజన! అదృశ్య! దూరశ్రవణ! దూరగమన! దూరదృష్టి! ఆకర్షణ! వుచ్చాటన!యవన స్తంభన! వాయు స్తంభన! జల స్తంభన! మోహ స్తంభన! ఖడ్గ స్తంభన! సేనా స్తంభన!భృగుమత! భేతాళమంత్రలక్షణ! పురుషలక్షణ! వాయిద్యలక్షణ! అశ్వలక్షణ! గజలక్షణ! కావ్యలక్షణ!కన్యావాద! విషవాద! ధాతుర్వాద! మృషావాద! రసావాద! వర్ణహృదయ! ఆయుధాభ్యాస! శిల్పిశాస్త్ర! వస్తుశాస్త్ర! యోగశాస్త్ర! రథారోహణ! గజారోహణ! అశ్వారోహణ! కోకర్ణ! గజకర్ణ! ఘుటికాసిద్ధ! శకున! ఖేచరగమన! పశువైద్య! విషవైద్య! అశ్వవైద్య! గజవైద్య! మిత్రభేద! యింద్రజాల! మహేంద్రజాల! పరకాయప్రవేశ!

* యీమొదలైనవి చౌషష్టివిద్యలు. *

* కం దా ర్థ ము. *

* యెరుకే ఇహపర సౌఖ్యము * లెరుకే జ్ఞానంబు జ్ఞేయ * మెరుకే మోక్షం * బెరుకే భక్తివిరక్తులు * యెరుకే సంకల్పమనినీ * వెరుగూ సత్కీర్తి * యెక్కడికారా యెరుక సంపూర్తి * యెరుకే జీవుండీశు డెరుకే తదేకత * యెరుకే సర్వము నెరుగ తెలిసి చెప్పితి యీకీ * లెరుగు సత్కీర్తి * యెక్కడికారా యెరుకా సంపూర్తి॥ *

కం॥ యెరుకసుమీ బ్రహ్మనినను * యెరుకసుమీ మాయయనిన * యెరుకే జీవుం
డెరుకసుమీ ఈశ్వరుడన * యెరుకసుమీ నేను విశ్వ. * మిది సత్యము రా॥

(*) ద త్త యో గీం ద్ర శ త క ము. (*)

అష్టభోగములు.

సీ॥ కస్తూరికాది సుగంధముల్ బూయుట ♦ కమనియ్య వస్తు సంకలితుడగుట
వరవయోరూప సుందరుల భోగించుట ♦ సంగీతవిద్యల జాణుడగుట
ప్రకటతాంబూల చర్వణ లోలుడగుటయు ♦ మృష్టాన్న భోజన తుష్టిగనుట
సరిలేని మెత్తని శయ్యలు గలుగుట ♦ మణిభూషణములచే మాన్యుడగుట
గీ॥ యిట్టి భోగంబు లెనిమిది యెంచిచూడ ♦ నిత్యములు గావు మిము గొల్వ నిత్యసుఖము
చిరశుభాకార మోక్షలక్ష్మీ విహార ♦ సాంద్ర రుచిధుర్య దత్త యోగీంద్ర వర్యా॥

శ్లో॥ దాసో భృత్యస్సుతో బంధు । ర్వస్తు వాహన మేవచ ।
ధనధాన్య సమృద్ధిశ్చ । హ్యష్టభోగాః ప్రకీర్తితాః॥

చ తు ర్వి ధ పు రు షా ర్థ ము లు.

సీ॥ వేదాంతవిద్యావినోద తత్త్వవిచార ♦ సరణి ధర్మంబని చాటవలయు
పరతత్త్వ సిద్ధాంత పరమరహస్యసం ♦ ప్రాప్తమర్థంబని పలుకవలయు
ముక్తికాంతాసంగ మోహరతి ప్రౌఢి ♦ యెలమి కామంబని యెరుగవలయు
నిర్వికల్పానంద నిత్యముక్త సమాధి ♦ యది మోక్షంబని యెరుగవలయు

గీ॥ గానపురుషార్థములు వేరెగలవెభువిని ♦ యితరమనిలోకులందరుయెరుగకకట
చిరశుభాకారమోక్షలక్ష్మీవిహార ♦ సాంద్రరుచిధుర్య దత్తయోగీంద్రవర్యా॥

జ్ఞా న జ్ఞే యా లు

సీ॥ చెలువొందచిత్తబుద్ధులు సహంకారంబు ♦ లనుమూటిఋత్విక్కు లమరజేశి
ప్రణవాక్షరంబు యూపస్తంభముగజేసి ♦ పరగదశేంద్రియ ప్రాణదశక
మొగిపశుసంతతుల్ తగజేసియాయనా ♦ హతనాదమే మంత్రమైచెలంగ
తనరబోధాగ్నిలో తగవేల్చిజ్ఞానామృ ♦ తంబను సోమపానంబుజేశి
గీ॥ అవభృథముమూడునదులొక్కటైనచోట ♦ చొచ్చిచేశినవాడెపోసోమయాజి
చిరశుభాకార మోక్షలక్ష్మీవిహార ♦ సాంద్రరుచిధుర్య దత్తయోగీంద్రవర్యా॥

న వ వి ధ భ క్తు లు.

శ్లో॥ శ్రవణంకీర్తనంవిష్ణోః । స్మరణంపాదసేవనం ।
అర్చనంవందనందాస్యం । సఖ్యమాత్మనివేదనం॥

కై వ ల్యో ప ని ష త్తు.

(హరిః ఓం) ఆశ్వలాయనోభగవతం పరమేష్టినంపరిసమేత్యోవాచ అధీహిభగవన్ బ్రహ్మవిద్యాం వరిష్ఠాం సదాసద్భిస్సేవ్యమానాంనిగూఢాం యయాచిరాత్సర్వపాపంవ్యపోహ్య పరాత్పరంపురుషంయాతివిద్వాన్ తస్మైసహోవాచ పితామహశ్చ శ్రద్ధాభక్తిధ్యానయోగాదవేవా నకర్మణా నప్రజయాధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః పరేణనాకంనిహితంగుహాయాం విభ్రాజదేతద్యతయోవిశంతి వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాః సన్న్యాసయోగాద్యతయఃశుద్ధసత్వాః తేబ్రహ్మలోకేతుపరాంతకాలే పరామృతాత్పరిముచ్యంతిసర్వే వివిక్తదేశేచసుఖాసనస్థః శుచిఃసమగ్రీవశిరః శరీరః స్వకలేంద్రియాణి నియమ్యశక్త్యాస్వగురుంప్రణమ్య హృత్పుండరీకంవిరజంవిశుద్ధం విచింత్యమధ్యే విరజంవిశోకంఅచింత్యమవ్యక్తమనంతరూపంశివంప్రశాంతమమృతంబ్రం

హ్మయోనిం తథాదిమధ్యాంత విముక్తమేకం విభుంచిదానంద మరూపమద్భుతం ఉమాసహాయంపరమేశ్వరంప్రభుం త్రిలోచనంనీలకంఠంప్రశాంతం ధ్యాత్వామునిర్గచ్ఛతిభూతయోనిం సమస్తసాక్షిం తమసఃపరస్తాత్ సబ్రహ్మా సశివః సహరిః స్సేంద్రః సోక్షరఃపరమస్స్వరాట్ సఏవవిష్ణు స్సప్రాణః సకాలోగ్నిః స్సచంద్రమాః సఏవసర్వం యద్భూతం యచ్చభవ్యంసనాతనం జ్ఞాత్వాతంమృత్యుమత్యేతి నాన్యఃపంథావిముక్తయే సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని సంపశ్యన్ బ్రహ్మపరమం యాతి నాన్యేనహేతునా ఆత్మానమరణింకృత్వా ప్రణవం చోత్తరారణిం జ్ఞాననిర్మథనాభ్యాసా త్పాశందహతిపండితః సఏవమాయాపరిమోహితాత్మా శరీరమాస్థాయకరోతిసర్వం స్త్రీయన్నపానాదివిచిత్రభోగైః సఏవజాగ్రత్పరితృప్తిమేతి స్వప్నేతుజీవఃసుఖదుఃఖభోక్తా స్వమాయయాకల్పితవిశ్వలోకే సుషుప్తికాలేసకలేవిలీనే తమోభిభూతః సుఖరూపమేతి పునశ్చజన్మాంతరకర్మయోగాత్ సఏవజీవఃస్వపితిప్రబుద్ధః పురత్రయే క్రీడతియస్తుజీవ స్తతస్తుజాతంసకలంవిచిత్రం ఆధారమానందమఖండబోధం యస్మిన్ లయం యాతిపురత్రయంచ ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణిచ ఖంవాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీవిశ్వస్యధారిణీ యత్పరంబ్రహ్మసర్వాత్మా విశ్వస్యాయతనంమహత్ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాది ప్రపంచంయత్ప్రకాశతే తద్బ్రహ్మాహమితి జ్ఞాత్వాసర్వబంధైః ప్రముచ్యతే త్రిషుధామసుయద్భోగ్యం భోక్తాభోగశ్చయద్భవేత్ తేభ్యోవిలక్షణస్సాక్షీ చిన్మాత్రోహం సదాశివః మయ్యేవసకలంజాతం మయిసర్వంప్రతిష్ఠితంమయిసర్వంలయంయాతి తద్బ్రహ్మాద్వయ మస్మ్యహం అణోరణీయానహమేవతద్వన్మహానహంవిశ్వమహంవిచిత్రం పురాతనోహంపురుషోహమీశో హిరణ్మయోహం శివరూపమస్మి అపాణిపాదోహ మచింత్యశక్తిః పశ్యామ్యచక్షుః సశృణోమ్యకర్ణః అహంవిజానామి వివిక్తరూపో నచాస్తివేత్తామమచిత్సదాహం వేదైరనేకైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవచాహం నపుణ్యపాపేమమనాస్తినాశో నజన్మదేహేంద్రియబుద్ధినాస్తి నభూమిరాపోమమవహ్నినాస్తి నచానిలోమేస్తి నచాంబరంచ ఏవంవిదిత్వాపరమాత్మరూపం గుహాశయంనిష్కళ మద్వితీయం సమస్తసాక్షింసదసద్విహీనం ప్రయాతిశుద్ధంపరమాత్మరూపం "యఃశతరుద్రియమధీతేసోగ్ని పూతోభవతి

సురాపానాత్పూతో భవతి బ్రహ్మహత్యాత్పూతో భవతి కృత్యాకృత్యాత్పూతో భవతి తస్మాదవిముక్తమాశ్రితో భవతి అత్యాశ్రమీ సర్వదా సకృత్వాజపేత్ "అనేన జ్ఞానమాప్నోతి సంసారార్ణవనాశనం తస్మాదేవంవిదిత్వైనం కైవల్యం ఫలమశ్నుతే"॥ కైవల్యఫలమశ్నుత ఇతి॥

* (హరిః ఓం) తత్సవితుఃఇతి కైవల్యోపనిషత్సమాప్తః *

* కందార్థము *

(౮౫) * చింతలతోటనమెరుకే * వింతలపుట్టిల్లనంగ * వెలశినదెరుకే * తంతులపేటనమెరుకే * పంతములకుచూడమూల బలమన్న నెరుకే * జగజ్జనన స్థలమన్న నెరుకే * భ్రాంత్తూలకెల్లాను పట్టణమనజెల్లి * కాంత్తాదిరూపులు గల్పించుటకుమూల * బలమన్న నెరుకే * జగజ్జనన స్థలమంన్న నెరుకే॥ * * * *

(*) శ్రీ శివరామదీక్షితియ్యమనుబృహద్వాశిష్ఠం (*)

(*) అచలబోధశిద్ధాంతం (*)

శి- మళ్లా మూలంలేనియీగు తెఱ్ఱిగేశరీరం కలలోవచ్చే। వచ్చి। గురుస్వామీ। మీరూ। నాకు। మూలంలేని యీగు తెఱ్ఱిగేశరీరం లేకుండా। శరీరంలేకనే సకలదేశాలయందు। సమస్తమైన వొస్తువులయందు। చెలించక వుండేటట్టు। మళ్లీ పుటుకా చావు లేకుండా। మొదలుకొనా లేకా। సార్వకాలంవొకటితీరు గావుండేటట్టు। సూచన చెయ్యండి। చేస్తే। నరకమనేశరీరాన్ని విడిచిపెడుచా। అంటె॥

గు- మునుపు నీవు కావలెనంటే। వచ్చిందే!

శి- అయ్యా నేను। యన్నడు అనుకోలేదు। నడుమంత్రానతనకుతానే। వచ్చింది। అట్లే విచారిస్తే। యీగు తెఱ్ఱిగేశరీరానకు। మూలం యేమీలేదు। నేనేనేను।

యీవచ్చిననాటినుంచ్చి । యేదైనా । వఘుచింత్తా । కాశేపై నాస్వస్థం లేదు । అట్టే పాయ । వున్నంత శేపూవున్నది । దరిజేరుదామంటే । నాకువచ్చేటప్పుడు । మూలం యేమీలేదు । పోదామంటే వుండేటందుకునాకు స్తానం యేమీలేదు నాకుబ్రతికివున్నంత శేపూ । చచ్చినట్టుపడివుండవలే । లేనిసమయంవస్తే । నేను యేమీలేదు । రెండోదియేమీలేదు । కేవలంఅంధాకారమే ।

గు- అంధాకారమని నీకేమియెరుకా । నీవూవున్నావుగనకనా ॥

శి- సరే । నేనూ యేమీలేదు । నాకూవెనక యేమీలేదు । ముందర యేమీలేదు అనీచింత ॥

గు- నీవేలేవు । నీకేమిచింత ॥

శి- నామాటయేమి గాని । నాకుశాంతిలేదు । యేదైనా దంఢిఆసరాదొరికితే । నాకుస్వస్తత । లేకుంటేబ్రాంతిపోదు ॥

గు- అయితే నీకుబ్రాంతివున్నదే । నీవుయేమీ ॥

శి- నేను । మూలంలేని గుతేడిగేశరీరంనూ ॥

గు- నీకుయేమీ కావలే ॥

శి -యిటువంటివి అనేకకోట్లువచ్చినా । వున్నా । యేమీలేకపోయినా । చెలించక వుండేదికావలే ॥

గు- సరే । మంచిమాట । నీకుకావలిస్తె । సూచనచేస్తా । కనుక్కో । మూలంలేని యీగుతేడిగేశరీరానకు । మూలంయేమీలేదుగదా ॥

శి- యేమీలేదు ॥

గు- మూలంలేనియీగుతేడిగే శరీరం । కానకుయేమీలేదుగదా

శి- యేమీలేదు ॥

గు- యక్కడపాయ ॥

శి- యేమీలేనిది యక్కడనుంచవస్తుంది । యక్కడపోతుంది । యేమీలేదు ॥

గు- యక్కడపాయ ॥

శి- యేమీలేనిది యెక్కడనుంచివస్తుంది ॥

గు- సరే సరే । అయితే నీవుయేమీ ॥

శి- యేమీలేని యీాగుతెఱిగే శరీరాన్ని నేను ॥

గు- సరే! సూచనచేతు ॥

శి- చేయండి ॥

గు- పుట్టనిచావనిది । మొదలుకొనాలేనిది । సకల దేశాలయందు సమస్తమైనవస్తువులయందు । సార్వకాలాలయందు చలించక । సార్వకాలం వొక్కతీరుగా వున్నది । యేమీలేనియీాగుతెఱిగేశరీరం । అయివున్న । నీకూ దానికీ । యీాషత్తూసమ్మంధంలేదు । నీజోలిదానికిపట్టదు । దానిజోలీమనకు । అవస్యంకావలె అదిజాడావడకుంటే । మనస్సుకుశాంతిలేదు । గనక సరేనా ॥

శి- యిపునేనుయేమీ అనుగ । నేనుఅందులోనే వున్నా । దానికి బదులులేదు । నానత్తెమానం నాకేతెలుసు ॥

గు- యేమి తెలుసు ॥

శి ముసుపునాతో చెప్పినట్టే । మళ్లా చెప్పండి ॥

గు- యేమీలేనియీాగుతెఱిగేశరీరంయేమీలేదు । పుట్టనిచావనిది । వున్నదేఅది। మూలంలేనియీాగుతెఱిగేశరీరం । వున్నదాన్ని కనుక్కోని । వుంటె । వుంటే బాధ ॥

శి- వున్నదానికిశరీరమేలేదు । యేమీలేని యీాగుతెఱిగేశరీరం యేమీలేదు । బాధయెవ్వరికి । బాధలేకపోవుటయెవ్వరికి ॥

గు- శాభాష్ । సరేకాని । వకదృష్టాంతం చెప్పమా । నిద్రలోవెయ్య యేనుగలువుండి । మేలుకొంటేయేమాయె ॥

శి- యేమీలేదు ॥

గు- అలాగే । పుట్టనిచావనిది । రాకడపోకడలేనిది । మొదలుకొనాలేనది । సకలదేశాలయందు । సార్వకాలాలయందు । సమస్తమైన వస్తువులయందు । చలిం

చక సార్వకాలం వక్కతీరుగావున్నది ॥

శి- సూచనకాంగానే । యేమీలేని । యీగుతెరిగేశరీరం యేమీలేదు । శరీ రంలేనిది వున్నది ॥

గు- శాబాస్ । మరీదొడ్డవాడవు ॥

శి- యీలాగువుండవద్దా ॥

గు- సరే సరే ॥

* గద్య *

(*) ఇతి శ్రీమద్గురు శివరామదీక్షిత ప్రభావే వేదాంత విచారణే (*)

* గురు శిష్య సంవాదే వింశతి ప్రకరణం. *

* కందార్థము *

(౮౫) * అన్నియుతానైతనకవి * పన్నుగవేరనుచునోట * బలుకుచుమరితా * నన్నిటి నెరిగేయెరుకై * యున్నాననియెరుకె యెరుకనూహింపుచుండ్గా * తనలోతానెమో హింపుచుండూ * యెన్నోవిచిత్రాలీ యెరుకాశాతలువింటె * వున్నాది లేదు లేకు న్నాదికలదాని * యూహింపుచుండ్గా * తనలోతానె మోహింపుచుండూ॥ *

(దత్తయోగీంద్ర శతకము.)

ఆత్మలక్షణము.

సీ॥ తిలలలోతైలంబుదీపించునటువలె § పాలలోనెయ్యి యేర్పడినయట్లు
దారువందనిలంబు దాగినకైవడి § చెరుకులోమధురంబు దొరికినటుల
పువ్వులలోతావి పొసగినవిధమున § మించురత్నమును వ్యాపించుగతిని
నీటిలోశర్కర నెరయగూడినరీతి § అమృతంబుశశియందు నలరుక్రియను
గీ॥ వెలయునవ్యక్తరూపమైవిశ్వమందు § గలయునినుయోగివరులాత్మగాంతురెలమి

చిరశుభాకార మోక్షలక్ష్మివిహార సాంద్రరుచిధుర్య దత్తయోగీంద్రవర్యా॥

మా యా భ్ర మ ని ర స న ము.

సీ॥ శశికాంతమునజంటకుసుమముంచినరీతి తాడుగనుగాని పాము దలచుపగిది
శుక్తిగనుగాని వెండి సూచించువిధమున పురుషునిస్థాణువం దరయుభంగి
తంతువుల్ పటమునై దలకొనుచాడ్పున మృత్తికఘటమునై మెరయుగతిని
మరుమరీచికలలో మరినీళ్లుగన్నట్లు బంగారుసొమ్ములై బరగునట్లు
గీ॥ ప్రకృతియీరీతిదోచుచుభ్రమయ జేయు చున్నదనిచూడతద్భ్రమలన్నిదొలగు
చిరశుభాకారమోక్ష లక్ష్మివిహార సాంద్రరుచిధుర్య దత్తయోగీంద్రవర్యా॥

(పం చీ క ర ణ ము.)

అథాతో పరమహంస పరివ్రాజకానాం సమాధివ్యాఖ్యాస్యామః తచ్ఛబ్దవాచ్య మవిద్యాశబలంబ్రహ్మ బ్రహ్మణోవ్యక్తం అవ్యక్తాన్మహత్ మహతో అహంకారః అహంకారాత్పంచతన్మాత్రాణి పంచతన్మాత్రేభ్యోవిధం పంచమహాభూతాని పంచమహా భూతేభ్యోఖిలంజగత్ పంచమహాభూతానా మేకైకం ద్వివిధావిభజ్య సార్ధభాగంవిహాయేతరేషు పంచధాపంచీకృతం పంచీకరణంభవతి "అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం నిష్ప్రపంచంప్రపంచ్యతే" ఓం పంచీకృతపంచమహాభూతాని తత్కార్యం చ విరాడిత్యుచ్యతే ఏతత్స్థూలశరీరమాత్మనః ఇంద్రియైరర్థోపలబ్ధిర్జాగరితం తదుభయాభిమాన్యాత్మా విశ్వః ఏతత్రయ మకారః ఓం అపంచీకృత పంచమహాభూతాని తత్కార్యంచ సప్తదశకం లింగంభౌతికం హిరణ్యగర్భ ఇత్యుచ్యతే ఏతత్సూక్ష్మశరీరమాత్మనః తరణేషూపసంహృతేషు జాగరితసంస్కారజఃప్రత్యయః సవిషయః స్వప్నః తదుభయాభిమాన్యాత్మాతైజసః యేతత్రయముకారః ఓం శరీరద్వయ కారణమాత్మాజ్ఞానం సాభాస మవ్యాకృత మిత్యుచ్యతె తచ్చనసన్నాసన్నాపి సదసన్నభిన్నం నాభిన్నంనకుతశ్చిత్ ననిరవయవం నసావయవంనోభయం కేవలంబ్రహ్మాత్మైకత్వం జ్ఞానాపనోద్యం సర్వప్రికార జ్ఞానోపసంహారబుద్ధిః కారణాత్మనావస్థానం సుషుప్తిః తదుభ

యాభిమానాత్మా ప్రాజ్ఞః ఏతత్త్రయం మకారః ఓంకారోఽహమేవ అహమాత్మాసాక్షి కేవలచిన్మాత్రస్వరూపో నాజ్ఞానం తత్కార్యంచ కింతు నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్త సత్య పరమాత్మానంతానంద ద్వయం పరంబ్రహ్మైవాహ మస్మీత్యహం బ్రహ్మేత్యభిధేనావస్థానం సమాధిః "ఓం తత్త్వమసి అహంబ్రహ్మాస్మి విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ యేకమేవాద్వితీయ్యం ఆత్మైవేదంసర్వం బ్రహ్మైవేదంసర్వం సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ అయమాత్మాబ్రహ్మేత్యాదిశృతిభ్యః ఓం చింతయేత్ ప్రణవాత్మ స్తమాత్మజ్యోతిహృదిస్థితం చైతన్యమాత్రమమృతం సోహమస్మీతినిత్యశః తత్ర కార్యో పాధిచైతన్యం జీవశబ్దవాచ్యం కారణోపాధిచైతన్యం బ్రహ్మశబ్దవాచ్యం ఉభయత్ర చైతన్యమాత్రంలక్ష్యం లక్ష్యపదార్థగ్రహణసామర్థ్యే సాఖండైకరసం జ్ఞానార్థం భవతితత్ర కార్యోపాధిరయంజీవః కారణోపాధిరీశ్వరః కార్యకారణతాంహిత్వా పూర్ణబోధోవశిష్యతే॥ పూర్ణబోధోవశిష్యత ఇత్యర్థ్యం॥

* స గు ణ ధ్యా న ము. *

శ్లో॥ విష్ణుంభాస్వత్కిరీటాంగదవలయగళాకల్పహారోదరాంఘ్రిం ।
శ్రోణీభూషంసువక్షోమణిమకరమహాకుండలామండితాంగం ।
హస్తోద్యచ్చక్రశంఖాంబుజగద మమలంపీతకౌశేయమాశా ।
విద్యోతద్భాసముద్యద్దినకరసదృశంపద్మసంస్థంనమామి॥

* ని ర్గు ణ ధ్యా న ము. *

అథనిర్గుణధ్యానం॥ "దేహేంద్రియమనోబుద్ధి ప్రాణాహంకృతివిలక్షణం సచ్చిదానందాద్వయంప్రత్యగ్భూతంపరం బ్రహ్మైవాహమస్మీతి ప్రణవం స్వవేదశాఖాంతర గతమహావాక్యాభ్యాంధ్యాత్వాష్టోత్తర శతప్రణవంజపంకుర్యాత్ జపానంతరం జలమధ్యేష్టదళపద్మం విచింత్య తత్రసపరివారం దేవంస్వహృదయేదిత్యమండలాద్వాహస్తద్వయాంగుష్టానామికాభ్యాం ప్రణవేనావాహనముద్రయా వాశ్వాసమార్గేణావాహ్య సంస్థాపనముద్రయా సంస్థాప్యసన్నిరోధిన్యా సన్నిరుధ్యావకుంఠనముద్రయావగుంహ్య సన్నిధాపనముద్రయాసన్నిధాపయేత్ దేవతాముక్త్వాగేష్వంగన్యాసం కృ

త్వా సకలీకృత్య పంచభిరుపచారైః పూజాంవిధాయ ఓం లం పృథ్వ్యాత్మనేపరమాత్మనే గంధతన్మాత్ర ప్రకృత్యాత్మనందాత్మనే పరమేశ్వరాయ గంధంసమర్పయామీతి కనిష్టికయోః ఓం హం ఆకాశాత్మనే పరమాత్మనే శబ్దతన్మాత్ర ప్రకృద్యానందాత్మనే పరమేశ్వరాయ పుష్పం సమర్పయామీ త్యంగుష్ఠయోః యం వాయవ్యాత్మనే పరమాత్మనే స్పర్శతన్మాత్ర ప్రకృత్యానందాత్మనే పరమేశ్వరాయ ధూపం సమర్పయామీతి తర్జన్యోః ఓం రం అగ్న్యాత్మనే పరమాత్మనే రూపతన్మాత్ర ప్రకృత్యానందాత్మనే పరమేశ్వరాయ దీపంసమర్పయామీతి మధ్యమయోః ఓం వం అంబ్వాత్మనే పరమేశ్వరాత్మనే రసతన్మాత్ర ప్రకృత్యానందాత్మనే పరమేశ్వరాయ నైవేద్యం సమర్పయామీతి అనామికయోః ఓం శం శక్త్యాత్మనే పరమాత్మనే సర్వతన్మాత్ర ప్రకృత్యానందాత్మనే పరమేశ్వరాయ తాంబూలం సమర్పయామీతి కరసంపుటయోః ఇతి పంచభిరుపచారైః పూజాంకృత్వా శంఖాది పంచముద్రాః ప్రదర్శ్య ఓమిత్య మృతయుక్త బీజ ధేనుముద్రయాజమమృతమయంధ్యాత్వా ప్రణవేన ద్వాదశవారాభిమంత్ర్యాష్టోత్తరశతంతర్పయేదంగాన్యేకైక శతస్తర్పయేత్ పునఃపంచోపచారాన్ కృత్వా అంగన్యాసకరన్యాసౌచ విధాయ ప్రణవేన సపరివారంవిష్ణుం స్వహృదయే ఉపసంహార్యోదిముద్రయా ఉద్వాస్య ప్రణవేన ద్వాదశవారాభిమంత్రితజలంత్రిః ప్రోక్షిత్రిః ప్రాశ్యాచమ్య ప్రాణాయామ త్రయంకుర్యాత్ తదను ఆత్తే వేదంసర్వం బ్రహ్మై వేదంసర్వం సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ ఇతి తర్పణత్రయంకృత్వా ఇంద్రాయనమః అగ్నయేనమః యమాయనమః నిఋత్యైనమః వరుణాయనమః వాయవ్యేనమః కుబేరాయనమః ఈశానాయనమః ఇతి పూర్వాది దిగ్బంధనంకృత్వా బ్రహ్మణేనమ ఇత్యుపరిష్టాత్ శ్రీమహావిష్ణవేనమః ఇత్యధస్తాత్ నందిత్వాత్ గురు పరమగురు పరమేష్ఠిగురు పరాపగురు వందనంకుర్యాత్ ॥ * * *

(*) మ హా వా క్య ప్ర బో ధ ప్ర కా రం (*)

ఓం అథమహావాక్యార్థప్రబోధ ప్రకారం వ్యాఖ్యాస్యామః తత్వమసీతి సోమ్య

మహావాక్య ఇతి ప్రథమం శిష్యప్రజ్ఞాపయేత్ గురుః తేన తత్త్వమసీత్యస్మిన్ వాక్యే త్రీణి పదానిభవంతి తత్ త్వం అసితి తత్పదస్య ద్వావర్థౌ వాచ్యోలక్ష్యశ్చేతి మాయాశబలితం బ్రహ్మ వాచార్థం మాయావినిర్ముక్తం సత్యజ్ఞానానందాది స్వరూపం లక్ష్యం త్వంపదస్యాపి ద్వావర్థౌ వాచ్యోలక్ష్యశ్చేతి స్థూల సూక్ష్మ శరీరద్వయ పరివేష్టితం చైతన్యం వాచ్యార్థః తచ్ఛరీరద్వయవినిర్ముక్తం ప్రత్యక్చైతన్యంలక్ష్యంతత్త్వమసీతికిమహంభవామిత్వం తదసి త్వేబోధితేసతి సంసారః సంసారిణోః కథమైక్యమితి విరోధిస్ఫురణంభవేత్ తతో జహదజహల్లక్షణయా సోయం దేవదత్త ఇత్యత్రయథాతథి తద్దేశకాలపరిత్యాగినోభయతి దేవదత్తస్వరూపమాత్రం లక్ష్యతి తద్వదుభయత్ర శబలపరిత్యాగేన లక్షణయా ద్వయోర్లక్ష్యయోరైక్యం అఖండంజ్ఞాత్వా కృతకృత్యోభవేత్ తదఖండం కథమితిచేదుచ్యతే విజాతీయ స్వజాతీయ స్వగతభేద రహితాద్వదఖండం విజాతీయభేదరహితమితి నిష్ప్రపంచం సజాతీయ భేదరహితమాత్మాత్మ భేదోనాస్తి స్వగతభేదరహితమితి యేకరసం సైంధవఘనవద్విజ్ఞానఘనం నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్త నిర్గుణం నిరవయవం సర్వగతమవస్థాత్రయవినిర్ముక్తమసంగంతత్ బ్రహ్మైవాహమస్మీత్యభేదేనావస్థానం సమాధిః ఏవం మహావాక్యార్థం సదాస్మరేత్ ముక్తిర్భవం భవేత్ "తరతిశోకమాత్మవిదితి" శృతిః॥ "భిద్యతే హృదయగ్రంథిః ఛిద్యంతే సర్వసంశయః క్షీయంతే చాస్యకర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే తత్రకో మోహః కఃశోకః ఏకత్వమనుపశ్యత అభయంవైజనకప్రాప్తోసి బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతితి తద్ధైతత్పశ్యన్నృషిర్వామదేవ ప్రతిపేదేహం మనురభవంసూర్యశ్చేతి ఏవంశుకోముక్తో వామదేవోముక్తః అయమాత్మాబ్రహ్మేతి మహావాక్యార్థం సఏతమేవ పురుషంబ్రహ్మ తతమమపశ్యదితి ఋగ్వేదే అహంబ్రహ్మాస్మీతి యజుర్వేదే తత్త్వమసీతి సామవేదే తమేవైకంజానథాత్మాన మన్యా వాచో విముంచథేత్యధర్వణవేదే ఏవం సర్వశ్రుతి తద్యోహం సోసౌ యోసౌ సోహం సయశ్చాయంపురుషే యశ్చాసావాదిత్యే సఏకః తత్త్వమసి ప్రణోసి ప్రజ్ఞాత్మా ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ అహంబ్రహ్మాస్మి తత్త్వమసి అయమాత్మాబ్రహ్మ సయేతమేవపురుషంబ్రహ్మ తతమమపశ్యత్ ఏషత ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ఖంబ్రహ్మ తతమపశ్యత్ ఏషతఆత్మా బ్రహ్మాహమస్మి సమయేవం

విత్ అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య ఇతి చతుర్ణాం వేదానాం పరోరజసే సావదోం హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిముఖం యోసావాదిత్యే పురుషస్సోసావహం ఓం అహం బ్రహ్మ "అచ్యుతోహమనంతోహం గోవిందోహమహంహరిః ఆనందోహమశేషోహమజోహమమృతోస్మ్యహం నిత్యోహం నిర్వికల్పోహం నిరాకారోహమవ్యయః సచ్చిదానందరూపోహం పరిపూర్ణోస్మ్యహం సదా బ్రహ్మైవాహం నసంసారి ముక్తోహమితిభావయేత్ ఆదిమధ్యాంతముక్తోహం నబంధోహం కదాచన స్వభావనిర్మలశ్శుద్ధః సయేవాహం నసంశయః అశక్నువన్ భావయితుం వాక్యమేతత్సదాభ్యసేత్ ధ్యానయోగేనమాసైకాత్ బ్రహ్మహత్యావ్యపోహతి సంవత్సరం సదాభ్యాసాత్సిద్ధ్యష్టక మవాప్నుయాత్ ॥

(*) ఇతి పరమహంస పరివ్రాజకానాం శ్రమాణాం (*)

* సంధ్యాపంచీకరణ మహావాక్యం సమాప్తం. *

(భద్రాద్రిరామశతకము)

(*) ఆత్మసర్వగతలక్షణం. (*)

సీ॥ ధరణిలో తిలలందు తైలముండినరీతి ? దారువయందున్న దహనురీతి
నానామాదధియందు నవనీతమున్నట్లు ? పుష్పమందున గంధమున్నయట్లు
రంజిల్లుఫలమందు రసముయుండినభంగి ? చేలమందున్నట్టి నూలుభంగి
తారహారాదుల దారముండినతీరు ? యిసుకరాళ్లందున్న యినుముతీరు

గీ॥ నఖిలజగముల సకలదేహంబులందు ? నిండియున్నావు యీరీతినిజముగాను
రమ్యగుణధామ భద్రాద్రిరామపరశు ? రామనరసింహ్వదాససంరక్షితాంహ్వ॥

* భావార్థము. *

౬౬ * తిలలందు తైలము, దారువందుఅగ్ని, దధియందు వెన్న, పుష్పమందుగంధము ఫలమందురసము, చేలమందునూలు, తారహారాదులందు దారము, ఇసుకరా

ళ్లందు ఇనుము, ఉన్నట్లు ఆత్మ సకల జగములయందును, సకలదేహములందును, నిండియున్నాడు. * * * *

(దేహేంద్రియ విలక్షణం.)

సీ॥ నాతల్లి నాతండ్రి నాసతుల్ నాసుతుల్ ఽ నాపశుసంఘంబు నాగృహంబు
నాభూషణంబులు నావాహనంబులు ఽ నాక్షేత్రిపాత్రముల్ నాధనంబు
నాధాన్యమనిపల్కునప్పుడు పురుషుండు ఽ తానవిగాక వేరైనవిధము
నాశరీరంబును నాయింద్రియంబులు ఽ నాజీవధర్మముల్ నాగుణంబు
గీ॥ లనుచుబలికిన దేహేంద్రియాదులకును ఽ నీవు వేరుగయుందువు నిశ్చయముగ
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామహరశు ఽ రామనరసింహ్వానాస సంరక్షితాహ్వా॥

* భావార్థము. *

౬౨ * నాతల్లి నాతండ్రి నాసతులు నాసుతులు నాపశువులు నాగృహము నాభూషణములు నావాహనములు నాక్షేత్రిములు నాపాత్రిములు నాధనము నాధాన్యము అన్న పురుషుడు యేలాగు వేరుగా నున్నాడో, ఆలాగే నాశరీరములు నాయింద్రియములు, నాజీవధర్మములు, నాగుణములు, అని అన్నిటిని ఎరిగెడి పురుషుడు ఆత్మయని తెలియవలెను. * * * * *

(*) యెరుక నిర్ణయం. (*)

సీ॥ యిదిఘటంబిదిపటం బిదిమఠంబిదిహాటం ఽ బిదిశరంబదిభటం బిదియటంచు
నిదిమనంబిదిజనం బిదిధనంబిదిఘనం ఽ బిదిదినంబిదివనం బిదియటంచు
నిదిహాయంబిదిప్రియంబిదివ్రయంబిదినయంఽబిదిజయంబిదిభయంబిదియటంచు
నిదిశరంబిదికరంబిదినరం బిదిపురం ఽ బిదిపరంబిదిస్థిరం బిదియటంచు
గీ॥ నిదియునదియునునదియునునిదియటంచు ఽ నెరిగియెరుగని యొరుకలో నెరుకవీవు
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామహరశు ఽ రామనరసింహ్వాదాస సంరక్షితాంహ్వా

* భా వా ర్థ ము. *

౭౮ * ఘటము పటము మఠము శరము భటము యని మనము జనము ధనము ఘనము దినము యని హయము ప్రియము వయము జయము భయము నయము యని శరము కరము నరము పురము పరము స్థిరము యని ఇది అది అది ఇదియని, యెరిగినది యెరుకని తెలిసికొనుము. * * * * *

సీ॥ యిదియపశబ్దంబు యిదిసుశబ్దంబని । యెరిగినయెరుకలో యెరుకవీవు
యిదియుష్ణమిదిశీతమిది మృదుత్వంబని । యెరిగినయెరుకలో యెరుకవీవు
యిదిశుక్లమిదిరక్త మిదియుకృష్ణంబని । యెరిగినయెరుకలో యెరుకవీవు
యిదిమధురమిదియామ్ల మిదిలవణంబని । యెరిగినయెరుకలో యెరుకవీవు
గీ॥ యిదిసుగంధంబుదుర్గంధమిదియటంచు । నెరుగుచుండినయెరుకలో యెరుకవీవు
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వదాస సంరక్షితాంహ్వ

* భా వా ర్థ ము. *

౭౯ * అపశబ్దము సుశబ్దము ఉష్ణము, శీతము మృదుత్వము, శుక్లము, రక్తము, కృష్ణము, మధురము ఆమ్లము, లవణము: సుగంధము దుర్గంధము, అనియెరిగినదే యెరుకసుమా. * * * * * *

(*) నే తి నే తి య ను మ హా వా క్య ల క్ష ణ ము (*)

సీ॥ నీవుపృధివియుగావు నీరగ్నులునుగావు । మారుతముగావు వ్యోమంబుగావు
శ్రోత్రత్వక్కులుగావు నేత్రజిహ్వలుగావు । గావుఘ్రాణంబువక్త్రంబుగావు
పాదపాణులుగావు పాయుపస్థలుగావు । ప్రాణముల్ గావు శబ్దంబుగావు
స్పర్శరూపులుగావు పరగరసమునుగావు । గంధంబుగావు చిత్కళలుగావు
గీ॥ మానసాదులుగావు కర్మములుగావు । సచ్చిదానందరూపాత్మ సాక్షివీవు
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వదాస సంరక్షితాంహ్వ

* భావార్థము. *

౭౦ * పృథివి జలము అగ్ని వాయువు ఆకాశము నీవుగావు శ్రోత్రము త్వక్కు చక్షువు జిహ్వ ఘ్రాణము నీవుగావు. వాక్కు పాణి పాదము ఉపస్థ పాయువు నీవుగావు. సమానము వ్యానము ఉదానము ప్రాణము అపానము నీవుగావు. శబ్దము స్పర్శము రూపము రసము గంధము నీవుగావు. మనసు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము నీవుగావు. చిత్కళలు కర్మములు నీవుగావు అయితే నీవుసచ్చిదానంద రూపమైన సాక్షిని అని యెరుగవలెను. * * * *

సీ॥ షట్చక్రములుగావు షడ్వర్ణములుగావు । కామాదిశత్రు వర్గంబుగావు
షట్కోశములుగావు షడ్భ్రమలునుగావు । షడ్వికారంబుల సరణిగావు
షట్క సంపత్తులు షడ్గుణంబులుగావు । వరషడూర్ములుగావు క్షురముగావు
షణ్మతంబులుగావు షట్శాస్త్రములుగావు । షట్కర్మములుగావు సత్తుగావు
గీ॥ సప్తధాతువులునుగావు సప్తకోటి । మంత్రములుగావుయానందమయుడవీవు
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వదాస సంరక్షితాంహ్వ

* భావార్థము. *

౭౧ * షట్చక్రములు షడ్వర్ణములు అరిషడ్వర్గములు షట్కోశములు షడ్భ్రమలుషడ్వికారములు షట్క సంపత్తులు షడ్గుణములు షడూర్ములు షణ్మతములు షట్శాస్త్రములు షట్కర్మములు నీవుగావు సప్తధాతువులు సప్తకోటిమహామంత్రములు నీవుగావు. క్షురమును సదసత్తులు నీవుగావు. అయితే నీవు సచ్చిదానంద స్వరూపుడవు అని యెరుగవలెను. * * *

సీ॥ అష్టతనువులుగావు యష్టాత్మలునుగావు । అష్టాంగయోగాది నిష్ఠగావు
అష్టమూర్తులుగావు యష్టపురంబులు । గావష్టమదములుగావునీవు
అష్టాబ్జములుగావు యష్టపాశంబులు । యష్టస్థలంబులు నరయగావు

దశరంధ్రములుగావు దశనాడులునుగావు । దశవాయు గుణసమంధములుగావు
గీ॥ పంచశక్తులుగావాది ప్రకృతిగావు । సర్వపరిపూర్ణ చైతన్యసాక్షివీవు
రమ్యగుణధామభద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహ్వాదాస సంరక్షితాంహ్వ

—(*) భావార్థము. (*)—

౨౨ * అష్టతనువులు అష్టాత్మలు అష్టాంగయోగాదినిష్టలు అష్టమూర్తులు అష్టపురములు అష్టమనిములు అష్టాబ్జములు అష్టపాశములు అష్టస్థలములు నీవుగావు. దశరంధ్రములు దశనాడులు దశవాయువులు నీవుగావు. పంచశక్తులు మూలప్రకృతి నీవుగావు. అయితే నీవు చైతన్యస్వరూపమైన సాక్షివని తెలిసికొనేది. * * * * *

(*) సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ అనే శృతి పద్ధతి.(*)

సీ॥ తత్పదంబునునీవు త్వంపదంబునునీవు । నసిపదంబునునీవు నాత్మనీవు
అండాండములునీవు పిండాండములునీవు । బ్రహ్మాండములునీవు బ్రహ్మనీవు
సత్తుచిత్తులునీవు సాక్షిరూపమునీవు । క్షరుడవునీవు యక్షరుడవీవు
క్షేత్రంబులునునీవు క్షేత్రజ్ఞుడవునీవు । కర్మంబులునునీవు జ్ఞానమీవు
గీ॥ స్థూలదీర్ఘంబులునునీవు సూక్ష్మమీవు । నీవునేనను నీవైనభావమీవు
రమ్యగుణధామ భద్రాద్రిరామపరశు । రామనరసింహదాస సంరక్షితాంహ్వ

* భావార్థము. *

౨౩ * తత్పదము త్వంపదము అసిపదము ఆత్మ అండపిండ బ్రహ్మాండములు బ్రహ్మ సత్తుచిత్తులు సాక్షిరూపము క్షరమక్షరములు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు కర్మజ్ఞానములు స్థూల దీర్ఘములు సూక్ష్మము మొదలైన సర్వము నీవేఅని తెలిసికొనేది. * * * *

సీ॥ విశ్వసృష్టివినీవు విశ్వేశుడవునీవు । విశ్వవంద్యుడవీవు విశ్వమీవు

వేదవేద్యుడవీవు వేదాంతుడవునీవు ‡ వేదస్థుడవునీవు వేదమీవు
యజ్ఞకర్తవునీవు యజ్ఞభోక్తవునీవు ‡ యజ్ఞరూపుడవీవు యజ్ఞమీవు
దేవదేవుడవీవు దేవాత్మకుడవీవు ‡ దైవజ్ఞుడవునీవు దైవమీవు
గీ॥ శిష్యుడవునీవు పరమదేశికుడవీవు ‡ సగుణనిర్గుణములునీవు సాక్షివీవు
రమ్యగుణధామ భద్రాద్రిరామపరశు ‡ రామనరసింహదాస సంరక్షితాంఘ్రి

* భావార్థము. *

౭౮ * విశ్వసృష్టివి విశ్వేశుడవు విశ్వవంద్యుడవు విశ్వమునీవే, వేదవేద్యుడవు వేదాంతుడవు వేదస్థుడవు వేదమునీవే యజ్ఞకర్తవు యజ్ఞభోక్తవు యజ్ఞరూపుడవు యజ్ఞమునీవే దేవదేవుడవు దేవాత్మకుడవు దైవజ్ఞుడవు దైవమునీవే శిష్యుడవు దేశికుడవునీవే సగుణనిర్గుణములునీవే సాక్షి నీవే యనియెరుగవలెను. * * * * * * *

—(*) మహావాక్య విచారణము. (*)—

శ్లో॥ యస్యప్రసాదాదహమేవతత్వం బ్రహ్మేతిజానాతినిరస్తమోహః ।
త్వమేవనిత్యంవిభుమాత్మతత్వం । శ్రీవాసుదేవంశిరసానతోస్మి ॥

అస్మిన్ లోకేయః కశ్చిదధికారీ ఈశ్వరార్థం కృతనిత్యనైమిత్తిక కర్మభిః సగుణోపాసనయా శుద్ధాంతః కరణవాన్ । మనుష్యలోకప్రభృతి బ్రహ్మలోకపర్యంతం సర్వం కర్మనిర్మితమనిత్యం దుఃఖస్వరూపంచజ్ఞాత్వా । జన్మమరణరూప సంసారాత్ భీతస్సన్ । నిత్యానిత్యవస్తు వివేకంచ । ఇహాముత్రార్థ ఫలభోగవిరాగశ్చ । శమాదిషట్కసంపత్తిశ్చ । ముముక్షుత్వంచఇతి । సాధనచతుష్టయసహితస్సన్ । సమిత్పాణిః । వేదాంతశాస్త్రజ్ఞం । అనుభవనిష్ఠావంతం । సద్గురుంశరణంప్రాప్య । సాష్టాంగద్వాదశ నమస్కారాన్ కృత్వా । పృష్టవాన్ । హేస్వామిన్ । పరమగురోః । అస్మిన్ సంసారే ఆధ్యాత్మిక ఆదిభౌతిక ఆదిదైవికరూప తాపత్రయ దుఃఖైరత్యంత పీడితోస్మి । తస్మాత్ । అస్మాత్సం

సారభయాత్ । ప్రయాసంవినా యథావిముక్తోభవామి । తథాసకల వేదాంత తాత్పర్యం సంక్షేపతః।మయిక్రుపయావక్తవ్యమితి।శిష్యేణపృష్టస్సన్ ।గురోరుపదిశ్యతి । అహోశిష్య మహావాక్య విచారాదుత్పన్న జీవపరమాత్మైక్య జ్ఞానమేవ మోక్షసాధనమితి । సకలవేదాంతేషు నిర్ణీతార్థమితి । గురోరుపదిశ్యతి శిష్యః । పునఃపృష్టవాన్ । హేస్వామిన్ । అహంమహావాక్యం నజానామి । వాక్యార్థవిచారమపి నజానామి । ఆత్మానమపి నజానామి । తయోరైక్యవిధానమపినజానామి । మమసంసారఃయస్మాదాగతః । తదపినజానామి । ముక్తిప్రాప్తిః కేనప్రకారేణ భవతీతితదపి నజానామి । తస్మాత్ పరమదయా పూర్ణాయః యూయం మయి దయయా సమ్యగ్విస్తార్య అనుగృహ్యతాం । ఇతి శిష్యః ప్రశ్నకృతవాన్ । పశ్చాద్గురవః । ఉపదిశంతి । అహోశిష్య । సమ్యక్ప్రశ్నంకరోషి । యేతేషాంస్వరూపం స్పష్టంయథాఉపదిశామి । శృణ్వతాం చతుర్వేదోపనిషత్సు చత్వారివాక్యానిసంతి । తాన్ । వదంతి । ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మేతిఋగ్వేదే । అహంబ్రహ్మాస్మీతియజుర్వేదే । తత్త్వమసీతి సామవేదే । అయమాత్మా బ్రహ్మేతి అథర్వణశిరసి । ఏతేషాం వాక్యానాం అర్థంవక్ష్యామః । వాక్యార్థజ్ఞానస్య కారణంపదార్థఃఖలు । ఆదౌపదార్థవిచారఃక్రియతే । పదానీతికిం।పదార్థానీతికిం ఇత్యుక్తేవక్ష్యామి । తత్పదమితి । త్వంపదమితి।అసిపదమితి త్రీణిపదానిసంతి । తత్పదార్థః ఈశ్వరః।త్వంపదార్థఃజీవః।అసిపదస్యైక్యార్థః త్వంపదార్థభూత జీవస్వరూపం కిమిత్యుక్తే। అధిష్ఠానచైతన్యం । చైతన్యకల్పిత లింగశరీరంచ । తత్ప్రతిఫలిత చిదాభాస ధర్మకించజ్ఞత్వ కర్తృత్వ భోక్తృత్వా ఇత్యాది ధర్మాశ్చ । ఏతేసర్వధర్మాన్ మిళిత్వా త్వంపదార్థభూతస్య జీవస్య స్వరూపమిత్యుచ్యతే । తత్పదార్థం కిమిత్యుక్తే । మాయాచఅధిష్ఠానబ్రహ్మ చైతన్యంచ మాయాయాంప్రతిఫలిత చిదాభాస ధర్మరూప సర్వజ్ఞత్వ సర్వనియంతృత్వ సర్వేశ్వరత్వాదిధర్మాః । ఏతే సర్వధర్మాన్మిళిత్వా తత్పదార్థభూతస్య ఈశ్వరస్య స్వరూపమిత్యుచ్యతే । అసిపదార్థః ఉచ్యతే । జీవఏవబ్రహ్మ బ్రహ్మైవజీవ ఇత్యైక్యార్థః అనేనప్రకారేణగురవః అనుగ్రహంకుర్వంతి తతః

శిష్యః । పునః । ప్రశ్నంకృతవాన్ । హేసచ్చిదానందగురో కించిజ్జ్ఞత్వాదిగుణ
విశిష్టస్య జీవస్యచ సర్వజ్ఞత్వాది గుణవిశిష్టస్య ఈశ్వరస్యచఐక్యం కేనప్రకారే
ణభవతీతి ఏతస్మిన్ విరుద్ధార్థే శ్రుతయోపి యథాబోధయంతి । తస్మాత్ మమ
సంశయోస్తి । తస్మాత్సంమ్యగ్బోధయ ఇతి శిష్యేణ ఉక్తాస్సంతః । గురవః ఉప
దిశంతి హేశిష్య ప్రశ్న యోగ్యం కృతవానసి । సావధానేనశృణు । అస్యవాక్య
స్య వాచ్యార్థఇతి లక్ష్యార్థఇతిచ ద్విధాచవర్తతే । వాక్యార్థమంగీక్రియతే
యత్ప్రత్యక్షవిరోధః । తత్ లక్ష్యార్థ మంగీక్రియతాం । తస్మాదస్మిన్మహావా
క్యే లక్షణయాఐక్యంబోధ్యతే । ఇతిలక్షణ అంగీక్రియతాం । లక్షణాఃకతివిధా
ఇత్యుక్తేత్రివిధా । జహల్లక్షణ । అజహల్లక్షణా । జహదజహల్లక్షణచేతి । ఏతా
సులక్షణాసు । జహల్లక్షణా ఇత్యుక్తేవక్ష్యామః । ఏకః బ్రాహ్మణః గంగాతీరా
దాగతః । తం దృష్ట్వా అన్యబ్రాహ్మణః పృష్టవాన్ । గంగాతీరే కేవిశేషా
స్సంతీత్యుక్తే । సఉక్తవాన్ । గంగాయాం ఘోషఇతి । అస్యవాక్యస్యతాత్పర్యం
కిమితి । గంగేతిపదస్య ప్రవాహోర్థంఖలు । తత్ప్రవాహే ఘోషః । కథంతిష్ఠ
తీతి అంగీక్రియతేచేత్ । ప్రత్యక్ష విరోధస్స్యాత్ । తస్మాద్గంగాపదస్య । అర్థ
భూతంప్రవాహం । సర్వాత్మనాత్యక్త్వా తత్ప్రవాహసహిత తీరేఘోషస్తిష్ఠతీతి
తాత్పర్యం । ఇయంజహల్లక్షణా అనయా లక్షణయా అస్మిన్ వాక్యేతాత్పర్యం
వక్తవ్యమిత్యుక్తే విరోధస్స్యాత్ । కథమిత్యుక్తే త్వంపదార్థభూతకూటస్థ చైత
న్యపర్యంతం త్యజతిచేత్ । ముముక్షు స్వరూప ఏవనస్స్యాత్ । ప్రత్యక్ష విరోధ
శ్చస్స్యాత్ । తస్మాదియం లక్షణా నయుక్తా । కయాలక్షణయా వాక్యబోధఇతి
చేత్ । అంన్నమయకోశ ప్రభృతి విజ్ఞానమయకోశ పర్యంతం ఏతే చతురః
కోశాన్ బ్రంహ్మేతినవక్ష్యామిచేత్ । ఏతస్మిన్ వాక్యేజడభూతకోశాః । బ్రంహ్మ
నభవతి । ఏతాన్ కోశాన్ త్యక్త్వా తదధిష్ఠానభూత చైతన్యఏవ తాత్పర్యం
ఇయం జహల్లక్షణా । అజహల్లక్షణా కిమిత్యుక్తే । మంచాఃక్రోశంతీతి వాక్యే
మంచాఏవ క్రోశంత ఇత్యస్మిన్నర్థే జడభూతాః మంచాః క్రోశంతీత్యుక్తే ।
ప్రత్యక్షవిరోధస్స్యాత్ । తస్మాత్ మంచాన్ అవిముచ్యైవ మంచస్థాఃపురుషాః

క్రోశంతీత్య జహల్లక్షణయా తాత్పర్యం నిశ్చీయతాం। ఏవమేవ వేదేపి। సత్యం జ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేతివాక్యే ఆనందమయకోశేన సహఆత్మానం వక్ష్యతి ఖలు। సచ్చిదానందా నవిముంచ్యైవ ఆనందమయకోశమేవ వక్ష్యతి। ఇయ మర్థం మహావాక్యే అంగీక్రియతామితిచేత్ తదసంగతం తద్యథా కించజ్ఞత్వా ది గుణసహిత చైతన్యమేవజీవఃఖలు। గుణవిశిష్టస్య ఐక్యంనభవతివా తస్మా దహాజల్లక్షణాపి నయుక్తా। జహదజహల్లక్షణేతికిం। సోయం దేవదత్త ఇత్యా త్రి గంజాతీరే పంచ వార్షికం యందేవదత్తం పశ్యామి తందేవదత్తమేవ కావేరీతీరే పంచాద్వార్షికం పశ్యామి అస్మిన్ వ్యవహారేసదేశః అయందేశో నభవతి అయందేశస్స దేశోనభవతి। ఆభ్యాందేశకాలాభ్యాం సహితపురుష ఏవ వాక్యార్థ ఇత్యుక్తే అత్యంత విరోధస్స్యాత్। తద్యథా। గంగాతీరః కావేరీ తీరోనభవతి తత్తీరః గంగాతీరోనభవతి। సకాలఃఅయంకాలోనభవతి। అయం కాలస్సకాలోనభవతి। తద్వయం ఏతద్వయోనభవతి। ఏతద్వయంతద్వయో న భవతి। తస్మాత్ప్రమాణాంతర ప్రత్యక్ష విరోధస్స్యాత్। తద్దేశ తత్కాలా విహాయ ఏతద్దేశభాగమే తత్కాలభాగంచత్యక్త్వా। లక్ష్యభూతదేవదత్తా ఏవ లక్ష్యార్థః। యథాతథైవ మహావాక్య తత్పదస్యవాచ్యార్థభూతా మాయా చ మాయాప్రతిఫలిత ఈశ్వరః। ఈశ్వరగుణాభూత సర్వజ్ఞత్వాది గుణానాంచ తత్పదస్య వాచ్యార్థః। త్వంపదస్యవాచ్యార్థభూతా అవిద్యాచ అవిద్యాప్రతి బింబ చిదాభాసశ్చ చిదాభాసగుణభూత కించజ్ఞత్వాదీనాంచ అన్యోన్యమం గీక్రియతే ప్రత్యక్ష విరోధస్స్యాత్। విరుద్ధమాయా సర్వజ్ఞత్వాదిగుణాన్ విరు ద్ధా విద్యాకించజ్ఞత్వాది గుణానాంచాపి ఏతద్వయం పరిహృత్య లక్ష్యభూ త చైతన్యమాత్రం గృహీత్వా। తత్సచ్చిదానంద బ్రహ్మైవత్వం త్వమేవ తత్సచ్చిదానంద బ్రహ్మైవ భవతీతి జహద జహల్లక్షణయా చత్వారి వా క్యాని బోధయంతివా! తస్మాత్వమేవబ్రహ్మ। అస్మిన్నర్థే సంశయోనాస్తి ఏతేషాం మహావాక్యానాంచ అర్థంవక్ష్యామి శృణ్వతాం। ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మేతి వాక్యే ప్రజ్ఞాన ఇత్యస్యవాక్యస్య తాత్పర్యం॥ శ్లోకః॥ యేనేక్షతేశృణోతీదం।

జిఘ్రతివ్యాకరోతిచ । స్వాద్వస్వాదువిజానాతి । తత్ప్రజ్ఞానముదీరితం"॥అస్యార్థః॥ నేత్రేంద్రియద్వారా బహిర్గతాంతఃకరణవృత్త్యాసహ । యేనజ్ఞానేన ఘటాదీనిపశ్యతి శ్రోత్రేంద్రియద్వారా బహిర్గతాంతఃకరణ వృత్త్యాసహ । యేనజ్ఞానేనశబ్దాన్ శృణోతి । ఘ్రాణేంద్రియద్వారా యేనజ్ఞానేనగంధాన్ గృహ్ణాతి। వాగింద్రియద్వారా బహిర్గతాంతఃకరణ వృత్త్యాసహ యేనజ్ఞానేన వాక్యాని వదంతి । జిహ్వేంద్రియద్వారా బహిర్గతాంతఃకరణ వృత్త్యాసహ యేనజ్ఞానేన లవణాదిరసాన్ జానాతి । ఏవమేవ సర్వేంద్రియద్వారా బహిర్గతాంతఃకరణ వృత్త్యాసహ । యేనజ్ఞానేన సకల బాహ్యవిషయాన్ జానాతి । ఏవమేవ దేహస్థితమంతఃకరణంచ అంతఃకరణవృత్తిరూప సంకల్పాదీన్ ప్రాణాదీనిచ । ప్రాణధర్మరూప క్షుత్పిపాసాదీంశ్చ । సాక్షిరూపేణ యేనజ్ఞానేన యం లక్ష్యార్థం జానాతి । తద్జ్ఞానమేవ ప్రజ్ఞానమిత్యస్య పదస్యలక్ష్యార్థః । అంతఃకరణంచతద్వృత్తి యశ్చదేహేంద్రియాదీంశ్చ వాచ్యార్థం విహాయ ప్రజ్ఞానమాత్రమేవతత్వ" ॥ పదస్యలక్ష్యార్థః ॥ బ్రహ్మేతిపదస్య ॥ శ్లోకః ॥"చతుర్ముఖేంద్రదేవేషు । మనుష్యాశ్వగవాదిషు । చైతన్యమేకం బ్రహ్మాతః । ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మమయ్యపి" ॥ అస్యార్థ ॥ "బ్రహ్మదేవేంద్రప్రభృతిదేవాశ్చ । మనుష్యప్రభృతి అశ్వగోపిపీలికాంత జీవేషు అనుస్యూతమేకం చైతన్యమస్తి । తచ్చైతన్యమేవబ్రహ్మేతి పదస్య లక్ష్యార్థః । బ్రహ్మశబ్దప్రభృతి పిపీలికా శరీరాంత పర్యంతం వాచ్యార్థః । తస్మాత్ మాయాకార్యమితి తత్పరిహర్తవ్యం ఏషఃఇదానీంపదార్థః । ఇతఃపరం వాక్యార్థముచ్యతే । ఇహాగత్యశిష్యఏవం నిశ్చిత్య యస్మాత్సర్వత్రఅనుస్యూత చైతన్యమేవబ్రహ్మస్వరూపః । తస్మాత్ తన్మయస్థితం ప్రజ్ఞానమితి చైతన్యమేవ బ్రహ్మస్వరూపః । చైతన్యమితి । బ్రహ్మేతి ఆత్మేతి । నామాన్యేవ భేదాని । వస్త్వేకమేవ ఇతి నిశ్చయ్యతాం । అయమేవ వాక్యార్థః । అహంబ్రహ్మాస్మి ఇతి త్రీణిపదాని । అహమిత్యస్యపదస్య " ॥ శ్లోకః ॥ పరిపూర్ణపరాత్మాస్మిన్ । దేహేవిద్యాధికారిణి । బుద్ధేస్సాక్షితయాస్థిత్వా । స్ఫురన్నహమితీర్యతే" ॥ అస్యార్థః ॥ సర్వ పరిపూర్ణాత్మా

బ్రహ్మావిద్యాయాః యోగ్యే । అస్మిన్ దేహేబుద్ధిసాక్షీ తయాస్ఫురతి । అహమితి పదేనఉచ్యతే । తద్యథా । అహమిత్యుచ్చారణకాలే । చైతన్యంనిర్వికారం ఖలు । తస్మాత్ అహమితి వక్తుం నశక్నోతి । అహంకారస్తుజడః । ఖలు । తస్మాత్ అహమితి నస్ఫురతి । అహమితికిమిత్యుక్తే । పరమాత్మభూత చైతన్యమేవ । అహంకారసహితస్సన్ స్ఫురతి అహంఖలు । జడభూతమహంకారం త్యక్త్వా చైతన్యమాత్రమేవ అహమిత్యస్య పదస్యలక్ష్యార్థః । ఇదానీంబ్రహ్మేతి పదస్య ॥ అర్థం వక్ష్యామి ॥ "శ్లోకః ॥ స్వతఃపూర్ణఃపరాత్మాత్ర । బ్రహ్మశబ్దేనవర్ణితః । అస్మీత్యైక్యపరామర్శః । తేనబ్రహ్మభవామ్యహం॥అస్యార్థః॥ స్వతఃపరిపూర్ణమాత్మైవ అస్మిన్ వాక్యే బ్రహ్మేత్యస్య వాక్యస్యలక్ష్యార్థః ఇతఃపరం వాక్యార్థంవక్ష్యామి । యస్మాత్కారణాత్ సర్వత్రపరిపూర్ణః । ఆత్మైవబ్రహ్మేతి । తస్మాత్కారణాత్ - బుద్ధిసాక్షి అహమేవ బ్రహ్మాస్మి । అస్మీత్యనేన పదేనైక్యం ప్రతిపాదితంఖలు । హేశిష్య త్వమేవ నిశ్చయంకురు॥ సామవేదే స్థితస్య వాక్యస్యార్థమాహ । తత్వమసి । తత్ । త్వం । అసి । త్రీణి పదానిసంతి ॥ తత్పదస్య ॥ శ్లోకః ॥ "ఏకమేవాద్వితీయ్యం । సన్నామరూప వివర్జితం । సృష్టేఃపురాధునాత్యస్య । తాదృక్త్వంతదుచ్యతే" ॥ అస్యార్థః సృష్టేఃపూర్వంఏకం అద్వితియ్యం నామరూపరహితమేవ యత్ చిద్రూపమేవ బ్రహ్మస్థితంఖలు । తద్బ్రహ్మణః ఇదానీంస్థితి సమయేపి ఉపదేశకాలేచ ఇతిపదేన నామరూపరహితం సత్ లక్ష్యార్థ చైతన్యమేవవక్తి అయమేవ । తత్పదార్థః॥ శ్లోకః ॥ "శ్రోతుర్దేహేంద్రియాతీతం । వస్త్వత్రత్వంపదేరితం । ఏక గ్రాహ్యమసితి । దదైక్యమనుభూయతాం" ॥ అస్యార్థః ॥ శృణ్వతః । అధికారిణః । దేహేంద్రియాణాం అతీతం సాక్షిభూతం । చైతన్యమేవత్వం పదవాచ్యం । అసీతిపదేన ఐక్యంబోధ్యతే॥ కిమితితత్పదలక్ష్యార్థ భూతచైతన్యమేవత్వం త్వంపదలక్ష్యార్థం త్వమేవ తత్త్వంపద లక్ష్యార్థంఇతి ఐక్యం ప్రతిపాద్యతే । తస్మాత్ అధికారిత్వం ఇత్యేవంవాక్యార్థమనుసంధానంకురు । ఇతఃపరమథర్వణ వేదే మహావాక్యస్యతాత్పర్యం ప్రతిపాదయామి । అయమాత్మా బ్రహ్మ ।

ఇత్యస్యవాక్యస్య ॥ శ్లోకః ॥ " స్వప్రకాశాపరోక్షత్వం । అయమిత్యుక్తితో మతం । అహంకారాదిదేహాంతః । ప్రత్యగాత్మేతిగియ్యతే ॥ అస్యార్థః ॥ అయమితిపదేన స్వప్రకాశం । నిత్యం । అపరోక్షం । సత్ । ఆత్మేతికథ్యతే । తస్మాదహంకారప్రభృతి స్థూలదేహపర్యంతం మహదహంకారఇతి । అస్మద్దేహాఇతి జానాతి తచ్చైతన్యమేవ ప్రత్యగాత్మేతిగియ్యతే । బ్రహ్మశబ్దస్య ॥ శ్లోకః ॥ దృశ్యమానస్యసర్వస్య । జగతస్తత్వమీర్యతే । బ్రహ్మశబ్దేన తద్బ్రహ్మ । స్వప్రకాశాత్మరూపకం ॥ అస్యార్థః ॥ దృశ్యమానస్యసర్వస్యజగతః తత్వం బ్రహ్మశబ్దేనకథ్యతే ఇతి । లక్ష్యార్థః । జగదధిష్ఠానభూతం స్వప్రకాశంసత్ యచ్చైతన్యం సఆత్మైవ అహమితి । ఇత్యేషు మహావాక్యేషు త్వమేవబ్రహ్మ । తద్బ్రహ్మైవత్వమితి ప్రతిపాదితమితి తస్మాత్వమేవ సచ్చిదానంద స్వరూపం అద్వితీయ్యమాత్రస్వరూపమితి । జీవోనభవతి । బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర వర్ణాః తవనసంతి । బ్రహ్మచర్య । గార్హస్థ్య వానప్రస్థ యత్యాశ్రమాః తవనసంతి తద్ధర్మాఅపి తవనసంతి । కాలత్రయేపి త్వం జీవోనభవతి । ఖలు । తస్మాత్ తవ ఆగామి సంచిత ప్రారబ్ధ కర్మాణి నసంతి । అఖండైకరస సుఖస్వరూప ఆత్మైవత్వమితి ॥ గురవః హస్తమస్తక సంయోగేన అనుగ్రహం కృతవంతః । తతఃశిష్యః బాహ్యం విస్మృత్య దీర్ఘకాలస్య నేత్రేఉన్మీల్య దృష్ట్వా ఉద్ధితః గురూణాం ద్వాదశ వందనానికృత్వా ।విజ్ఞాపనంకృతవాన్ । హేస్వామిన్ అహంకృతార్థోఽస్మి । మహామోహనివృత్తిర్గతా ఇతివిజ్ఞాప్య కృతార్థోభూత్ । తస్మాత్ ఇమం మహావాక్యవివేకం యఃశృణోతి యఃపఠతి యఃఅర్థవిచారంకరోతి సోఽపి కృతార్థో భవతి॥ * * *

—(*) ఆత్మైక్య బోధ (*)—

ఎటువలెనంటెను యెఱుగజెప్పెదను ♦ కుటిలభావములేక కూర్మితో వినుము
అరయనధిదేవత లట్లవేశ్వర ♦ యెఱుగజెప్పెదవాటి నెరిగితేవిమల

యెరుకవుదయించును యేప్రొద్దునీకు ♦ చెవులును చర్మంబు చెలగునేత్రములు
సవిశేషజిహ్వాయు సరవిఘ్రాణంబు ♦ జ్ఞానేంద్రియములైదు జ్ఞాతతో లిదెయు
మాసితశబ్దంబు మరిస్పర్శరూపు ♦ రసముగంధంబును రమణివిషయములు
ప్రసరించునివియైదు పణతిరోవినవె ♦ గగనమువాయువు కమలబాంధవుడు
మిగులవరుణుడుపృధ్వి మెలగియధిపతులు ♦ అవిగాకవాక్కును హస్తపాదములు
గుదగుహ్యములునైదు విగురుతైనకర్మ ♦ హృషీకముల్ వినుమింకహృదయమున చెలియ
విషయముల్ వినుమిక విస్తారముగను ♦ పల్కెడిపలుకులుపట్టివిడుచుటయు
అరయనడుపువిసర్గ మానందములును ♦ అరయగయైదిటి కధిదైవతములు
అనలుడిద్రుడుపేంద్రు డరయమృత్యువును ♦ వనుపడప్రజాపతి పట్టియుండురు
వంతుమీరగనిది బాహ్యసంతతియు ♦ అంతరింద్రియబృంద మదిలెస్సవినుము
మనసుచిత్తముబుద్ధి మరియహంకృతియు ♦ వినువీటికుస్పట్టి విషయసంతతియు
ఘనసువిచారంబు మరినిశ్చయంబు ♦ చనునభిమానంబు సరసిదేవతలు
శశియుజీవుడుబ్రహ్మ చంద్రశేఖరుడు ♦ రసికెక్కుడుతనివి రమణిరో కావు
ప్రాణపానవ్యానో దానసమాన ♦ నాణెముల్ గావని నాత్మలో దెలియు
విరివైనయీదేహ వికృతులుగావు ♦ తిరుచైనకామాది ధర్మముల్ గావు
పాపపుణ్యంబులుపాటింపనిన్ని ♦ యేపారయెరిగెడి యెరుకవేనీవు
చీకటివెలుగును చింతింపనిదియు ♦ ప్రకటంబుగయెరుగు పణతిరోనీవు
యెరుకమరుపులురెండు యెరుగుచుండేటి ♦ యెరుకవేనివని యెరుగుము చెలియ ॥

(సానందోపాఖ్యానము.)

సీ॥ క్షితిమీదమదవతుల్ బుత్తునైనసాల్నాళ్లు ‡ వెనకమజ్జనమాడివిభునిముఖము
దర్శించుటుత్తమ ధర్మంబుతరుణికి ‡ నన్యులజూచిన నట్టిరూప
వంతుడౌపుత్రుడవశ్యంబుగాగల్గు ‡ సతులునల్లుదుట్టి సద్వ్రతంబు
పదియారుదినములుపణతికిబుతుకాల ‡ మనిచెప్పుదురు పెద్దలందుబేశి

గీ॥ దినసములగర్భమొదవిన దెరవబుట్టు ఽ సరిదినంబులనిల్చిన పురుషుఁడౌను
మిశ్రివేళలబొందు గావింపనందు ఽ బుట్టునక్కటదోడ్తొ నపుంసకుండు॥

కం॥ పదియారవదివసంబున * మదవతికిఁగర్భమైన * మానవపతియై
యుదయించుపురుషసింహుం * డిదిపరమరహస్యమనుచు * నెన్నుదురార్యుల్

సీ॥ వినవయ్యపురుషుని వీర్యంబుమించిన ఽ పురుషుఁడైజన్మించు తరుణిశోణి
తంబెక్కుడైనను తరుణియై పుట్టును ఽ కట్టసరియైన శిఖండియౌను
కుడిపక్కపురుషునకు గురుగాబొదలును ఽ వామభాగము నిజ వదనకిరవు
ఆనట్టినకును బృహన్నలస్థానంబు ఽ మగవానిగనబోలు మగువమదిని

గీ॥ బొడముశృంగారాదిభావముల్ శక్తియైన ఽ భయము లజ్జయు దోచునప్పగిదిరెండు
భావములు మిశ్రగుణముల బ్రబలెనేని ఽ బుట్టునాగర్భమునను నపుంసకుండు॥

ఉ॥ కారణమిట్టులే యొకకార్యముగల్గునుగాన పూరుషుం ।
డారయ లేమబొందు సమయంబున శుక్లము భామనున్మథా ।
గారమునందు జారి సుఖస్థితిరక్తము గూడి యొక్కటం ।
జేరుచుసూక్ష్మచర్మమున భీతిమృగేక్షణ కుక్షిలో నిలన్ ॥

గీ॥ మొదటిమాసమందు బదనుగా బుద్బుద । భాతినుండు నాల్గు పక్షములకు ।
పిండమౌను మూడుపెంపొందుమాసాల్ల । కవయువములుబుట్టు ననఘచరితా॥

ఉ॥ నాలుగవమాసమందు చరణంబులు హస్తము లక్షియుగ్మముం ।
బోలగ కర్ణరంధ్రములు నోరును నాసిక ముద్భవించు ।
నా కాలమునందు జీవునకు గల్గును కొంతవిచారబుద్ధియున్ ।
ఖాలయమైనగర్భమున నాపదబొందు కఠోర వేదనన్ ॥

కం॥ పినుమైదవమాసంబున * మనమధికస్ఫురణజెందు * మాంసమురక్తం
బునరము లెముకలునఖములు * జనితములగు రోమములును * షణ్మాసమునన్॥

కం॥ బలముకవర్ణము నేడవ * నెలయందుంగలిగిపుట్టి * నెలకొనియుండున్

లలితవివేకముబొడమిన * విలపించుగర్భ నరక * వేదనవలనన్ ॥

సీ॥ జననిజఠరాగ్ని కాఁపుల తనువుడూల । పక్కెటిముకలరంపాల పగిదిసోక
శోణితముచీము గ్రోలుచుసూక్ష్మమైన । క్రిమిచయముముండ్లవలెమేనుఁ గీరురువ
కం॥ మలమూత్రపైత్త్యరసముల * తులఁదూగుచునుల్కుపడుచు * దుఃఖంపుచుచే
తులఁ చెవులుమూశికొనిపడ * ములసందునకేలుదోయి * మొణచుకమెదలున్ ॥

శా॥ ఆవేళన్ దలపోయు పూర్వజనన వ్యాపారముల్ గొన్నిదుః ।
ఖావేశంబున మున్నుబొందునరక ప్రారంభదుర్గంధబా ।
ధావిస్ఫూర్తిపరంపరాశబహుళమాదారి స్మహాఘోరమై ।
భావోపద్రవమొందజేయునది వోప్రారబ్ధ సంబంధముల్ ॥

మ॥ అన్నిశోకింపుచుదైవమా భయదగర్భాగార దుఃఖంబుమా ।
నునుపాయస్థితియెట్లుచాలునికఁ ధన్యస్వాంతులంజేరియా ।
జనసాంతంబులఁ లేనిదోవగనుటల్ సౌఖ్యంబటంచున్ మదిన్ ।
జనితంబైనవివేకసంపదను మోక్షధ్యానపారీణుఁడై ॥

సీ॥ ఉట్లున్నశిశువున కష్టమానసునతే ౯ జోదయంబై చర్మమొదలభద్ర ।
మైయుండుపానంబు సేయురక్తంబున ౯ జీవనంబునకుసంజీవనంబు
తన్నుమిత్తముగదా తామాత్రగర్భంబు ౯ చంచలత్వంబు ప్రబాధించుటెల్ల ।
నక్కాలమునపిండి తాంగుడై మారిచె ౯ బొందువంగబడినంత మెదలలేక
గీ॥ ప్రాణములులేనివాని వైభవముగాంచి ౯ జననిభక్షించుఅన్నరసంబుహృదయ
నాడిముఖమునదిగజారి నాభిచంత ౯ బొందుకతమునబ్రతికివిస్ఫూర్తిజెదూ॥

వ॥ అంత నవమాసంబున బ్రసూతిసమయంబున బవనవశంబునంగీకసయంత్రిం
బులం విముక్తుండై కుక్షిమార్గంబు వెలువడి మేదోరుధిరసిక్తాంగుండై దుః
ఖంపుచు నధోముఖంబుగా సూక్ష్మద్వారంబున వెడలి జంత్రిపుసూత్రింబువలనం

దప్పిజారినవిధంబున భూపతనంబైన పూర్వజ్ఞానం బంతయున్మరచి సారమేయ బిడాలజంతుసంతాన దంష్ట్రికలం బాలుపడకుండ దండహస్తుని చేత రక్షితుండై తన్నెరుగమి దనుజుంగనుంగొన్న జనకుండని తలంపుచు మోహినీభూతంబు పాడగట్టిన జననియని భావింపుచు ప్రాయ శోణితంబులజ్ఞానంబున బాల పోలికె దాప్రపుటంజేశి శైశవంబు దీర్ఘకష్టంబని యార్యులుం జెప్పుదురు దేహంబునం గలనాళులు శ్లేష్మసవాతంబులై యుండు నటుగావున సుషుమ్న నాడియందు శ్లేష్మ పూరంబు నివారణంబగుదాక సువ్యక్తవాక్యంబులాడ శక్తిలేదు దానం జేసిగదా గర్భస్థుండు గర్భగోళంబున రోదనంబుసేయ సమర్థుండుగాడు ఇవ్విధంబున మూఢభావంబున బాల్య కౌమార బులు గడచనిన పిమ్మట యవ్వనోద్రేక నిర్ణక్రుశుండై భద్రేభయానలం గాంక్షిపుచు మన్మథజ్వర విహ్వాలుండై వృథాయాసంబునం గొంతకాలంబు త్రోయించి యనంతరంబ సంసారమోహ పాశంబులంగట్టుబడి యీషణత్రయ బాధితుండై వ్యర్థంబగు కుటుంబ పోషణార్థంబుగా సకల మాయోపాయ సంచయంబులం బరిభ్రమించుచుకొన్ని వర్షంబులు జనినసటమీద జరాభారంబువచ్చిన భ్రాంతికి మూలంబై సంతాపించుచు సర్వేంద్రియంబుల సాంద్రవిలాస బుడప్పి శ్లేష్మవాతాది ఘోరరోగంబులం బీడితుండై ప్రాణావసాన కాలంబున విహంగ పుంగవు చేతం గ్రహింపబడు భుజంగంబు తెరంగున మృత్యువుచేత బ్రాణంబులు గ్రహింపంబడి వృక్షం బాశ్రయించిన పక్షులు వృక్షంబువిడచి తమ తమ దోవలంబోపురీతుల దేహంబు.విగనాడి పన్నగంబు కుబుసంబూడ్చి స్వచ్ఛంబగు భాతి యాతనా తనువుందాల్చిన నజ్జీవుని మదియ్య దూతలుదోడ్కొని తెత్తురట్టిపాపకర్ముల నిచ్చోట నెబ్భంగి బాధించిన ప్రాణంబులు కాయంబుల బాయవు బాశనేని యిందు సంజీవనియనుగాడ్పు గలదుంగావున నంమహానిలంబు సోకిన పునర్జీవితులగుదురు యింతియకాని వీరలకుమరణంబు గలుగనేరదది యనాది కల్పితంబని యెరుంగందగు మరణంబునకు బీజంబు జన్మంబును జన్మంబునకు

బీజంబు మరణంబుసిద్ధం బింతయు వ్యాధిమానం జేయ నాది భిషగ్వరుండగు మహాదేవుండుదక్క తక్కినవారలకుశక్యంబుగాదు జన్మ మరణంబులు మహా దుఃఖకరంబులని పెద్దలు జెప్పుదురింక దేహనిర్ణయంబు జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

(*) నిర్వాణ షట్కము. (*)

శ్లో॥ మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తాదినాహం । నశ్రోత్రంనజిహ్వాత్వ చఘ్రాణనేత్రం ।
నఖంభూమిరాపోన తేజోనవాయు । శ్చిదానందరూపఃశివోహంశివోహం ॥౧॥

శ్లో॥ నపుణ్యంనపాపం నసౌఖ్యంనదుఃఖం । నమంత్రంనతీర్థం నవేదానయజ్ఞః
అహంభోజనంనైవ భోజ్యంనభోక్త । శ్చిదానందరూపఃశివోహంశివోహం॥౨॥

శ్లో॥ అహంప్రాణసౌజ్ఞానతేపంచవాయు । నర్ణావారానవాసప్తధాతుర్నదోషాత్ ।
నవాక్పాణిపాదౌనచోపస్థపాయు । శ్చిదానందరూపఃశివోహం శివోహం ॥3॥

శ్లో॥ అహంనిర్వికల్పో నిరాకారరూపీ । విభుత్వాదిసర్వత్ర సర్వేంద్రియాణాం ।
నచాపణ్మతంనైవ జిహ్వాప్యపినాన్య । శ్చిదానందరూపః శివోహంశివోహం॥

శ్లో॥ నమేద్వేషరాగా నమేలోభమోహా । మదోనైవమేనైవ మాత్సర్యభావః
నధర్మోనచార్థో నకామోనమోక్ష । శ్చిదానందరూపః శివోహంశివోహం ॥

శ్లో॥ నమృత్యుర్నశంకా నమేజాతిభేదః । పితానైవమేనైవ మాతానజన్మ ॥
నబంధుర్నమిత్రోనగురుర్నైవశిష్య । శ్చిదానందరూపఃశివోహంశివోహం॥౬॥

* గద్య. *

(*) ఇతి శ్రీమచ్ఛంకరాచార్య విరచితం నిర్వాణషట్కం సంపూర్ణం. (*)

శ్లో॥ నాహందేహోనేంద్రియాణ్యంతరంగో । నాహంకారఃప్రాణవర్గోనబుద్ధిః ।
దారాపుత్రక్షేత్ర విత్తాదినాహం । సాక్షీనిత్యఃప్రత్యగాత్మా శివోహం॥ ॥౧॥

శ్లో॥ రజ్జ్వజ్ఞానాద్భాతిరజ్జౌయథాహి । స్వాత్మాజ్ఞానా దాత్మనోజీవభావః ।
ఆప్తోక్త్యాహిభ్రాంతినాశేసరజ్జు । ర్జీవోనాహందేశికోక్త్యాశివోహం॥ ॥౨॥

శ్లో॥ మత్తోనాన్యత్కించిదత్రాస్తిదృశ్యం । సత్యంచాహం వస్తుమాయోపక్లుప్తం

ఆదర్శాంతర్భాసమానస్యతుల్యం । మయ్యద్వైతే భాశితాస్మాచ్ఛివోహం॥

శ్లో॥ నాహంజాతో నప్రవృద్ధో ననష్టో । దేహస్యోక్తాః ప్రాకృతాః సర్వధర్మాః
కర్తృత్వాదేశ్చిన్మయస్యైవనాహం । కారస్యేవాహ్యత్మనో మేశివోహం॥ ॥౪॥

శ్లో॥ ఆభాతేతంవిశ్వమాత్మన్యసత్యం । సత్యజ్ఞానానందరూపేవిమోహాత్ ।
నిద్రామోహాత్స్వప్నవత్తంనసత్యం । శుద్ధఃపూర్ణోనిత్యఏకశ్శివోహం॥ ॥౫॥

శ్లో॥ నభూమిర్నతోయంనతేజోనవాయు ర్నఖంనేంద్రియంవానతేషాంసమూహః
అనైకాంతికత్వాత్సుషుప్త్యైకసిద్ధ । స్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం॥ ॥౧॥

శ్లో॥ నవర్ణానవర్ణాశ్రమాచారధర్మా । నమేధారణాధ్యానయోగాదయోపి ।
అనాత్మాశ్రయోహంమమాధ్యానహానా । త్తదేకోవశిష్టఃశివః కేవలోహం ॥౨॥

శ్లో॥ నమాతాపితావానదేవానలోకా । నవేదానయజ్ఞంనతీర్థంబ్రువంతి ।
సుషుప్తౌనిరస్తాతిశూన్యాత్మకత్వా । త్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం॥ ॥3॥

శ్లో॥ నసాంఖ్యంనశైవంనతత్పంచరాత్రం । నజైనంనమీమాంసకాదేర్మతంవా ।
విశిష్టానుభూత్యావిశుద్ధాత్మకత్వా । త్తదేకోవశిష్టఃశివః కేవలోహం। ॥౪॥

శ్లో॥ నచోర్ధ్వంనచాధోనచాంతర్నబాహ్యం నమధ్యంనతిర్యఙ్నపూర్వాపరాదిక్
వియద్వ్యాపకత్వాదఖండైకరూప । స్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం॥ ॥ ౫ ॥

శ్లో॥ నశుక్లంనకృష్ణం నరక్తంనపీతం । నకుబ్జంనపీనం నహ్రస్వన్నదీర్ఘం ।
నరూపంతథాజ్యోతి రాకారకత్వా । త్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం॥ ॥౬॥

శ్లో॥ నశాస్తానశాస్త్రంనశిష్యోనశిక్షా । నవాహంనచత్వం నచాయంప్రపంచః ।
స్వరూపావబోధా వికల్పాసహిష్ణు । స్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం॥ ॥౭॥

శ్లో నజాగ్రంనమేస్వప్న కోవాసుషుప్తో । నవిశ్వోనవాతైజసః ప్రాజ్ఞకోవా ।
అవిద్యాత్మకత్వా త్త్రయాణాంతురీయ్యం । స్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం॥౮॥

శ్లో॥ అపివ్యాపకత్వాద్ధితత్వప్రయోగాత్ । స్వతస్సిద్ధభావాదనన్యాశ్రయత్వాత్ ।
జగత్సర్వమేతత్సముస్తంత్వదన్య । స్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహం ॥ ॥ ౯ ॥

శ్లో॥ నచైకంత్వదన్యం ద్వితీయ్యంకుతస్స్యా । నవాకేవలత్వం నచాకేవలత్వం ।

Page changed

సాంబనంగమూడు సంజ్ఞలగుణములు ♦ వాటిలక్షణములు వరుసవినుమా॥

సీ॥ సత్వగుణంబువిజ్ఞాన సుఖాస్పదమై ♦ శుభ్రవర్ణమై యలరుచుండు
రాజసంబతిచంచల వ్యథామూలమై ♦ లోహితరూపమై రూఢిజెందు
తామసంబుజడప్రధాన కోపోద్రేక ♦ మైశ్యామలాభమై యధివశించు
సౌఖ్యసుజ్ఞాన భాస్వద్భావమందక ♦ జనములజ్ఞాన భాజనములయ్యె

గీ॥ నిజముకానొకపురుషుండునియతిచిత్ప్రకాశుడైమోక్షసామ్రాజ్యగతివహించు
పాంచభౌతికమఖిల ప్రపంచమనుచు ♦ తెలియదగువానినెరిగింతు ధీసమేతా॥

గీ॥ తల్లిదండ్రులు భక్షింపదగినయన్న ♦ పానరసముల షట్కోశభరితముగను
కాయముదయించుజనకునికతనగలుగు♦ మజ్జయునునాడులెముకలుమానివర్యా॥

గీ॥ జననివలనబుట్టు చర్మంబుమాంసంబు ♦ శోణితంబులిట్లు చొప్పడంగ
షడ్విధంబులై ప్రశస్తమయ్యెశరీర ♦ మిదిమహారహస్య మిద్ధచరితా॥

వ॥ శ్రోత్ర త్వక్చక్షు జింహ్వాఘ్రాణంబులైదును జ్ఞానేంద్రియంబులు తద్విష యంబులు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబులు వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలైదునుం గర్మేంద్రియంబులు తద్విషయంబులు వచనదాన విసర్గానందంబులు మనోహంకారబుద్ధి చిత్తంబును నంతఃకరణ చతుష్టయంబు త్రిగుణభేదంబని చెప్పం బడు సత్వగుణంబునం బరిశుద్ధ గుణంబునుం బ్రసన్నత్వంబును నారోగ్యంబునుం బుట్టె రజోగుణంబున రాజసభావంబుబుట్టె తామసంబునం గామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబులు నాలస్యంబును నిద్రయుం బ్రమాదంబును వంచనగుణంబు మొదలైనవిబుట్టె శరీరంబు పాంచభౌతికంబు గావున నందుబు ట్టినగుణంబు లంతఃకరణంబుచేత ధరియింపంబడుచున్నయది కర్ణేంద్రియంబు వలన వినంబడు శబ్దం బాకాశంబునబుట్టి తద్బలంబునం గూడుకొని యాకా శంబువల్ల వాయువుంబుట్టె వాయుగుణంబు స్పర్శంబు గావున నందుత్వగింద్రి యంబుబుట్టె యెగయుటంబడుట వచ్చుటంబోవుట మునుంగుట నివివాయుగు ణంబులు ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమానంబులనియెడి పంచ ప్రాణంబులు నాగ కూర్మ కృకర దేవదత్త ధనంజయంబులను నుపవాయువులును నద్దశ వా

నశూన్యంనవాశూన్య మద్వైతకత్వా । తత్కథంసర్వవేదాంతసిద్ధంబ్రవిమి॥౧౦॥

(*) ఇతి శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యకృతి స్తవం సంపూర్ణం. (*)

* కందార్థము. *

౫౧ * వినుమూర్ణనాభితా * బుట్టినమీదటసృజన జేయు * దినముహరించు * ఘనముగు పట్టణకోట్లను * తనలోపలిదారమునననూ * తానట్టేచనునూ * అట్లనెవొరుకతాబుట్టికనునూ * పనిబూని బ్రంహాండభాండానంత్తములాను * క్షణములోపల దృంచి * కనరాక వేవేగ * తానట్టేచనునూ * అట్లనెయొరుక తాబుట్టికనునూ॥ *

—(*) శివరామదీక్షితీయమను బృహద్వాశిష్టం (*)—

అచల బోధ సిద్ధాంతం.

గు॥ మూలంలేనియీగు తెరిగే శరీరమే । అనేకకోటిబ్రంహాండాలు వున్నవి అని । భ్రాంతి పెడుచుంది । నాకుమూలంలేదని యెవ్వరితోటి చెప్పదు । అందరు తానేఅయివున్నది । యింతకంటె కౌతుకంలేదు । అందుకే చూచినగురువల్లా పనికిరాడు । యీశరీరానకు మూలంయేమీలేదని చెప్పేగురువుద్రకావలె । వున్నప్పుడువున్నట్టే వుంచుంది । చూస్తావుండగానే యేమీలేదు ॥

* గద్య. *

ఇతి శ్రీమద్గురు శివరామదీక్షిత ప్రభావే వేదాంత విచారణే

భ్రాంతిరహిత ప్రకరణం.

సానందోపాఖ్యానము.

సీ॥ నిర్లేపుడీశుండు నిర్వికల్పుడనంతు ♦ డాద్యుండునుత్తముం డప్రమేయు
డమలభావుడుసచ్చిదానందవిగ్రహుం ♦ డగుమహాదేవుని యందవిద్య
శుక్తిరౌప్యస్ఫూర్తి శోభిల్లుననిమున్నె ♦ దృష్టాంతమధిక విస్పష్టముగను
తెలిపితిగాన నద్దేవదేవునిమాయ ♦ వాగ్బుద్ధులకుజెప్ప వశముగాదు
గీ॥ నయ్యనాదికారణాకృతులైయొప్పు ♦ సాత్వికంబురాజ సంబుతామ

యువులందు ప్రాణవాయువు ముఖ్యంబని చెప్పంబడు నవ్వాయువు కంఠగోళంబునకుం గ్రిందు నాభిప్రదేశంబునకు మీఁద సంచరింపుచు నాశికారంధ్రంబుల నాభీకుహరంబున హృత్పద్మంబున వ్యాపించియుండు నదిగదా భాషాశక్తికి మూలకారణంబు నపానవాయువు గుదస్థానంబున మేఢ్రంబున కటిస్థలంబున జంఘయుగ్మంబున జఠరంబున నాభీప్రదేశంబున వృషణంబుల నూరుల విహరించు నది మలమూత్ర విసర్జనంబులకుం బ్రధానంబు వ్యానవాయువు దృక్కోణంబులం గర్ణరంధ్రంబులం గుల్ఫంబుల జంఘల నాసాపుటంబున న్నెలంగి ప్రాణాపానంబులం గూడియుండు నమ్మూఁడు వాయువులందేకీభావంబున సమానవాయువు జఠరాగ్ని సహచరత్వంబు గైకొని యన్నపానాదిరసంబులు దేహంబందు సమంబుగా పంచిపెట్టుచు పుష్టికల్పింపుచు సర్వనాడీమార్గంబులం దిరుగాడు నుదానవాయువు కరచరణాద్యవయవంబులం జరియించి తృష్ణా క్షుధా వ్యథలు మొదలైనవి బుట్టించు చర్మ రోమ రక్త మాంస మేదో మజ్జాస్థి సప్త ధాతువులయందు నుపవాయువులు విహరించియుండు.

సీ॥ పావకువలన రూపవ్యక్తిదీపన ‡ శక్తిప్రకాశంబు శౌర్యవార్థి
తేజోవిలాసంబు ధీవిశేషము సూక్ష్మ ‡ భావంబు గోపంబు ప్రబలుచుండు
వనకల్పితము జిహ్వయును శైత్యమును ‡ స్వేదమును శరీరద్రవ మును జలంబు
ఘ్రాణంబు గంధంబు గౌరవ ద్రవ్యంబు ‡ లివి భూమిగుణములం చెరుగవలయు
గీ॥ తత్త్వములలోన పృథ్వీప్రధానభూత ‡ మదిగదా సస్యముల కెల్ల నాలయంబు
దానబుట్టినవస్తువుల్ మానవులకు ‡ జీవనోపాయములుగావె సిద్ధవర్యా॥

కం॥ కావున పృథ్వీభూతము * కేవలముఖ్యంబటంచు * కీర్తింతురు చి
ద్భావులు త్వగాదిధాతువు * లావిర్భావ బు జెందె * నవనిందోలుత్ ॥

గీ॥ జఠరవహ్నివలన జంతువుల్ భక్షింప ‡ బడినయన్నమర్ధ భాగమగుచు
పక్వమైనపిప్పి బరగుపురీషమై ‡ గర్భగోళమందు ఘునవివేకా॥ [యగాన]

గీ॥ అన్నసారంబు మధ్యాంశ మాయమాంస ‡ మందుసూక్ష్మాంశ మునమనంబా
యన్నమయమనిమనము ప్రఖ్యాతి జెందె యుదకసారంబు మూత్రమై యొప్పదు దినీ

గీ॥ అంబుమధ్యాంశమునరక్తమాయదానిసూక్ష్మభాగంబు ప్రాణంబునువ్వెయట్లు
గానప్రాణంబు భువనాత్మకంబనంగ । మాన్యులెన్నుదురధిక సమ్మతముగాగా॥

సీ॥ అగ్నికనిష్ఠాంశ మాయశల్యంబులు । మధ్యభాగంబున మజ్జయయ్యె
సూక్ష్మభాగమునవాక్స్ఫురణోద్భవం బయ్యె । నట్లుగావున తేజ మఖిలలోక
మునకభిన్నాత్మక మనిచెప్పబడియోణి । తంబునబోడమై మాంసంబు దాన
మేదోద్భవంబయ్యె మెదమునకీకస । ములుగలిగెనందున వెలసెనుజ్జ

గీ॥ యట్టిక్రొవ్వునశుక్లంబు బుట్టెవీర్య । మందువాతాదిధాతువుల్ కందళించె
నరయమాంసంబువల్లనే నరములయ్యె । మునిజనశరణ్యసానందమునివరేణ్య॥

వ॥ మరియు శరీరంబునం బదిదోశిళ్ల జలంబును తొమ్మిదిదోశిళ్ల రసంబును యెనిమిది దోశిళ్లరక్తంబును నేడుదోశిళ్ల పురీషంబును నారుదోశిళ్ల శ్లేష్మంబును నైదుదోశిళ్ల పైత్యంబును నాలుగుదోశిళ్ల మూత్రంబును మూడుదోశిళ్ల మజ్జయు రెండుదోశిళ్ల మేదఃపంకంబును నర్ధాంజలి శుక్లంబుగలదు తద్వీర్యంబుగదా దేహంబునకు మూలబలంబు నదియునుంగాక జలంబులుం గపాలంబులు రుచకంబులుం దరుణంబులు నవకంబులనం బంచవిధంబులై షష్టిశతత్రయంబులుంగల్గి యుండునని బుధోత్తములు జెప్పెదరు. అస్థిసంధులి న్నూటపది గలవవి కోరపంబులు దూలంబులు సేచనంబులు నులూఖలంబులు సముద్గమంబులు మండలంబులు శంఖంబులు ఘూర్ణంబులు వాయస తుండంబు లనగ బేరుకొన్న కీకసంబులం గూడి కాయం బష్టవిధాస్థి సంధులం జెన్నొందు సర్వాంగంబుల మూడుకోటులమీద నేబదిలక్షల రోమకూపంబులు విలసిల్లు భువనత్రయంబున నిట్టిశరీరంబునకంటే నసారంబైన పదార్థంబెయ్యది తద్దేహంబునంబుట్టువది సాహంకారులై ప్రాణులు మహాపాతకోపపాతకంబుల సేయుచున్నవారలిట్టి దేహలక్షణంబు మోక్షాపేక్ష గల్గిన మాన్యులకుంగాని యన్యులకు ధన్యాత్ములుపన్యసింపంబోరు మహాత్మా నీకతంబున నీమహానియ్య రహస్యంబు ప్రకాశంబయ్యె నింక జీవస్వరూపంబు జెప్పెద వినుము॥

మ॥ నిరహంకారుడు చిన్మయాత్ముడు సదానిర్వాణసంధాయకుం ।

సను తేజోవిభవాభిరాముడు మహాయోగానురక్తుండు శ్రీ ।
హరిపద్మోద్భవకీటకాంత పరిపూర్ణానందభావుండు శం ।
కరుడర్కానలచంద్రనేత్రుడు జగత్కల్యాణకారిణుడై ॥

కం॥ ఆడించువాడెతానే * యాడెడిపురుషుండుతానె * యన్నియుదానై
క్రీడించువిశ్వరూపుని * వేడుకలుంగావె * జీవవితతులమతముల్॥

గీ॥ జగములకునెల్ల యోః బీజప్రధాను ఽ డచ్యుతుడుశక్తిసహితుడాద్యంతరహితు
డఖిలలోకాధినాయకుండైనశివుని ఽ మాయదాటంగశక్యమే మానవులకు॥

గీ॥ యేనరునియందుకరుణయోవానిచేత ఽ పుణ్యములుసేయబంచునే పురుషుమీద
ప్రీతిగల్గదోవానిచేపాతకములు ఽ సేయబంచునుసిద్ధంబు సిద్ధవర్యా॥

గీ॥ సంశయాత్మునకెందుమోక్షంబులేదు ఽ గానసందేహమంగాభిమానమెల్ల
వదలివేదాంతవాసనబొందలెనేని ఽ వానిచేతిది కైవల్యవైభవంబు॥

గీ॥ అట్టిపురుషునివినుమభయంకరోగ్ర ఽ మామకీనలులాయసంబాధవిపుల
ఘంటికానేకకలితభీకరరవంబు ఽ పరమపావనమూర్తిస్వప్నముననైనా॥

గీ॥ అభవుడానందమూర్తిదేహంబులోన ఽ లీనమయ్యెండుజీవనిధానముగను
దానిమర్మంబునీకువిస్తారఫణితి ఽ తెలియవినుపింతువినవయ్యధీసమేతా॥

సీ॥ శ్రీమహాదేవుండు జీవస్వరూపమై ఽ జగములవ్యాపించు సర్వగతుల
బ్రహ్మాదులకుపట్టు బడనిపరంజ్యోతి ఽ సచ్చిదానంద పవిత్రమూర్తి
సకలధర్మములకు సర్వేంద్రియములకు ఽ సాక్షియై వెలుగు విశ్వప్రభుండు
విషయంబులకునెల్ల వెలియైనపురుషుండు ఽ నిత్యుడనంతుండు నిర్మలుండు

గీ॥ నిర్గుణుండంమహాత్ము వర్ణింపదగమె ఽ యతనినెరిగినవాడుమోహంబువలన
విడువబడుమోక్షసామ్రాజ్యవిహితుడగుచు ఽ నిజముగాపునశివభక్తినిలుపవలయు

కం॥ సకలముమాయాకల్పిత * మొకటైననుసత్యమనుచు * యోజింపకభా
వుకముంగాదెటులన్నను * ప్రకటాశ్చర్యములుస్వ * ప్నమునగనమే॥

కం॥ కలలోగన్నపదార్థము * లలవడునేమేలుగనిన * నగ్గతిమాయా

విలసనముమాచ్చి తెలిసిన * వెలుఁగొందుఁ దానుతానె * విశ్వాత్మకుఁడై ॥

వ॥ ఇవ్విధంబున విశ్వేశ్వరుండు విశ్వమయుండని భావింపందగు శరీరంబులు భిన్నంబులు బరమాత్మ ఏకంబను న్యాయంబున నానావిధజీవత్వంబు వహించియుండు జ్ఞానేంద్రియ పంచకంబు కర్మేంద్రియ పంచకంబు ప్రాణపంచకంబు అంతఃకరణ చతుష్టయంబునుంగూడి ఏకోనవింశతి తత్త్వంబుల లింగశరీరం బయ్యె నల్లింగశరీరంబున ప్రకృతికలితచైతన్యంబు ప్రతిబింబించుటం జేసి వ్యావహారిక జీవుండనంబరగె నజ్జీవునకు క్షేత్రజ్ఞ పురుష నామంబు లిహపరసుఖంబులు జాగ్రత్స్వప్నాద్యవస్థలు గలవెట్లంటివేని ముకుర మాలిన్యంబువలన ముఖంబు మాలిన్యంబగు తెరంగున మనోబుద్ధ్యహంకార చిత్తంబులం జెందిన దోషంబుల జీవాత్ముండాలోకించు తదన్యోన్యసంబంధంబున జీవాత్మున కంతఃకరణంబునకు మాలిన్యదోష సంప్రాప్తియయ్యె తదభిమానంబేకీభావంబైన దేహాదులకు పరుండగు జీవాత్ముండు సుఖదుఃఖంబులం బొందు నమధ్యాహ్న మార్తాండ కిరణంబులు మరుభూములం బ్రచరించిన మూఢాత్ములకు జలంబని తోచుకైవడి గ్రహింపంబడని సూర్యుండు గ్రస్తుండగురీతి జీవాత్మ నిర్లేప ప్రభావుండయ్యును సుఖదుఃఖంబులకు లోనగు తెరంగునం దోచుటది యవిద్యాదోషంబని తెలియందగు పిండాండంబున నఖశిఖపర్యంతంబు వ్యాపించి జీవాత్మ భ్రూమధ్యంబునం దేజరిల్లు పురంబను నభిధానంబుగల మాంసపిండంబున నాభికుహరంబునకుం బొడవు కంఠగోళంబునకుం గ్రింద మధ్యమందు హృదయంబుగావున తన్నాళంబునం గూడికొని సారసకోరకంబుతీరున నధోముఖంబై దాని సూక్ష్మద్వారంబు దహరాకాశంబని చెప్పంబడు తన్మహానియ్యప్రదేశంబునా॥

కం॥ వాలాగ్రముమొల్లెనెపది * వేలాంశములగుటపంచి * వేశినసూక్ష్మం
బేలీలనుండుజీవుం * డాలీలంసూక్ష్మరూప * మైయుండుండుఁ ॥

సీ॥ అట్టిప్రత్యగాత్మ యవ్యయుం డకడంబ ♦ పుష్ప కేసరముల పోల్కి హృదయ
నలినమందు వెడలినాడులనానాము ♦ ఖంబులై కళేబరంబు బొందవూ ॥

వ॥ గావున నాడులు శరీర రహితకంబులట్టి నాడులు డెబ్బది రెండు వేలు గలవని మహాయోగి శిఖామణులు వక్కాణింతురందు ముఖ్య నాడులేకోత్తరశతంబని దశేంద్రియంబుల బదేశినాడులు తద్విషయంబుల కభిముఖంబులై యనాది కర్మహేతువునం జేశి స్వప్నాది నీచభోగంబు లనుభవించుకొరకు మహానదులం తీర్థంబులం భరించు చందంబున తత్తత్కర్మంబు లనుభవింపుచుండు నందొక్క నాడి యూర్ధ్వగతంబై యంతంబులేక సుషుమ్నాఖ్యంబునం బ్రసిద్ధంబై యుండూ॥

కం॥ ఆనాడియందుజీవము * బోనాడినవాడుపుణ్య *పురుషుడుముక్తి
స్థానంబు జేరుయోగులు * ధ్యానింతురుదాన * చిన్మయంబుగజీవుం॥

గీ॥ తెలియవినవయ్యరాఘవ డదృశ్యుడయ్యు ♦ తరణిమండలమున దోచుకరణిజీవు
డడగియున్నాడు లింగదేహంబులోన ♦ గానరాకుండు వ్యాపకుండైనవాడు॥

కం॥ ఘటమొందుచోటు కేగిన * ఘటమందలినభముగూడ * గదలుంగాదె
ఘటభిన్నమైనగగనము * పటుగతియాకాశమందె * పరగినభంగిం ॥

సీ॥ లింగదేహంబున లీనుడైజీవుండు ♦ పూర్ణమహత్వంబు బొందియుండు
కాయంబువిడుచు తత్కాలమారోపణ ♦ మాత్రమేకాని ధర్మంబు లేదు
కమలాప్తుడఖిల లోకంబులు వెలిగించు ♦ సరణిజీవాత్మ సుజ్ఞానరూఢి
యనయజాగ్రత్స్వప్నయంబున సకలంబు ♦ కర్మసంప్రాప్త భోగములననుభ
గీ వించుకొరకుబొందివిడిచిల్లు తల్లింగ ♦ తనువుజడదుముక్తి గనుటదాక
కర్మరహితమైన గలుగునిర్వాణసౌ ♦ ఖ్యముశరీరబంధ కంబులుడుగూ ॥

గీ॥ వినుముఘటము సంభవించుటాకాశంబు ♦ నకుఘటాంబరంబనంగ పేరు
వెలశినట్లులింగ విగ్రహసంగతి ♦ నవ్వయాత్మజీవు డనగ వెలయు ॥

—(*) యోగవాసిష్ఠము జగదుత్పత్తి (*)—

(వసిష్ఠోక్తి.)

కం॥ అమలమనంతవిలాసం * బమృతముసర్వగము * సచ్చిదాకాశమనా

శమువహిపూర్ణమునగుతే * జనుగలదది వెలుగుసర్వ * సంశయమగుచుఁ ॥

కం॥ ఆదికదలియుక్కదలనిదెస * నుదయించెనువిష్ణుడతని * యుదరంబునబెం
పొందవినకనకాంబుజమున * విదితంబుగ బ్రహ్మపుట్టె * విశ్వజనకుడై

* కందార్థము *

(౫౧) * తలిదండ్రులు జీవేశులు * యిలవ్యోమము లేనుమేను * లెరుకమరుపులుఁ * కలమేల్కలుశుక్లాస్రం * బులునీరాన్నములుప్రకృతి * పురుషూడాల్మగదూ * గానైమెరుక కెరుకే కానబడూ * తెలశీబయలున్నాది దెలశీయూ తెలిపిని * తెలివిచాతనెపట్టి తీశీవేయుముప్రకృతి * పురుషూడాల్మగదూ * గానైమెరుక కెరుకేకానబడూ॥ * * * * * * *

(*) శ్రీ శి వ రా మ దీ క్షి తీ య మ ను బృ హ ద్వా సి ష్ఠ ం. (*)

(అ చ ల బో ధ సి ద్ధా ం త ం.)

* అహంకార నిరసన ప్రకరణం. *

శ్లో॥ శుద్ధేసుషుప్తిదృష్టాంతం । తస్మిన్నాహంకదాచన ।
తద్వచ్చరాచరన్నాస్తి । ప్రపంచంనాస్తిసర్వదా ॥౧॥

శ్లో॥ యథానాహంతథాశుద్ధం । తస్మాత్ శుద్ధేననిర్ణయః ।
జగదస్తీతికోవేద । నాస్తికోనచనిర్ణయః ॥౨॥

శ్లో॥ ఆత్మేతితం కేవలాత్మా । దేహోనాస్తికదాచన ।
అస్తినాస్తీతికోవేద । నిర్ణయోనాస్తిసర్వదా ॥3॥

* యె రు క ల క్ష ణం, *

యీశరీరానకు మూలం । నేనుగుర్తెరుగుదును । అనేఅహంకారం అనే యెరుకేమూలం । యెరుకేజ్ఞానం । యీయెరుకఅనే జ్ఞానమేఅందరు । అందరియందువున్న । అహంకారం వొక్కటేగనుక । వొక్కటే అహంకారం ।యీ అహంకారంచేతనే । కులాలు । గోత్రాలు । నేనుమాలవాణ్ణే । నేనుమాదిగ

వాణ్ణేఅని । ప్రత్యక్షంగా అనుభవం । అహంకారానకేవున్నదిగనుక । అహంకారం లేకుంటే । నిర్ణయం లేదు । నిర్ణయం లేకుంటే । జగత్తు వున్నదో లేదో అహంకారంవుంటే అన్ని వున్నవి । అహంకారం వొకటేగాని । దాని వ్యాపారాలు । వేరేవేరే । అహంకారానకు వేరు లేదు । బదులు లేదు । అన్ని దేహాల యందు వొక్కతీరుగా వున్నది । గనుక । అందుకే నేను నేనుఅనేది సమానమే। నేను నేను అనేయెరుకే జ్ఞానం । జ్ఞానమే యెరుక। జ్ఞానందొడ్డదని శాస్త్రం వుండెనా। అందరుజ్ఞానులేగనుక । అందరువొక్కటే । అహంకారాలు అనేకాలు లేవుగనుక అహంకారమే దేవుడు । అహంకారం లేకుంటే । పరబ్రహ్మాన్ని యెవ్వడుయెరుగు అహంకారమే పరబ్రహ్మస్వరూపం । అహంకారంవుంటే అన్ని వున్నవి । అహంకారము లేకుంటె । దానితోటే పాయను । అందరుఅహంకార స్వరూపులె । అందరు అహంకారంవలననే పుట్టినారు । నేనుతురకవాణ్ణేఅని । అహంకారానకే యెరుక । అహంకారం తురకది । నేనునేనుఅనే అహంకారమల్లా తురకది । నేను నేను అనేఅహంకారం అన్నికులాలు మోసుకొనివున్నది । అహంకారం లేకుంటే । దానితోటే । అన్నికులా పోతాయి । అహంకారమే వేద శాస్త్రాలను కల్పించింది । అబద్ధమనేది అహంకారమే । నిబద్ధిఅనేద అహంకారమే । అహంకారంవలననే వ్యవహారం । అహంకారం లేకుంటే । వున్నదో లేదో । నిర్ణయం లేదు । నిర్ణయం లేకుంటే । యెవరికి మూలం లేదు । అహంకారం చేశినశాస్త్రాలు । అహంకారానకే ప్రమాణం । అహంకారం లేక వున్నవారికి । దేనితోటి పనిలేదు । అహంకారమే గురువు । అహంకారమే శిష్యుడు । అహంకారానకే మతాలు । ఆహంకారం శరీరం వొక్కటే । శరీరం వేరేఅని । అహంకారం వేరేఅని । అన్నది అహంకారమే ॥

౧ తాను వేరే అయితే । జంధ్యాలు తానే వేసుకోవలె । శరీరానకు యాల వెయ్యవలె ॥

౨ తానే లింగం కట్టుకోవలె । శరీరానకు యాల కట్టవలె ।

3 తానే జపం చెయ్యవలె । శరీరం యాల చేస్తుంది ।

౪ తానే చక్రాంకితం చేసుకోవలె । భుజాలకు యీాల వెయ్యవలె ।

౫ తానే బొట్టు పెట్టుకోవలె । శరీరానకు యీాల బొట్టుపెట్టవలె ।

అందుకే తానువేరే శరీరం వేరేఅని । వాదించేది । తత్వవాదం । అదే మాయావాదం । అందుకే । అహంకారం లేనివారు । యీాశరీరమందు లేకవున్నవారు । గనుక । వారేయిరువైఆరోధి అయినఅత్యంత విలక్షణులు । వారే శ్రీయఃపతి । వారే ఆత్మఅనే శరీరం లేకవున్నవారు । యీాశరీరమందు అహంకారం లేకవున్నవార్లు । పరవస్తువువారు । అందుకే భగవద్వచనం ।

శ్లో॥ నారాయణాత్పరంవస్తు । తస్మిన్నాహంకదాచన ।
గుణత్రియంనవిద్యంతె । వికారరహితంసదా ॥
ఇదంవస్తునారాయణాత్పరం । శేషం । స్పష్టం ॥

ఆచార్య కటాక్షంచేత కావలె । ఆచార్యకటాక్షం లేకపోతె । యీా [illegible]రిగే చిద్రూపమనే అహంకారమే అయివుండి । అహంకారం లేకపోవలెను అన్నిఅరుకుంచుపుంచుంది । యిరువైమొకోదిఅయిన మొరుకఅనే । అహంకారమనేఆత్మశరీరం గనుక । ఆత్మశరీరం । అహంకారం లేక । యిరువై ఆరోధిఅయిన । యిరవై మొకోదిఅయిన । మొరుకఅనేఅహంకారం లేకపోతేసరి వున్నది యీా శరీరమందు లేకవున్నది । అన్నది లేకపాయ గనుక । కావటం లేదు । వున్నది యీా శరీర మందు లేకవున్నది । గురువాక్యం లేక కుదురదు । యిరువైమొదోదిఅయిన అహంకారాన్ని । సార్వకాలం లేకుండా చేశినవారే గురువులు । అహంకారం తోటి సర్వం లేకపాయ గనుక । యీామొరుకే సంశయానకు మూలం గనుక సకల భ్రమలు యీామొరుకకె । యీామొరుకే కల్పనకు మూలం । యీాహంకారం లేకుంటె పరమశాంతితానేఅవును । గురుమూలంగా । కావలెను । అహంకారం లేని గురుసాంప్రదాయం । కావలెను । అహంకార సహితమైనవి । మతాలు । వైదీకం । వేదానే సత్యమనినమ్మమార్గం గనుక । అహంకారంతో కూడుకున్నది వేదోక్తమార్గం ॥

—(*) అ హం కా ర ర హి తు ల ల క్ష ణ ం (*)—

అహంకారంలేని శైవానకు । వైష్ణవానకు । వైదీకం । అహంకారం తో

ఉపాయము ! అహంకారం లేకుంటే। వేదాలను వేదోక్త మార్గాలను యెవ్వడు యెరుగు। వేదాలువెట్టివాడు అయిన అహంకారుని కేకాని అహంకారం లేని। ౧ బసవన్నగారికి। ౨ నమ్మాళ్వార్లగారికి। 3 స్వామి జియ్యరుకు। ౪ శంకరాచార్యులకు। యెందుకు। వారికి అహంకారం లేనుగనుక। రామానుజాచార్యులు బ్రాహ్మణులైతే। రెడ్డికులపు। నమ్మాళ్వార్లగారికిదాసుడు యెందుకుఆయె। బ్రాహ్మడు శూద్రవాని శిష్యుడు యెందుకుఆయె। వైష్ణవులు బ్రాహ్మలుకారు। బ్రాహ్మడు చన్నయ్య భక్తుడుఆయె గనుక। బసవన్నగారు బ్రాహ్మడుగాడు ॥

(*) పంచబ్రహ్మలలక్షణాం (*)

మనుబ్రహ్మ కమ్మరవాడు గనుక। బ్రహ్మ సమ్మంధులు బ్రాహ్మలుగారు। మనుబ్రహ్మయొక్క కూలివాండ్లు। మనుష్యులు మనుబ్రంహ్మయొక్క కూలివాండ్లే। సర్వాంమనుబ్రంహ్మ నిర్మాణమె ॥

౧ మనుబ్రహ్మ కమ్మరవాడు।

౨ వానితమ్ముడు మయబ్రహ్మ వడ్లవాడు।

3 వానితమ్ముడు త్వష్టబ్రహ్మ కంచరవాడు।

౪ వానితమ్ముడు శిల్పిబ్రహ్మ కాశెవాడు।

౫ వానితమ్ముడు హిరణ్యబ్రహ్మ కంసాలవాడు।

వీరే దేవతుల తంత్రులు। వీరేమంత్రోద్ధారకులు। వీరేఅకారాది క్షకారాం తంవర్ణాలు కల్పించినవారు। బ్రహ్మనిర్మాణమే అంతా। బ్రహ్మకల్పనే। మనుబ్రహ్మ కల్పనలేక బొడ్డుతెగదు। అష్టతర్వాత గొడ్డలిలేక పనివెళ్లదు। బ్రహ్మసమ్మంధుడు బ్రాహ్మడు గనుక। బ్రహ్మమే యెక్కువ। కర్మంవలన నిర్మాణం। మతంగమహాముని అరుంధతి గురువు। శ్యామలాశక్తి తండ్రి। వ్యాసులకంటే దొడ్డవాడు। పుట్టుబ్రాహ్మలువేరే। నడుగుబ్రాహ్మలు వేరే। మనుబ్రహ్మమేసర్వాం। బ్రహ్మకంటె యెక్కువ యెవ్వరులేరు। విచారిస్తేఇదే

సత్యం । యీబ్రహ్మమునే అహంకారంలేక । సార్వకాలం । పోక్కుటీరుగా వున్నవారే । భ్రాంతిలేనివారు । యీశరీరమందు అహంకారం లేకవున్నవారే భ్రాంతిలేకవున్నవారు । గురుస్వామి సాందీపునివంటివారు కావలె । అయితే యీమొరుక సార్వకాలం లేకుండా చేస్తారు । వారేగురువులు । చూచిగుర్తెరిగేది అహంకారం । అనేది అహంకారం । వినేదిఅహంకారం । మాట్లాడేది అహంకారం । భోజనం చేశేది అహంకారం । రుచి । అరుచి । గుర్తెరిగేది అహంకారం । అహంకారం । మొరుక పోక్కుటు । మొరుకేదిద్రూపం । శ్రీమన్నారాయణరూపం । అహంకారం లేకుంటె చిత్తేవుండదు । అహంకారంలేకుంటె నామంలేదు । రూపంలేదు । పరబ్రహ్మంతో కూడా ముక్తిఅయు । అహంకారంలేకుంటే పరమపదం । అహంకారం లేకపోవటమేముక్తి । అహంకారం జ్ఞానం పోక్కుటే । అహంకారం లేకుంటే । జ్ఞానం యెక్కువంటిదో । దేహమందున్న అహంకారం వదలి తేసరి । కైంకర్యంచాతగాని అహంకారంవదలదు।

(*) కైంకర్య లక్షణం. (*)

కైంకర్యమే పరమరహస్యం । దేహాభిమానం లేకుంటేనది । కైంకర్యంకంటె అధికమైనభక్తి లేదు । గోపికలు కైంకర్యంచాతనేకడతేరినారు । కైకర్యం అంటె కింకరత్వం । స్వతంత్రం విడుచుటం । ఆచార్య కటాక్షంకొద్ది నడవటమే కైంకర్యం । కైంకర్యంవలననే । జన్మరాహిత్యం । దేహంఆచార్యుని శ్రీపాదాల పాదరక్ష । వారుయేమైనా చెయ్యని । వారికటాక్షంకంటే అధికంలేదు । వారే సంసారసముద్రం దాటించేవారు । తీర్థం కైంకర్యమే । ప్రసాదం కైంకర్యమే । కైంకర్యంకంటె అహంకారం బోవును । ఇదేపరమ రహస్యం । దీనినుంచేపరమశాంతి । కైంకర్యమే ముక్తిఫలం । ఆచార్యునిసమ్మతమే ప్రసాదం యింతకంటే రహస్యంలేదు । దేహంఆచార్యునికి సమర్పిస్తేసరి । తనుమనోధనములయందు వంచనకూడదు ॥

(*) క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ లక్షణం. (*)

క్షేత్రమై వున్నవాడే । మేడిపండువంటివాడు । క్షేత్రమును గుర్తెరిగిన

క్షేత్రజ్ఞుణ్ణిఅని అయివున్నవాడే మూలమాయ । అనేకరాకృతి వేపకాయవంటివాడు । దేహమును గుర్తెరిగెనా మేడిపండువంటివాడు । దేహమునుగుర్తెరిగేవాణ్ణే నేనుఅని నిశ్చయంవుండెనా వేపకాయవంటివాడు।యీదేహం క్షరోపాధి । యీదేహమును గుర్తెరిగేనేను అక్షరోపాధి । యీరెండు అయివున్నా । రెండింట్లో వొకటి అయివున్నా । వాడేపతితుడు । యీరెండు నోమస్వరూపాలు గనుక । యీరెండే ప్రకృతిద్వయం । యీరెండే ప్రకృతి పురుషులు । యీరెండే సగుణ నిర్గుణాలు । యీరెండే విద్యావిద్యలు । యీరెండే సదసత్తులు । యీరెండే జడాజడాలు । యీరెండే సుఖదుఃఖాలు । యీరెండే జ్ఞానకర్మాలు । యీరెండే సకల యజ్ఞాలు । సకల యోగాలు సకలయాత్రలు।సకల చదువులు।సకల నేమాలు।సకలఅనేమాలు।బ్రహ్మహత్యాదిపాతకాలు । మేడిపండువంటి దేహం । వేపకాయవంటి క్షేత్రజ్ఞ స్వరూపం। అయిపోయినట్టు । యీరెండు వున్నవిఅని । వినండి । చూడండి । యెరుగండి । తననిర్ణయం । అందరు యీరెండు వున్నవని । మరివొకటి విననివారే । యెరుగనివారే । చూడనివారే । గాబరాఅయివున్నారు । గుర్రాలు యెగబడితే । తల్లిని బిడ్డపట్టక । తండ్రినికొడుకు పట్టక । యెక్కడివారు । అక్కడనే గాబరా అయివున్నారు । యింతేకాని । మరివొకటిలేదు । ఛలిలేని వణుకుడు మొదుకు । నిజగురుకృపకారణం॥

౧ వేదశాస్త్రాలచాత కాదు ।

౨ శ్రవణాదులచాత కాదు ।

౩ గురుదేవతాత్మైక్య జ్ఞానతత్వంచాత కాదు ।

సమ్యగ్దర్శనం । మోక్షసాధనం । గనుక । గుర్తెరిగే చైతన్యమే । నేను అనేనిశ్చయంతోటి వుండెనా । వేపకాయ అయివున్నట్టె । యిందుకు ప్రపంచం । మేడిపండువంటిది । పారమార్థికం । యీదేహాన్ని గుర్తెరిగే చైతన్యం అయి । నేనువేపకాయవంటివాణ్ణే । యీరెండు అయివుండని । నిజ గురువుల సాంప్రదాయంవిని । యీమేడిపండును । వేపకాయను తిన్నగా దానిజాడ

కనుక్కోని । సార్వకాలం యేకప్రకారంగా ఆయనా । భ్రాంతిపుట్టను । మేడి పండును విడువకూడదు । వేపకాయ కాకూడదు । మేడిపండునుపుట్టించేది వేప కాయనేనే । మేడిపండును విడిచేది నేనే। యిందుకొరకు । మేడిపండు విడువ వద్దు । వేపకాయకావద్దు । విచారించినా । విచారించకున్నా । యీరెండు మధ్య వచ్చి । మధ్యపొయ్యేవే। యీరెండింటిని । వినంది । చూడంది । యెరుగంది । లోపట। బయిట । అనేను ్యాదలేనిది । సార్వకాలం యేకప్రకారంగా వున్నది చెయ్యనిది । చేయించనిది । జ్ఞానకర్మాలు వినంది । నేనుగురువును । నీవు శిష్యు డవు । అనేభావనలేంది । అయ్యేదినాకు యెట్లాఘటించీని । యేమిశేతు । అని సంశయంపుట్టింది । మానావమానాలను । వినంది । చూడంది । యెరుగంది । యేమీలేనుఅనే । చావుతేంది । ఆయనసత్తా అఘటించిది గనుక । తాను పు ట్టనిచావనివాడే । అఘవంటి తనకు । మేడిపండువంటి శరీరంఅయువున్నవారికి నేనేనేనుఅని । అద్వైతంవాదంచేసేదే । వేవకాయవంటి । చైతన్యంవున్నవారి కి పడదు ॥

* గద్య *

ఇతి శ్రీమద్గురుశివ రామదీక్షిత ప్రభావే వేదాంత విచార శే

అహంకారనిరసనప్రకరణం॰

(పరశురామనృసింహ్వాచా సకృతవచనం॰)

శ్రీరామచంద్రా మీమాంయా మహాత్మ్యంబున ఉద్భవంబైన దేహతత్వం వనిగాంచెద ఆకాశ వాయు రగ్ని జల పృథ్వులనియెడి పంచభూతంబులును శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధంబులనియెడి పంచ తన్మాత్రలును శ్రోత్ర త్వక్చక్షు జిహ్వ ఘ్రాణంబులనియెడి జ్ఞానేంద్రియ పంచకంబును వాక్పాణిపాదపాయూ పస్థలనియెడి కర్మేంద్రియ పంచకంబును వచన దాన గమన విసర్గానందం

బులనియెడి కర్మేంద్రియ విషయంబులును ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానంబులనియెడి పంచప్రాణంబులును నాగ కూర్మ కృకర దేవదత్త ధనంజయంబులనియెడి ఉపవాయువులును మనో బుద్ధి చిత్తాహంకారంబులనియెడి అంతఃకరణ చతుష్టయంబును అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయానందమయంబులనియెడి పంచ కోశంబులును ఆధార స్వాధిష్ఠాన మణిపూరకానాహత విశుద్ధాజ్ఞేయంబులనియెడి షట్చక్రంబులును కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబులనియెడి యరిషడ్వర్గంబులును వర్ణాశ్రమ కుల గోత్ర నామ రూపంబులనియెడి షడ్భ్రమలును క్షుత్పిపాస జరామరణ సుఖదుఃఖంబులనియెడి షడూర్ములును అస్తి జాయతే వర్ధతే విపరిణమతే అపక్షీయతే వినశ్యతులనియెడి షడ్భావ వికారంబులును రక్త శ్వేత కృష్ణ పీత నీల మిశ్రవర్ణంబులనియెడి షడ్వర్ణంబులును త్వక్చర్మమాంస రుధిర మేదోమజ్జాస్థులనియెడి సప్త ధాతువులును కుల గోత్ర రూప యవ్వన ధన విద్యా రాజ్య తపంబులనియెడి యష్టమదంబులును పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశ మనో బుద్ధ్యహంకారంబులనియెడి యష్ట ప్రకృతులును ఇడా పింగళా సుషుమ్న గాంధార హస్తి జిహ్వా అలంబు పూష కుహూ శంఖిణులనియెడి దశనాడులును నేత్ర శ్రోత్ర నాసికా ద్వంద్వ వక్త్ర గుద గుహ్య బ్రహ్మ రంధ్రంబులనియెడి దశ రంధ్రంబులును స్థూల సూక్ష్మ కారణంబులనియెడి శరీరత్రయంబును విశ్వతైజస ప్రాజ్ఞులనియెడి జీవ త్రయంబును సత్వ రజ స్తమంబులనియెడి గుణ త్రయంబును జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులనియెడి యవస్థా త్రయంబును అకార ఉకార మకారంబులనియెడి మాత్రా త్రయంబును అంతఃసంగ బహిఃసంగ మధ్య సంగంబులనియెడి సంగ త్రయంబును మూలాంధర జాలాంధర వోడ్యాణంబులనియెడి బంధ త్రయంబును బిందు నాదు కళలనియెడి బిందు త్రయంబును ఆధ్యాత్మికాదిభౌతి కాధిదైవికంబులనియెడి తాప త్రయంబును ఆగామి సంచిత ప్రారబ్ధంబులనియెడి కర్మత్రయంబును దారేషణ పుత్రేషణ ధనేషణంబులనియెడి ఈషణ త్రయంబును శాస్త్రవా

సన దేహవాసన లోకవాసనంబులనియెడి వాసనాత్రయంబును విద్యావిద్యలు సదసత్తులు క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞులు క్షరాక్షరములనే ద్వంద్వంబులనియెడి జ్ఞానాజ్ఞానంబులచాత పుణ్యపాపంబులు చేసి మొదలేని సుఖదుఃఖంబు లనుభవింపుచు స్వర్గ నరకంబుల మెలంగి సకలజంతు యోని ద్వారంబుల బుట్టుచు జచ్చుచు మూలంలేని యీగుత్తెరిగే శరీరావరణంబు సద్గురు కరుణా కటాక్షంబున విడువంబడక మూఢచిత్తులై చెడిపోవుచు నుందురుగాని మీ చరణకమలమకరంద పానంబు చేసి మోక్షమార్గం బెరుంగంజాలరు నమోనమో శ్రీరాను వేశ్వరా.

(*) ఉ ప మ న్యు గీ త లు. (*)

శ్రీకృష్ణః— శ్లో॥ భగవన్ పరమేశస్య । సర్వస్యామిత తేజసః ।
మూర్తిభిర్విశ్వమేవేదం । యథావ్యాప్తంతథాశ్రుతం ॥
తథాతద్జ్ఞాతుమిచ్ఛామి । యథాత్మ్యాపరమేశయోః ।
స్త్రీపుంభావాత్మకంచేదం । తాభ్యాంకథమనుష్ఠితం ॥

ఉపమన్యురువాచ— శ్లో॥ శ్రీమద్విభూతిశివయో । ర్యథాత్మ్యంచసమాసతం ।
నశక్యతద్విస్తరాద్వక్తుం । భవేనాపినశక్యతే ॥
శక్తిసాక్షాన్మహాదేవీ । మహాదేవశ్చశక్తిమాన్ ॥
తయోర్విభూతిలేశోవై । సర్వమేతచ్చరాచరం ।
వస్తుకించిదచిద్రూపం । కించిద్వస్తుచిదాత్మకం ॥
ద్వయంశుద్ధమశుద్ధంచ । పరంచాపరమేవచ ।
యత్సంసరతిచిచ్చక్ర । మచిచ్చక్రసమన్వితం ॥
తదేవాశుద్ధమపర । మితరంతుపరంశుభం ।
అపరంచపరంచైవ । ద్వయంచిదచిదాత్మకం ॥
త్వంశివశ్చశివాయాశ్చ । సామ్యంచైవస్వభావతః ।
శివయోర్హివశంవిశ్వం । సవిశ్వస్యవశౌశివా ॥
యథాశివస్తథాదేవీ । యథాదేవీతథాశివః ।

నానయోరంతరంకిద్యా । చంద్రచంద్రికయోరివ ॥
చంద్రోనఖలుభాత్యేష । యథాచంద్రికయావినా ।
నభాతివిద్యమానోఽపి । యథాశక్త్యావినాశివః ॥
ప్రభయాహీనాయద్వ । ద్భానురేషనవిద్యతే ।
ప్రభాచభానునాతేన । సుతరాంతదుపాశ్రయా ॥
ఏవంపరస్పరాపేక్షా । శక్తిశక్తిమతోస్థితిః ।
నశివేనవినాశక్తి । నశక్త్యాచవినాశివః ॥
నానయోరంతరంకించి । చ్చంద్రచంద్రికయోరివ ।
శక్త్యాయథాశివోనిత్యం । భుక్త్యాముక్త్యాచదేహినాం ॥
ఆద్యాసైకాపరాశక్తి । శ్చిన్మయాశివసంశ్రయా ।
యామాహురఖిలేశస్య । తైస్తైరనుగుణైర్గుణైః ॥
సమానధర్మిణీమేవ । శివస్యపరమాత్మనః ।
సైకాపరమచిద్రూపా । శక్తింప్రసవధర్మిణీం ॥
విభజ్యబహుధావిశ్వం । విదధాతిశివేచ్ఛయా ।
సామూలప్రకృతిర్మాయా । త్రిగుణాచత్రిధాభవేత్ ॥
శివాద్యవనిపర్యంతం । మాయాతీతమిదంజగత్ ।
ఏకధాద్వివిధాచైవ । శతధాచసహస్రధా ॥
శక్తయఃఖలుభిద్యంతే । బహుధావ్యవహారతః ।
శివేచ్ఛయాపరాశక్తి । శ్శివతత్త్వైకతాంగతా ॥
తతఃపరస్ఫురత్యాదౌ । సర్గేతైలంతిలాదివ ।
తతఃక్రియాఖ్యయాశక్త్యా । శక్తిశక్తిమతోర్ద్వయోః ॥
తతోవిక్షోభ్యమాణాయా । మాయాదానాదస్సముద్భవా ।
నాదాద్విసుస్రుతోబిందు । ర్బిందోర్దేవస్సదాశివః ॥
తస్మాన్మహేశ్వరోజాతః । శుద్ధవిద్యామహేశ్వరాత్ ।
సావాచామీశ్వరీశక్తి । ర్వాగీశాఖ్యస్యశూలినః ॥

యయాసావర్ణస్వరూపేణ । మాయాశక్తిర్విజృంభతే ।
అథానంతసమావేశాత్ । మాయా కాలమథాసృజత్ ॥
నియతిం చ కలావిద్యే । కలాతో రాగపూరుషౌ ।
మాయాతః పునరేవాభూ । దవ్యక్తం త్రిగుణాస్పదం ॥
త్రిగుణాచ్చ తతో వ్యక్తా । త్వవ్యక్తాత్స్యుస్త్రయో గుణాః ।
సత్వం రజస్తమశ్చైవ । యైర్వ్యాప్తమఖిలం జగత్ ॥
గుణేభ్యః క్షోభ్యమాణేభ్యో । గుణేశాఖ్యాస్త్రిమూర్తయః ।
అథ వన్మహదాదీని । తత్వాని చ యథాక్రమం ॥
తేభ్యస్స్యురండపిండాని । వ్యాసాఖ్యాని శివేచ్ఛయా ।
అధిష్ఠితాన్యనంతాద్యై । ర్విద్యేశైశ్చక్రవర్తిభిః ॥
శరీరాంతర భేదేన । శక్తిభేదాః ప్రకీర్తితాః ।
నానారూపాస్తు విజ్ఞేయా । స్థూలసూక్ష్మాదిభేదతః ॥
రుద్రస్య రౌద్రీ సా శక్తి । ర్విష్ణోర్వైష్ణవీ తథా ।
బ్రహ్మణో బ్రహ్మాణీ ప్రోక్తా । ఇంద్రస్యైంద్రీతి కథ్యతే ॥
కిమత్ర బహునోక్తేన । యద్విశ్వమితి కీర్తితం ।
శక్త్యాత్మనైవ తద్వ్యాప్తం । యథా దేహాంతరాత్మనా ॥
తస్మాచ్ఛక్తిమయం సర్వం । జగత్స్థావరజంగమం ।
కలయా పరమా శక్తిః । కథితా పరమాత్మనః ॥
ఏవమేషా పరాశక్తి । రీశ్వరేచ్ఛానువర్తినీ ।
స్థిరం చరం చ యద్విశ్వం । సృజతీతి వినిశ్చయః ॥
జ్ఞానక్రియాచికీర్షాభి । స్తిసృభిస్స్వాత్మశక్తిభిః ।
శక్తిమానీశ్వరస్సర్వ । విశ్వవ్యాప్యధితిష్ఠతి ॥
ఇదమిత్థమిదం నేత్థం । భవేదిత్యేవమాత్మికా ।
ఇచ్ఛాశక్తిర్మహేశస్య । నిత్యా కార్యనియామికా ॥
జ్ఞానశక్తిస్తు కార్యాంతి । కారణం కరణం తథా ।

ప్రయోజనంచతత్వేన । బుద్ధిరూపాన్యవస్యతి ॥
ఏవశక్తిసమాయోగా । ద్భక్తిమానుచ్యతేశివః ।
శక్తిశక్తిమదద్వంతు । శాక్తంచైవమిదంజగత్ ॥
యథానజాయతేపుత్రః । పితరంమాతరంవినా ।
తథాభవాభవానించ । వినానైతచ్చరాచరం ॥
స్త్రీపుంసప్రభవంవిశ్వం । స్త్రీపుంసాత్మకమేవచ ।
స్త్రీపుంసయోర్విభూతిశ్చ । స్త్రీపుంసాభ్యామధిష్ఠితం ।
పరమాత్మాశివఃప్రోక్తః । శివాసాచప్రకీర్తితా ॥
శివఃసదాశివఃప్రోక్తః । శివాసాచమనోన్మనీ ।
శివోమహేశ్వరోజ్ఞేయ । శివామాయేతికథ్యతే ॥
పురుషఃపరమేశానః । ప్రకృతిఃపరమేశ్వరీ ।
రుద్రోమహేశ్వరఃసాక్షా । ద్రుద్రాణీరుద్రవల్లభా ॥
విష్ణుర్విశ్వేశ్వరోదేవో । లక్ష్మీర్విశ్వేశ్వరప్రియా ।
బ్రహ్మబ్రహ్మశిరోహర్తా । బ్రహ్మణీబ్రహ్మవల్లభా ॥
భాస్కరోభగవాన్ శంభుః । ప్రభాభగవతీశివా ।
మహేంద్రోమన్మథారాతిః । శ్శచీశైలేంద్రకన్యకా ॥
జాతవేదామహాదేవః । స్వాహాశర్వార్ధనాయికా ।
యమస్త్ర్యంబకోదేవ । స్తత్ప్రియాగిరికన్యకా ॥
నిరృతిర్భగవానీశో । నైరృతానగనందినీ ।
వరుణోభగవాన్రుద్రో । గౌరీగిరివరాత్మజా ॥
బాలేందుశేఖరోవాయుః । శివాశివమనోరమా ।
యక్షోదక్షశిరోహర్తా । బుద్ధిర్హైమగిరీంద్రజా ॥
చంద్రార్ధశేఖరశ్చంద్రో । రోహిణీరుద్రవల్లభా ।
ఈశానఃపరమేశానః । తద్భార్యాపరమేశ్వరీ ॥
అనంతవల్లభోనంతః । అనంతానంతవల్లభా ।

కాలాగ్నిరుద్రః కాలారిః । కాళీ కాలాంతకప్రియా ॥
పురుషాఖ్యోమనుః శంభు । శతరూపా శివప్రియా ।
దక్షః సాక్షాన్మహాదేవః । ప్రసూతిః పరమేశ్వరీ ॥
రుచిర్భవాభవానీశః । బుద్ధైరాకూతిరుచ్యతే ।
భృగుర్భగాక్షహా దేవః । ఖ్యాతి స్త్రినయనప్రియా ॥
మరీచీభగవాన్ రుద్రః । సంభూతిర్వల్లభా విభోః ।
గంగాధరోంగిరో జ్ఞేయః । స్మృతిస్సాక్షాదుమాస్మృతా ॥
పులస్త్యః శశభృన్మౌళిః । ప్రీతిః కాంతా పినాకినః ।
పులహా స్త్రిపురధ్వంసి । క్షమా సా చ శివప్రియా ॥
క్రతుర్దక్షక్రతుధ్వంసీ । సన్నతిర్దయితా విభుః ।
త్రినేత్రో త్రిరుమా సాక్షాత్ । దనసూయా స్మృతా బుధైః ॥
కశ్యపః కాలహా దేవో । దేవమాతా మహేశ్వరీ ।
వసిష్ఠో మన్మథారాతిః । దేవీ సాక్షాదరుంధతీ ॥
శంకరః పురుషాః సర్వే । స్త్రియః సర్వా మహేశ్వరీ ।
సర్వే స్త్రీపురుషాస్తస్మా । త్తయోరేవ విభూతయః ॥
విషయీ భగవానీశో । విషయః పరమేశ్వరీ ।
శ్రావ్యం సర్వముమారూపం । శ్రోతా శూలవరాయుధః ।
ద్రష్టవ్యవస్తురూపం తు । బిభర్తి పరమేశ్వరీ ॥
వేదస్స ఏవ భగవాన్ । బోద్ధా ముగ్ధేందు శేఖరః ।
ప్రాణః పినాకీ సర్వేషాం । ప్రాణినో భగవాన్ ప్రభుః ॥
ప్రాణస్థితే సుసర్వేషా । మంబికా చాంబరూపిణీ ।
బిభర్తి క్షేత్రతాం దేవీ । త్రిపురాంతకవల్లభః ॥
క్షేత్రజ్ఞత్వం తథా ధత్తే । భగవానంతకాంతకః ।
అహః శూలాయుధో దేవః । శూలపాణిప్రియా నిశా ॥
ఆకాశః శంకరో దేవః । పృథివీ శంకరప్రియా ।

సముద్రో భగవానీశో । వేలా శైలేంద్రకన్యకా ।
వృక్షో వృక్షధ్వజో దేవో । లతా విశ్వేశ్వరప్రియా ॥
పుల్లింగమఖిలం ధత్తే । భగవాన్ పురశాసనః ॥
స్త్రీలింగమఖిలం ధత్తే । దేవదేవమనోరమా ।
శబ్దజాలమశేషంతు । ధత్తే శర్వస్య వల్లభా ॥
అర్థస్వరూపమఖిలం । ధత్తే ముగ్ధేందుశేఖరః ।
యస్య యస్య పదార్థస్య । మాయా శక్తిరుదాహృతా ॥
సా సా విశ్వేశ్వరీ దేవీ । సచ సర్వో మహేశ్వరః ।
యత్పరం యత్పవిత్రంచ । యత్పుణ్యం యచ్ఛమంగళం ॥
తత్సర్వం చ మహాబాహో । తయోస్తేజో విజృంభతే ।
యథాదీపస్య దీప్తస్య । శిఖా దీపయతే గృహం ।
తథా తేజస్తయోరేవ । వ్యాప్య దీపయతే గృహం ॥
తృణాది శివమూర్త్యంతం । విశ్వస్యాతిశయః క్రమః ॥
సన్నికర్ష క్రమవశా । త్తయోరేవ పరాకృతిః ।
సర్వాకాలాత్మకావేతౌ । సర్వశ్రేయవిధాయకౌ ॥
పూజనీయౌ నమస్కార్యౌ । చింతనీయౌ చ సర్వదా ।
యథాప్రజ్ఞమిదంకృష్ణ । యథాత్మ్యం పరమేశయోః ॥
రహస్యమపియోగ్యేహే । భవభక్తా భవానితి ।
నాశిష్యేభ్యశ్చ కేభ్యో । నాభక్తేభ్యః కదాచన ॥
వ్యాహరేదీదృశానర్థా । నితి వేదానుశాసనః ।
తస్మాత్త్వమపి కల్యాణ । పరేభ్యః కథయేడితి ॥
తాదృశేభ్యో మహాపేభ్యః । కర్తైతాం చన చాన్యథా ।
విభూతి మేనాం శివయో । ర్యోగ్యేభ్యః ప్రదాపయేత్ ॥
సంసారసాగరాన్ముక్తః । శివసాయుజ్యమాప్నుయాత్ ।
కీర్తనాదస్య నశ్యంతి । మహాంతః పాతకోత్తమాః ॥

త్రిచతుర్థాసమాభ్యాస్తే । వినశ్యతితథాధికాః ।
అత్యంతనిష్ఠా దివరో । వర్ధంతేనుహ్యదస్తథా ॥
విద్యాచవర్ధతేశైవి । మతిస్తత్వేప్రవర్తతే ।
భక్తిఃపరాశివేసాంబే । సానుగేనపరిచ్ఛదే ॥
యద్యదిష్టతమంచాన్యం । తత్తదాప్నోత్యసంశయః ।
అంతఃశుచిఃశివేభక్తో । విప్రిభ్రకీర్తయేద్యది ॥
ప్రిబలైఃకర్మభిఃపూర్తైః । ఫలంచేత్ప్రతిపద్యతే ।
పునఃపునఃసమభ్యస్తె । తతోనాస్తీహదుర్లభం ॥

* గద్య *

(*) ఇత్యాది శ్రీశైలే మహాపురాణే వాయవిసంహితాయాం (*)
శ్రీశివభక్తి విభూతియోగోనామ ఏకోనవింశోధ్యాయః

* గద్య *

ఇతి శ్రీమద్భాగవత కృష్ణవిరచిత ద్వైతాద్వైత రహిత పరమతత్వ
శక్తిద్వయ నిరాసకంబైన శుద్ధనిర్గుణతత్వ కందార్థానేక
సదృష్టాంత ప్రకాశిక యందలి మొదటి లక్షణంబను
చతుర్థోధ్యాయము.

